

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:
● Fundația România Literară
Director general
Nicolae Manolescu
● Ion Rațiu

7 - 13 septembrie 1994
(Anul XXVII)

34

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Scrisorile lui Radu Enescu către Anda Boldur

(pag. 12 - 13, 19)

P.S. la Revizuirii

DE VREME ce Gh. Grigurcu adaugă excelentului său articol despre *Revizuirea poeziei*, la ale cărui prime două părți m-am referit în editorialul de săptămîna trecută, un P. S. (*România Literară* nr. 33), îmi permite să fac același lucru, nu de dragul de a-l limita, firește, ci pentru că *post-scriptumul* său conține cîteva aprecieri care comportă oarecare discuție.

Dîndu-și seama că analiza întreprinsă de el a lăsat pe dinafară cîteva nume „demne de interes”, Gh. Grigurcu revine spre a face succinte considerații asupra acestora. E, între altele, cazul cîtorva poeți care l se par autorului articolului a fi caracterizați de „mersul involutiv al producției” lor literare. Scrie Gh. Grigurcu: „Realizați la început de drum cu un maximum de concentrare și originalitate, aceștia (poeții cu pricina - N. M.) devin, treptat, pentru gustul real, figuri ale depărtării. Pentru a-i privi avantajos, se cere un binoclu”. Trec peste metafora critică de la urmă, ca să mă refer la exemplele aduse în discuție.

Unul este al Ninei Cassian. Oare poeta să fi atins nivelul ei cel mai înalt în placheta de debut intitulată *La scara 1/1*, trimisă la topit de oficialitatea comunistă abia instalată, după o întreagă campanie de presă? Așa s-ar părea, dacă ne luăm după opinia lui Gh. Grigurcu. E adevărat că Nina Cassian a „involuat” în deceniul 8, care a urmat tipăririi nenorocoase a plachetei de debut, scriind, în spiritul vremii, o mare cantitate de versuri fără valoare. Dar în cărțile ei din anii '60-'80, care

stau la baza unei recente antologii din „Biblioteca pentru toți”, poeta a redevenit interesantă și originală. Eu cred că abia în *Ambitus* și în alte culegeri tîrzii, Nina Cassian și-a atins plafonul propriu, dacă pot spune așa, acestea fiind net superioare debutului. Alt caz este acela al Mariei Banuș. *Țara fetelor* a impresionat, ca debut, pe toți criticii, acum aproape șase decenii. Anii '50 au fost și pentru Maria Banuș o perioadă tristă, cu producții lirice neinspirate ori „comandate”. Dar ultimele ei volume, după *Portretul din Fayum*, sînt de o valoare incontestabilă, pe lângă care *Țara fetelor* pălește. Nu e nevoie de nici un binoclu pentru a vedea acest lucru. Densitatea lirismului anxios și himeric din *Demon în paranteze* nu suferă comparație cu, e drept, splendida senzualitate a liricii de la debut, lirică tinerească și fragedă, dar nu profundă. Singurul caz în care Gh. Grigurcu are întrucîtva dreptate este acela al lui Geo Dumitrescu. Spun *Intrucîtva*, fiindcă, în opera de maturitate a poetului, există poeme foarte izbutite, superioare celor de la începuturi, chiar dacă însemnătatea istorică, așa zice, a *Libertății de a trage cu pușca* n-a mai fost egalată de nici una din plachetele ulterioare.

Simple precizări fără pretenție, aceste comentarii mi s-au părut necesare, fiind vorba de revizuirea istorico-literară, al căror spirit se cuvine a fi înainte de orice drept și neinfluențat de „subiectivități” pasagere.

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN STRĂINĂTATE

(pag. 10 - 11)

Gabriel Garcia Márquez:

CAII DICTATURII NU MOR NICIODATĂ

(pag. 20)

Bacovia - viața e dată pentru a fi scrisă

(pag. 14 - 15)

Noapte bună, telespectatori

(pag. 18)

Scufița
Roșie
cu tricolor

(pag. 2)

CONTRAFORTde Mircea
Mihaius

Scufița Roșie cu tricolor

D EȘI încearcă să minimalizeze efectele negative ale aducerii la guvernare a peuneriștilor, „emanații” au suficiente motive de îngrijorare. Dacă pînă acum întreaga lor atenție era îndreptată spre sectorul economic, de azi înainte vor trebui să nu scape din priviri domeniul politic. Pînă mai ieri îi supravegheau doar pe adversari, de acum înainte vor fi obligați să-și supravegheze și aliații. Mai ales că nimic din activitatea acestora din ultimii ani nu le-a dovedit că ar avea de-a face cu niște oameni cinstiți. Dimpotrivă. Bolovanul care atîrnă de picioarele PUNR-ului (mai precis: seria de bolovani, începînd cu permanenta instigare la linșaj interetic și sfîrșind cu nerușinata afacere „Caritas”) i-a adus pe oamenii lui Funar într-o situație limită. Ei nu mai pot da nici înapoi, pentru că deja simt în ceafă răsufierea păgubiților la „Caritas” și nu știu nici cît de mult pot înainta. După disperarea cu care s-au bătut să ajungă la guvernare, e de presupus că vor juca totul pe o carte. Adică vor practica același joc de pînă acum: alternarea (mioritică!) de prăbușiri morale și de autocompătimiti duioase, urmată imediat de indecente și agresive laude de sine. Întruparea perfectă a acestei succesiuni bielo-manivelice e însuși Gheorghe Funar: în timp ce dărmă, cu o plăcere de psihopat, centrul Clujului, el își înalță o somptuoasă vilă personală pe malul Someșului!

E greu de crezut că PUNR-ul se va opri aici. În fond, raportul de forțe din parlament între PDSR și naționalist-extremiștii lui Funar este doar de unu la trei. Și chiar dacă printre membrii actualului cabinet se vor mai fi aflat destui cripto-peuneriști, ei tot nu ating proporția de aur a ticăloșiei de care sînt în stare cei dintîi. Prins la înghesuială, PDSR-ul va trebui fie să accepte, încetul cu încetul, pretențiile actualilor parteneri, fie să-i cheme la putere și pe ceilalți susținători fideli, PRM-ul și PSM-ul.

Că PDSR-ul a făcut o greșală enormă aliindu-se pe față cu PUNR, nu încapă discuție. Însă natura acestei greșeli a fost incorect percepută de către toți analiștii politici. Ei au văzut în monstruoasa coaliție o torpilă pe care regimul Iliescu și-o trimite singur și care va innegri și mai mult imaginea externă a României. Problema e că imaginea României nu poate fi mai neagră decît acum! S-a văzut că reacțiile agențiilor de presă străine au fost mai mult decît moderate, iar cele ale marilor cancelarii occidentale - ca și inexistente! Criticii alianței

Anunțăm pe cititorii noștri că pot încheia abonamente pentru „România literară” la toate oficiile poștale din țară, conform notei RODIPET nr. 1299 din 19.11.1993 emisă în completarea Catalogului publicațiilor.

petrecute pe ușa din dos au mizat pe un cor de huiduieli ce se vor auzi din străinătate și care, prin simpla lui intensitate, va dărîma cazemata național-comuniștilor. Or, lucrurile stau cu totul altfel. Prinși ca într-o menghine între o Iugoslavie martirizată de războiul civil și butoiul de pulbere al imperiului sovietic, românii vor fi priviți cu destulă indulgență atîta vreme cît liniștea, obsesiva liniștea e menținută în țară.

Di Iliescu cunoaște, într-un grad superior multora dintre adversarii săi, că „furiile” occidentale sînt simple inflamații trecătoare și că aceștia, asemeni profesorului exasperat de submediocritatea elevului său, va fi gata de orice generozitate în clipa în care vine la școală frumos îmbrăcat și pieptănat - chiar dacă tot fără temele făcute. Di Iliescu știe că așteptările occidentalului în ce ne privește sînt foarte mici și că mersul nostru de-a bușilea va fi aplaudat ca o cursă athletică de mare viteză. Cu alte cuvinte, vom trece mereu clasa la indulgenții profesori din Vest atîta vreme cît nu vom înjura în sala de curs și nu vom scuipa pe jos. Dar de ce acceptă PUNR-ul, un partid al purității naționale, să se înhăiteze cu o echipă de trădători ai ideii naționale, echipă pilotată de KGB și gata să vîndă țara celor pe care liderii naționaliști pretind că-i urăsc din toți rărunchii? Răspunsul la această întrebare dă dimensiunea farsei derizorii în care se scaldă întreaga viață politică românească.

În fapt, di Iliescu a găsit în peuneriști un excelent partener în jocurile duplicitare în care s-a specializat. Destui membri ai PUNR au învățat (papagalicesc, e drept) noua limbă de lemn a democrației și nu se sfîșec să facă apel la ea ori de cîte ori e nevoie. Pentru că politicianul occidental, grăbit și obsedat de probleme mai importante decît micile combinații dubioase dintr-o țară oricum dubioasă pentru el, nu are urechea suficient de fină pentru a distinge dacă textele despre democrație, libertate, drepturile individului, egalitate, etc., etc., sînt recitate de vocea catifelată-suavă a Scufiței Roșii ori de glasul dogit-sticlos al Lupului. Peuneriștii tună și fulgeră cînd se adresează propriului electorat, însă au învățat să debiteze și frazele despre economia de piață și democrație pe care vor să le audă străinii.

Deși, în ciuda aparențelor, PDSR-ul pare să fi făcut o afacere bună prin noua alianță, el va avea toate motivele de teamă în viitor. Duplicitarismul PUNR-ist, de care se va folosi în primă instanță, se va întoarce foarte curînd împotriva protectorului de azi. Pentru că indivizii care n-au ezitat să aducă la sapă de lemn sute de mii de oameni cu un cinism și un sînge rece infernale, nu vor avea scrupule să se debaraseze de de frații de acum. Ba chiar folosind un argument forte: că, debarasîndu-se de ei, scapă țara de bolșevici și de uneltele KGB-ului!

SINDICAT. Sindicatul a reprezentat, la origine, o întreprindere erocică: a fost asocierea celor defavorizați pentru a-și câștiga și proteja drepturile. Nici unul dintre avantajele sociale de care beneficiază, la ora actuală, locuitorul Europei Occidentale și al Statelor Unite n-a căzut din cer - fiecare a fost smuls prin lupte. Dar între poziția actuală a sindicatelor occidentale (ele sînt acum parteneri ai patronatului și au același interes fundamental, propășirea economică a întreprinderii) și poziția primelor sindicate din secolul al XIX-lea s-a scurs nu doar o epocă istorică; s-a schimbat o mentalitate.

Am avut suficient timp să constatăm pe pielea noastră ce reprezentau sindicatele într-un regim comunist: formațiuni-fantomă, mijloc suplimentar de opresiune din partea puterii politice. Contrar statutului lor inițial, ele apărau, de fapt, statul-patron contra muncitorilor. Oricîtă demagogie ieftină a cheltuit în această chestiune propaganda de partid, sindicatele comuniste au rămas doar ceea ce - într-o clipă de cinism necontrolat - le-a definit Lenin: „curele de transmisie” a ordinelor venite de sus. Iar prăbușirea regimului a început atunci cînd Puterea a fost obligată să accepte prezența primului sindicat adevărat din Europa de Est, Solidaritatea poloneză.

Dată fiind funcția lor strict ornamentală, oricare conducător comunist ajuns șef al sindicatelor era, practic, tras pe linie moartă, de la cea mai mărunță întreprindere pînă la Comitetul Politic Executiv. Pentru un lider de partid, „trimiteră la sindicate” reprezenta penultima etapă dinaintea prăbușirii finale.

Ca în atîtea alte domenii, și în cel sindical Ceaușescu împinsese, la noi, lucrurile dincolo de orice limită. În

MIC DICȚIONARde Mihai
Zamfir

ultimii săi ani, el numise pe același politician (în dizgrație) șef suprem al sindicatelor și ministru al muncii; era ca și cum ai fi pus aceeași persoană judecător, procuror și acuzat. Prostie sau cinism? Din partea „geniului Carpaților”, înclin spre a doua variantă. Patronul suprem al producției și șeful sindicatelor se înfruntau în una și aceeași persoană, demonstrînd lumii întregi cît preț pune Conducătorul pe aparențe și cît de ușor poate renunța el, în văzul tuturor, la o ultimă ipocrizie.

Iată însă că visul (de aur) al unor sindicate simpatice, care să nu facă greve, să nu ceară nimic și să sprijine guvernul este recurent: traversează și mintea actualului guvern român. Cei mai obedienți lideri sindicali sînt astăzi atrași în chip discret, cu bătaie ușoară pe umăr - și, bineînțeles, nu pe degeaba. Nu știu cîți muncitori și-au permis să plece vara aceasta în concediu; dar Miron Mitrea și oamenii săi au avut rezervate două etaje, pe timp nelimitat, la un elegant hotel din Predeal.

Și astfel, cu puțin noroc, vom avea în tovarășul Miron Mitrea, concomitent, un lider sindical „de tip nou” și un ministru. Poate tot al muncii - de ce nu? Căci un talent extraordinar și incostabil trebuie recunoscut oricărei puteri comuniste, neocomuniste ori criptocomuniste: acela de a atrage pe indivizii moralmente dubioși, apoi de a și-i aservi pe viață, punîndu-i în fruntea bucatelor.

MULTUMINDU-VĂ pentru carte și pentru dedicație, bucurându-mă din tot sufletul pentru acest început, intrîndu-mă adînc pentru pierderea micuțului Cristian, regăsind în pagini multe din poemele pe care le pusesem deoparte, vin acum și combat amarul reproș, pentru că eu v-am răspuns în numărul nostru 12/1993. (Paul Sărbu, Tulcea) Un răspuns care întărește mult, mai întotdeauna arată impasul celui care, citind a mia oară penibilele versuri inspirate de prima iubire, se sfîșie să le ia în răspăr, să le căsăpească la rece. În fond, sentimentul care le-a generat a fost plin de noblețe, pur, minunat. (Antonio Cettina, Rătești-Argeș) Dacă discursul liric ar fi scutit de patetism, și mai adunat, mai discret, cele câteva versuri frumoase care există în fiecare poem ar căpăta probabil o altă soartă. Între marginile crispate de dor în ne-eternul etern, clepsidra încremenită etern, mersul etern al marginilor, eu aș reține doar ipostaza a treia. (Guță Daniel-Lucian, Brașov). Și nu uita... e scris în legea firii! Să-ngenunghizi cînd intri în Templul Amintirii! Se naște întrebarea De ce? De ce să-ngenunghizi și de ce să intri într-un asemenea loc în care toți adolescenții își depozitează în cantități deloc rezonabile vise ce suspină, dureri ce sîngerează, miresme de inimă cu chipuri străvezii/pierdute în noianul unor iubiri târzii, suvoaie de lacrimi, lacăte de incoială, suflute sleite, inimi străpuse, vîlvătaia gândului, clipciri de doină peste buzele florilor, maci rumeniți în grădina inimii, felinarul stelei, zori desprinși de pe retină, mute dureri mocnite în oseminte, o dără de cuvinte,
POST-RESTANTde Constanta
Buzea

măini de îndrăgostiți, frunzele uitării, ramuri mari de suflet, legăminte cu veșnicia, mărețe ode-n luna lui april, arome de dor, buze muiate în ciutura tăcerii, povara unui fals abis și câte și mai câte, un adevărat bazar, o adevărată cutie a Pandorei pe care e bine s-o lași nedeșăcută. (Liliana Păunescu, Drobeta-Turnu-Severin). Poeziile dv. par niște copii vitregiți ai întâmplării. Vedeti ce faceți cu talentul, cu verva și cu pofta de comunicare, cu regulile limbii române mai ales! (Lupșe E. Vasile, Coruia-Săcălășeni, Maramureș). În ultima vreme au apărut ca ciupercile după ploaie broșurele cu versuri nice bune, nice rele, dovedind că veleitarii se descurcă mai ușor cu banii și găsesc sponsori care să-i ajute să-și tipărească producțiile. Dacă nu-și găsesc ecou, sunt uneori ținta unor recenzii acide, și atunci autorii se uimesc foarte și se consideră victime. Nu aveți deci teme să credeți ce credeți. Sunteți foarte tânăr, dar noi am publicat la loc de cînte poet și mai tineri decît dv. Șansa lor a fost, și este, talentul lor limpede. În dreptul versurilor dv, pe care le citad că vă sfiți să le semnați cu numele adevărat, la ora de față pot pune un plus, dar și un minus. (N. A. Vlas, Singeorz-Băi).

România literară

Editată de către:

- Fundația „România literară” director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Fireșcu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu, Mircea Dobrovicescu, Constanța Buzea, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Tehnoredactare computerizată: Anca Fireșcu, Mihaela Ivan, Mariana Ioniță.

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München).

Tehnoredactarea computerizată și tipărirea realizate la „PROGRESUL ROMÂNESC” S.A., CALEA PLEVNEI 114.

Explicația unei „polemici”

„CRITIC nevertebrat”, „inteligentă minoră”, „fost elev al Școlii comuniste de literatură”, „om dezarticulat”, „feminoid”, „critic plafonat”, „bețiv” - astfel îl califică Alexandru George pe Lucian Raicu într-un articol apărut nu în ROMANIA MARE, unde și-ar fi avut cu adevărat locul, ci, stupoare, în ROMANIA LITERARĂ (nr. 32, 23-30 august 1994).

Dar ce-aprinse mânia acestui Ahile de Balta Albă, ce-l făcu pe el să spurce?

Lufnd-o pe departe și de departe (de la volumul AMINTIRI ÎN DIALOG de Matei Călinescu și Ion Vianu, unde Matei Călinescu scrie despre prietenia dintre el și Lucian Raicu, dar, în treacăt, și despre Alexandru George), autorul „polemicii” găzduite cu atita îngăduință de ROMANIA LITERARĂ ajunge, pe la jumătatea articolului, și la adevăratul „obiect” al acestuia: denunțarea, demascarea și descalificarea lui Lucian Raicu. Drept „bețiv”, „critic plafonat”, „feminoid”, „om dezarticulat”, „fost elev al Școlii comuniste de literatură”, „inteligentă minoră”, „critic nevertebrat”.

De ce? Alexandru George o spune el însuși, în două rânduri. El menționează, mai întâi, „recente sale (ale lui Lucian Raicu, n.m. M.I.) afirmații deviate și mincinoase pe care le debitează despre mine la Paris și unde eu apar ca un fel de Ahoé căruia i se publicau texte pentru că teroriza redacțiile”. Dacă Alexandru George face ori nu presiuni asupra redacțiilor la care a colaborat și încă colaborează știu, desigur, mai bine redactorii acelor publicații. Este însă remarcabilă, chiar uimitoare, capacitatea unor scriitori bucureșteni de a fi la curent cu ce se spune „la Paris”; Alexandru George nu este singurul „informat”. Performeurul rămâne totuși Nicolae Breban, care - a spus-o la Slobozia și s-a publicat în CONTEMPORANUL - IDEEA EUROPEANĂ - știa că eu i-aș spus lui I. Negoitescu, LA TELEFON, din Paris către München, că romanul lui, „Pîndă și seducție” este „prost”. De unde să fi știut N. Breban ce-am vorbit eu, LA TELEFON, cu I. Negoitescu?! Un mister cu atât mai tulburător cu cât conversația menționată public de N. Breban - la Slobozia, într-o dezbatere publicată apoi în revista al cărei director este - NU A AVUT LOC NICIODATĂ. După venirea mea la München în vara anului 1992, am glumit mult și des cu I. Negoitescu pe tema dezvăluirii secretului nostru telefonic - de către N. Breban, la Slobozia.

Dar să revin la Alexandru George. El nu se referă doar la „afirmațiile” pe care le „debitează”, la Paris, Lucian Raicu; se referă și la un text al acestuia, unde - scrie Alexandru George - „văd că autorul lui GOGOL căinează «draga noastră R.I.» pentru că mă publică și afirmă că mi-au apărut articole «fade» și cărți cu duiumul pentru că «redacțiile să scape o vreme de plicticoasele (mele) vizite»”.

Imprudent, foarte imprudent, Alexandru George menționează și titlul textului lui Lucian Raicu, și publicația în care a apărut: PAGINI DE JURNAL, în AGORA, nr. 2, 1993. Cum excelenta, de altminteri, revistă AGORA pe care o scotea Dorin Tudoran nu se găsește chiar pe toate drumurile, iată acel text al lui Raicu:

Pagini de jurnal - Aprilie 1993

EXISTĂ în România actuală (desigur și în alte țări din Est, dar nu în aceleași proporții, nu cu atita furie manifestată și nu la o scară atât de amplă, de generală aproape, de generalizată) un foarte urit resentiment, asociat cu dorința de maculare, de compromitere, față de cei care „au făcut ceva”, n-au rămas chiar supuși sau inerți, în cel mai fericit caz cu brațele încrucișate, în vremea dictaturii totalitare - disidenți, rezistenți, opozanți, nu li se iartă ieșirea din rânduri, ieșirea din comun. Un recent lung și plictisitor text al lui Al. G., publicat cu mărinitime în România literară, le caută nod în papură la toți, celor de la noi în primul rând, dar și altora, mai renumiți în lume: Soljenițin apare ca un privilegiat al regimului, un răsfațat cu ditamai apartamentul la Moscova - nu mi-a venit a-mi crede ochilor - dar nici martirul Jan

Palach nu e cruțat, și-a dat el foc și a ars, fi convenea, avea spatele asigurat, știa că gestul său se va bucura de publicitate în Occident, se va vorbi la Europa liberă, va ieși scandal, Papa de la Roma în persoană îl va evoca, făcându-se că nu observă că băiatul, la urma urmelor, a păcătuit, prin sinucidere, față de legea bisericii... Chiar așa? Da, chiar așa - am ajuns să citim și asta într-un ditamai eseu din draga noastră Românie literară... Îmi vine peste mână să caut și să transcriu citatele - căutați nr. 2/1993 al revistei, o țesătură de absurdități, de incoerențe, de insulte - tot soiul de prostii, de obicei resentimentarii și defăimătorii nu sînt proști, găsim aici o răsunătoare excepție de la cunoscuta regulă.

S-a nimerit să citesc eseu cu pricina la începutul lui aprilie - tocmai urmărisem la televiziunea franceză (pe canalul ARTE) un „débat” avîndu-l ca invitat principal pe Bronislaw Geremek - eseu cu pricina nu-i face onoarea de a-l numi, în rînd cu Slojenițin și Palach printre disidenții, nu-i așa, cu spatele „asigurat”... atât de amabili și de eminentamente suspecți în ochii incoruptibilului nostru eseist de București. Nu e numit, dar se înțelege de la sine că se „integrează” din toate punctele de vedere în iezeit-calculata tagmă a mediaticilor intelectuali, disidenți, privilegiați, falși opozanți obsedați de glorie, gata de orice pentru a obține... E și el unul din „ăștia” - care se făceau că suferă și luptă cu puterea, ca să ne umilească pe noi și să remarce - cu orice preț - nu s-a vorbit oare și despre el la Europa liberă, asigurîndu-i-se un statut de intuşabil?!... Uite-l acum deputat în dieta poloneză, chemat să țină cursuri de istorie medievală la Collège de France, să dea interviuri în putredul și inconștientul Occident, să-și dea cu părerea la televiziunea franceză etc., etc., ce mai - cum sugerează neprihănitul eseist român - chestia e cusută cu ață albă, ce disidență, ce opoziție, ce Solidarnost, omul își urmărea interesul, crezînd că ne poate trage pe sfoară - și chiar reușind o vreme, noroc că mai există pe lume esești cinștiți și lucizi de talia unui Al. G. - firește, ignorați de proștii de la Collège de France, deocamdată cel puțin, nu se știe mîine ce va fi, poate va veni și rîndul marilor „lucizi”.

Încă refuz să mă las „trezit” la realitate,

Ștefan Radof

Tăcuta fericire a mîncătorului de lebede

Tot tranzităm
Și tranzitînd
Am căpătat limfaza scoicilor
Care se prind-afund
De cala navelor
Ce se scufundă.

Tot tranzităm
Și tranzitînd
În lenea algelor
Ce ne inundă
Vom dobindi
Iluzia imundă.
Că navigăm
Tot tranzitînd.

Pe cît am fost
De temători - dar și abili
Pe-atîta suntem azi
De-ncrezători - dar și umili...

Tot tranzităm
Și tranzitînd
Ne-am adaptat consensului
Uitînd-prea repede
Pentru tăcuta fericire
A mîncătorului de lebede.

eseul cu pricina nu mă face praf, încă nu sunt copt să-i accept teribilele revelații - continuu să-l admir pe Geremek și pe cei de felul său, foarte nesuferiți temutului eseist bucureștean, nerecunoscut, vai, la adevărata sa valoare și făcîndu-și simțită nereșemnarea, nerăbdarea, iritarea, insuficient mascate de voința sa de a reinstaura în lume, nu numai pe malurile Dimboviței, domnia dreptății, prestigiul lucidității...

Eseul cu pricina reprezintă un inventar complet, un fel de performanță inversă, un nesperat bilanț al locurilor comune ale resentimentului față de cei care „au făcut ceva”, dresat de cei care s-au mulțumit să nu facă nimic fie și numai pentru faptul că n-aveau de ce, n-aveau la drept vorbind pricini de nemulțumire, treaba mergea strună, nu era nimic de cenzurat, din perspectiva autorităților politico-culturale, în fazele lor scrieri cu totul nederanjante. Eseistul se laudă că n-a făcut concesii. Nimeni nu i le cerea, cărțile sale puteau să apară ritmic, cam una, dacă nu și două, pe an - proze cu amintiri de altădată, nostalgice bătrînicioase, diverse puneri la punct în materie de istorie literară etc., etc., cine să se supere? Cine să fie nerăbdător sau măcar vag interesat să-i ceară, vezi bine, „concesii”? Redactorii de editură și de la reviste se grăbeau să-l publice, scăpau o vreme de foarte plicticoasele sale vizite, de solicitări, de recriminări, de lamentații. Pe lîngă asta, pensia de la Uniunea Scriitorilor mergea înainte și era destul de acceptabilă. Ceea ce nu l-a împiedicat pe eseist să ceară, îndată după decembrie '89, desființarea imediată a Uniunii ca instituție stalinistă ce era, întrucît părea să considere, precum Conu Leonida, că pensia e sacrosanctă, pensia e bașca, oricum nu stabilea nici o legătură între una și alta, între odioasa Uniune stalinistă a Scriitorilor și bunătatea de pensie ce oricum i se cuvenea, cum altfel... Să nu fi fost pensie, ci numai avansuri, ajutoare și împrumuturi - nu pot să jur, oricum tot de la stalinista Uniune veneau și acestea - și nu comportau, din partea beneficiarului, nici o grozavă concesie - doar atât, să-și vadă omul de treabă, să nu se bage unde nu-i fierbe oala - și ce e drept e drept: s-a ferit de una ca asta. De aceea se arată acum atât de mîndru de sine și de furios disprețuitor față de cei care - uite - în loc să-și vadă de micile lor trebușoare - „s-au băgat”, ca niște disidenți ce erau, cam ridicoli după părerea sa. Eseistul folosește la un moment dat - în resentimentara sa demonstrație - cuvîntul ridicol, chiar așa: ridicol.

Cam prea multă ură - folosesc și eu un cuvînt - pentru un om „de carte”. Blamabilul disident Geremek, care se întîmplă să fie și un eminent istoric (marele G. DUBY nu ezită să semneze o carte împreună cu el, recent apărută) observa odată, ca omul-care-știe: „Istoria este uneori o simplă istorie a urii, numai obiectul ei se schimbă”.

Nu lipsește din eseu cu pricina nici unul dintre locurile comune ale resentimentului post-totalitar, nici măcar acela că disidența făcea jocul rușilor... Frumos!

ÎNĂTĂ, așadar, de ce este Lucian Raicu „nevertebrat”, „bețiv”, „inteligentă minoră”, „om dezarticulat”, „fost elev al Școlii comuniste de literatură”: pentru că a luat atitudine împotriva unui articol nedemn al lui Alexandru George.

Mircea Iorgulescu

Actualitatea culturală

Nu credeți?

TREBUIE să încep prin a mulțumi revistei „România literară” pentru că mi-a oferit prilejul neașteptat de a afla cine și unde îmi păstrează „dosarul”. Domnul G.C.Rusu din Topleț-Bîrza, jud. Caraș-Severin!

Dumnealui n-a înțeles absolut nimic din articolul meu „Ideologizarea lingvisticii”, apărut în „România literară”, nr. 28, 1994 și atunci îmi trîntește o replică total confuză din care, de data aceasta, eu n-am înțeles nimic. Nu mă voi obosi să-i explic și nu voi plictisi cititorii revistei cu dispute neinteresante pentru toată lumea.

Totuși, ceva trebuie spus. Academicianul Iorgu Iordan a fost fără îndoială un mare romanist și a avut un prestigiu incontestabil în domeniu. Totodată a fost oportunist și carerist, așa cum se vede din „memoriile” publicate.

Pentru completarea „fondului de manuscrise al bibliotecii G.C.Rusu” (?) adaug o informație. După apariția articolului lui I.Iordan, „Magia cuvintelor” scris, după opinia d-lui G.C.R. „într-un moment de destindere, ca amuzament, pentru a se delecta”, și în care desființa de fapt toată școala de lingvistică modernă românească, m-am dus, așa cum era firesc, la George Ivașcu, să-mi publice articolul în replică, tot în „România literară”. Acesta mi-a spus să-l las, să-l mai studieze, să întrebe (?) dacă poate fi publicat. Am coborât un etaj, la „Luceafărul”. Am fost respins. „Nu ne interesează!” mi s-a spus. Am ajuns la parter, la „Flacăra”, unde articolul a fost primit. Nu mi-l comandase nimeni!

Tot pentru informarea d-lui G.C.R. adaug că am criticat vehement o altă operă a academicianului Iorgu Iordan, și anume „Dicționar al numelor de familie românești”, în 1983, în „Suplimentul literar și artistic al Scînteii Tineretului” (nu-mi mai aduc aminte în ce număr, dar poate dl G.C.R. știe), ironizînd acest produs diletant al unui mare savant care-și trăgea informația din... cărțile de telefon!

După apariția articolului meu, distinsul academician a telefonat la „municipiu”, la radio și TV, cerîndu-le celor de acolo să-mi interzică difuzarea pe post și publicarea oricărui „material”. Această atitudine este complet opusă afirmației scrise (din „fondul de manuscrise al bibliotecii G.C.Rusu”) cum că: „Țin să vă asigur că nu m-a afectat cîtuși de puțin tratamentul aplicat de cei doi indivizi”.

Nu e de mirare. În „fondul de manuscrise al bibliotecii Cezar Tabarcea” se găsește o scrisoare autografă a academicianului Iorgu Iordan, în care își exprimă admirația pentru profesorul Ermil Gamilscheg, romanist german care a făcut multe pentru dezvoltarea lingvisticii românești și care este făcut praf în „memorii” (vol. II, Editura Eminescu, 1977, p. 324-325).

Stimate preopinent! Exact asta voiam să spun în articolul pentru care mi-ați făcut onoarea de a vă obosi pixul de veleitar provincial: a sosit vremea să privim cu luciditate ce s-a petrecut în cultura română din 1944 și pînă mai adineauri! Nu credeți? Sau, poate, chiar nu credeți!

Cezar Tabarcea

Comparatiști români în Canada

LA cel de-al XIV-lea Congres al Asociației Internaționale de Literatură Comparată (IACL) ținut între 15-20 august la Edmonton, în Canada, doi compatrioți ai noștri au fost aleși în conducerea Asociației. Este vorba de domnia profesorului Paul Cornea, decanul Facultății de Litere din București și Virgil Nemoianu de la Catholic University din Washington. La Congres au luat parte 558 de cercetători din diverse țări și s-au discutat probleme importante privind statutul și tendințele cercetării literare actuale. După ce România s-a aflat la un moment dat la un pas de a fi chiar gazda unui astfel de congres, iată că acum doi români devin figuri centrale într-o asociație de mare prestigiu. Aceasta reprezintă mai mult decît o alinare pentru greu încercatul nostru orgoliu național, fiind o clară încurajare în mult discutata chestiune a „intrării în Europa”. În cazul de față avem chiar mai mult decît atît. Vom reveni cu amănunte. (R. I.)

CALENDAR

9. VIII. 1907 - s-a născut Virgil Fulicea (m. 1979)
9. VIII. 1921 - s-a născut Claudiu Moldovan
9. VIII. 1930 - a murit A. Zaremba (n. 1908)
9. VIII. 1947 - s-a născut Marcel Constantin Runcanu (m. 1987)
9. VIII. 1948 - s-a născut Radu Anton Roman

10. VIII. 1921 - s-a născut Ion Negoitescu (m. 1993)
10. VIII. 1927 - s-a născut Barbu Cioculescu
10. VIII. 1937 - s-a născut Dan Laurentiu
10. VIII. 1942 - s-a născut Nicolae Prehipeanu
10. VIII. 1943 - s-a născut Ivo Muncianu
10. VIII. 1968 - a murit Eugen Schileru (n. 1916)
10. VIII. 1980 - a murit I. Peltz (n. 1899)

11. VIII. 1884 - s-a născut Panait Istrati (m. 1935)
11. VIII. 1929 - s-a născut Modest Marariu (m. 1988)
11. VIII. 1930 - s-a născut Teodor Maxilu (m. 1980)
11. VIII. 1961 - a murit Ion Barbu (n. 1895)

12. VIII. 1816 - s-a născut Ion Ghica (m. 1897)
12. VIII. 1909 - s-a născut V. Spiridonici
12. VIII. 1912 - s-a născut Ioan Olteanu
12. VIII. 1924 - s-a născut Nicuță Tănase (m. 1986)
12. VIII. 1937 - a murit Al. Sahia (n. 1908)

13. VIII. 1864 - s-a născut Spiridon Popescu (m. 1933)
13. VIII. 1928 - s-a născut Ion Lăncrănjan (m. 1991)
13. VIII. 1943 - s-a născut Florin Muscalu
13. VIII. 1956 - a murit Victor Papilian (n. 1888)

14. VIII. 1870 - s-a născut I. Al. Rădulescu-Pogoreanu (m. 1945)
14. VIII. 1870 - s-a născut Barbu Theodorescu (m. 1979)
14. VIII. 1905 - s-a născut Ștefan Tits (m. 1977)
14. VIII. 1914 - s-a născut Mihail Novicov (m. 1992)
14. VIII. 1921 - s-a născut Ion Manițiu
14. VIII. 1925 - s-a născut Cezar Drăgoi (m. 1962)

15. VIII. 1837 - s-a născut Neculai Schelitti (m. 1872)
15. VIII. 1894 - s-a născut Ion Chinezu (m. 1966)
15. VIII. 1908 - s-a născut Constantin Miu-Lerca (m. 1985)
15. VIII. 1936 - s-a născut Adrian Muntiu
15. VIII. 1937 - s-a născut Marcel Mihalas (m. 1987)
15. VIII. 1942 - s-a născut Horst Fassel
15. VIII. 1948 - s-a născut Lucian Avramescu
15. VIII. 1954 - a murit A. Toma (n. 1875)

16. VIII. 1903 - s-a născut Pan Vizirescu
16. VIII. 1920 - s-a născut Virgil Ierunca
16. VIII. 1921 - s-a născut Ov. S. Crohmălniceanu
16. VIII. 1931 - s-a născut Ileana Berlogea
16. VIII. 1931 - s-a născut Natalia Cantemir
16. VIII. 1935 - s-a născut Ion Gheorghe
16. VIII. 1936 - s-a născut Constantin Ionică (m. 1985)
16. VIII. 1941 - s-a născut Gavril Ședran
16. VIII. 1946 - s-a născut Ioan Adam

Carmen Franchesca Banclu, Hanibal Stanculescu, Elena Ștefol. Fotografie de Tudor Jelebeanu, 1992

Turnee

• DIN februarie pînă la sfîrșitul lunii iulie, Teatrul Național din Craiova s-a plimbat în lung și în lat, prin toată lumea, participînd la opt festivaluri internaționale de teatru. Spectacolele selecționate și prezentate, care au transformat numele acestui teatru în renume, au fost în principal montările extraordinare ale regizorului Silviu Purcărete. La Festivalul internațional de teatru de la Istanbul a fost *Ubu rex cu scene din Macbeth*, la Festivalul internațional al artelor Bruxelles a plecat *Phaedra*, la Sao Paolo s-a prezentat *Titus Andronicus*, la Festivalul internațional de teatru de la Lisabona, capitala culturală a Europei '94 - *Phaedra*, la Festivalul mediteranean de la Marseille tot *Phaedra*, iar la

Festivalul internațional de vară *Milano sub cer deschis - Ubu rex cu scene din Macbeth*. Un periplu în forță care se datorează, în primul rînd, șansei întîlnirii între regizorul Silviu Purcărete și trupa naționalului craiovean și a modului lucid în care directorul Emil Boroghina a știut să o exploateze.

• Trupa actorilor din *Richard III*, pus de Mihai Măniuțiu la Teatrul Odeon sub direcția lui Alexandru Dabija, a hotărît, în semn de protest față de demiterea josnică a directorului acestui important teatru, să nu mai joace spectacolul. Același lucru l-au decis și actorii din ... *au pus cătușe florilor* regizat de Alexander Hauswater. Ne despărțim de Richard... Fără comentarii. (M.C.)

Imagine din spectacolul PHAEDRA

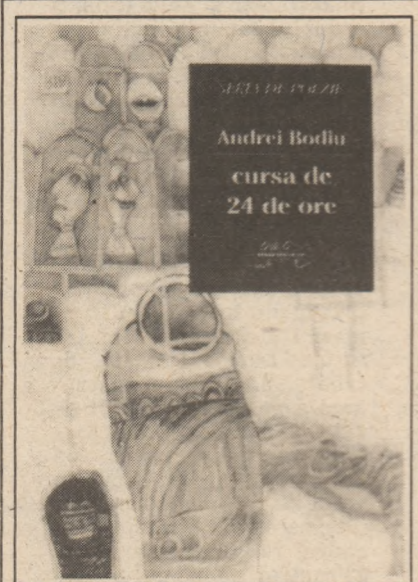

Poezia pentru colecție

Majoritatea editurilor din țară au sau își înființează serii de poezie. Două volume publicate în ultimul timp (unul în „Colecția de poezie” a Bibliotecii Euphorion, al doilea în „Seria de poezie” a Editurii Marineasa) îmi dau prilejul de a schița câteva caracteristici ale aparițiilor de poezie actuale. M-am oprit așadar la *Noaptea din zi de Dumitru Chioaru și Cursa de 24 de ore de Andrei Bodi* pentru că reprezintă două ipostaze ale poeziei numite îndeobște, cu bunăvoință variabilă, tinără. Ca multe alte volume de poezii pe care le-am citit în 1994, dar care nu m-au ales încă să le scriu cronică - magister dixit: cărțile îl aleg pe cronicar și nu invers - și acestea două sînt pline de calitate, fără a reuși totuși să iasă din serie. Este evident că ambii poeți sînt inteligenți, că nu le lipsește cultura literară și că sînt deplin stăpîni pe o tehnică poetică de mult exersată, indiferent cît de des au avut ocazia să publice pînă acum. Diferența unul de altul, Dumitru Chioaru și Andrei Bodi se aseamănă însă fiecare cu cîte o întreagă categorie de poeți actuali. Iată:

Poezia cu poză

ANDREI BODIU se află la primul volum individual, care însă cu greu ar mai putea fi numit „debut”. Descoperit de Alexandru Mușina, a publicat adesea în reviste și este inclus în *Antologia poeziei generației '80* a aceluiași. În 1991 apare la Litera, volumul colectiv *Pauză de respirație*, în care patru poeți brașoveni (printre care și Bodi) își publică versurile cu propriile mijloace financiare. Poemele din *curșa de 24 de ore* (fără majusculă) arată un poet format, dar nu cu o voce distinctă. Tonul, ușor provocator, este ținut permanent sub control, doar că un control invers față de cel obișnuit: să nu iasă cumva din nonconformism,

Andrei Bodi, *curșa de 24 de ore*, Editura Marineasa, Timișoara, 1994, 64 p., 800 lei.

să nu scape în afara teribilismului, să nu treacă neobservat. Este, deci un conformism pe dos: conformismul nonconformismului. Poetul, hiperconștient de calitatea lui, se simte stînjinit de regulile unei lumi obișnuite: „Dimineța nu este pentru poezie./ Cum nu este nici pentru dragoste./ E pentru muncă. (...) Nici prînzul nu este pentru poezie./ Cum nu e nici pentru dragoste./ La prînz trebuie să mîncăm/ (...) M-au învățat să țin furculița./ M-au învățat să țin cuțitul./ Am învățat să mînc singur” (6).

Un exces de anatomie sau o bruscă dunitate a limbajului ferește poemul de acuza emoției sau a sentimentului, simțite drept desuete: „... Ți-o/ imaginezi într-o rochie chiar/ te gîndeai// c-ai dansat cu ea chiar/ își imaginase cum tu cu/ venele tăiate împrăștia calm/ sîngele pe perete și cum sîngele/ se pierdea în umezeală și igrasie” (60) Teama de a nu cădea cumva în ispita lirismului „trădător” (teamă foarte răspîndită astăzi) îl face pe Andrei Bodi să-și distrugă cu bună știință unele versuri: „Tu intri te apropii te sărut te așezi./ Din privirea ta se nasc două străzi./ Pe una o gospodină își bate covorul/ trece o betonieră o/ sută de pionieri bat din palme și cur/ să mă înțelegi/ dincolo e umbră a crescut iedera/ ne acoperă fețele și e atîta liniște încerc să-ți spun” (37). Detaliul cotidian cel mai tern e luat în seamă în virtutea convingerii că totul e (poate fi) transformat în poezie: dialoguri banale, viața străzii, a cîte unui local, un pariu pus pe „cîți ani are madona” etc. Pe modelul poeziei americane cîndva „tinere”, poetul se auto-evocă în poem: „Soarele strălucește într-o baltă de motorină./ Și pasul atent-grijuliu o ocolește./ Bravo! Bravo Bodi!” (7), alături de prietenii săi, de preferință tot tineri scriitori: „Aseară am băut o sticlă de vin cu Marius./ În circumă s-a aprins deodată lumina și/ m-a întregat cum mai merge cu poezia nu/ i-am răspuns...” (45).

Un cadru boem, literar, blazare, frondă, egotism, poză - aceasta este rețeta uneia dintre direcțiile poeziei contemporane, de la care, cred, a sosit timpul să ne luăm rămas-bun pentru a nu eșua într-un blînd epigonism.

Poezia cu ispite și regrete

VERSURILE lui Dumitru Chioaru țin de o altă etapă creatoare (nici poetul nu mai e la primul volum) și de un alt temperament. Tonul e mai potolit, în el se strecoară calmul reflecției și vagul amintirii, melancolia și ispita: „scrisori/ cu litere mici cît sprîncenele tale/ o frunză din toamna de acum treizeci de ani/ ay tristețea de a mă dezgoli în lumină/ buzele fierbinți ca floarea

Pe cont propriu!

RĂSFOIESC un *Contemporanul* vechi (14 iulie 1994) și mă poticnesc scurt la pagina a doua într-un, cum să-i zic?, articol de despărțire?, scris voios, volubil, nu cu indignare, ci cu plăcere deși miezul fructului nu-i tocmai O.K. Aflu, o spune însuși autorul *Bunevestiri, Nicolae Breban*, că, uite!, *Nicolae Manolescu* devenise nomenclaturist în 1971! Să faci parte din nomenclatura partidului fără a-i fi membru eu unul nu pricep. Pur și simplu nu mă taie maioneza minții. Să trecem. Apăs într-o după-amiază de sîmbătă un buton TV și-l zăresc pe creatorul *Ingerului de gips* citind (precum Karmazinov la serbarea inițiată de Iulia Mihailovna) o foaie din ultimul roman terminat chiar acolo, la Olimp. (Emisiunea e moderată, suficient și plicticos, de Cătălin Țirlea). Nu mă pot abține și împing butonul fatal și duminica. Dumnezeule! Nimeresc o nemaipomenită serată consacrată, cam jumătate, în a-l face praf și surcele pe (ați ghicit!) *Nicolae Manolescu*. Acum *Nicolae Breban* folosește, à propos de inamicul public numărul 1, cuvîntul „neghiobie”! Rămîn eberluizat. Dar asta nu-i destul. Îmi cade în mînă *Adevărul literar și artistic* (231) cu editorialul lui *Cristian Tudor Popescu* ce lansează (enorm!!) enumerarea... „caricaturilor agresive numite Sorescu, Manolescu sau Păunescu...” E prea lată!!! Drept care îmi propun, eroic, întru calmarea Domnului Nicolae Breban, întru stoparea stării confuzionale a lui Cristian Tudor Popescu, întru binele nației întreg, în definitiv, să-i salvez pe toți de dușmanul universal, *Nicolae Manolescu*. Îi voi răpi, Domnilor!! Asumîndu-mi riscurile, Domnilor!! Și va fi liniște, și va fi seară, Domnilor!!! Lipsind Nicolae Manolescu, absolut sigur, vă dați seama: țuști în paradis!!!

două inițiale, D. C., și o zodie, balanța.

După cum se vede distanța de la tipul de poezie scris de Andrei Bodi la cel scris de Dumitru Chioaru e mai mică decît s-ar crede, este modulația și moderația impuse de timp. Pulsul de tinerețe combativă a unuia s-a transformat în interogație reflexivă la celălalt. Niciunul dintre cei doi poeți nu este lipsit de talent și unele poeme o dovedesc fără greutate, ca această *Seară* al lui Andrei Bodi:

Rictusul cîinelui turbat
nu mai sperie pe nimeni
sînt prea mulți sau
am îmbătrînit.

Nimeni nu mai tremură
raza lunii atinge
fecalele boului și astfel
se naște o nouă planetă.
„Ne vom muta acolo”
îngîna o bătrînă muscă.
„De miine vom rămîne chiar
singuri”.

Sau ca poemul lui Dumitru Chioaru intitulat *Mereu aceeași scenă*:

Dușmănia îmi stă ca o
cămașă pe corp
nu mă strînge decît la gît
n-o caut eu dușmănia
dar îmi iese în cale al dracului
de bine
mereu aceeași scenă:
cineva întrebă pe cineva
cineva nu-i răspunde
apoi au amîndoi pauză
în care ochii se adîncesc unii
într-altii
ca niște raze de laser în ceață
răspunsul ne ocolește-n
spirală
ca și cum am fi amîndoi în
aceeași cămașă de forță
pînă o milă adîncă pentru
celălalt
ne înflorește brusc în gene.

Reproșul ce li se poate aduce acestor doi poeți nu este deci lipsa talentului, ci lipsa curajului de a se diferenția de serie. Chiar cu riscul de a pierde un loc bunicel în „Colecția de poezie”.

Dumitru Chioaru, *Noaptea din zi*, Biblioteca Euphorion, Sibiu, 1994, 64 p., 500 lei.

de mușcată...” (14). În locul ecorșeurilor sau al durității afișate, pericolul dezvălurii de sine este evitat mai ales prin metafore, simboluri, aluzii livrești: „eram fără martori și sînt/ omul care vorbește/ omul care scrie/ despre suferință și puritate deși/ cerul înstelat este încă deasupra/ legea morală - o tablă de șah” (42). Fără îndoială că poemele lui Dumitru Chioaru ar avea numai de cîștigat dacă el ar renunța la o parte din jocurile intertextuale, în primul rînd la interjecția lui Lorca, ay, de care s-a abuzat întotdeauna și care creează o stridentă nedorită în alb-negrul sobru al versurilor sale. Cu riscul de a renunța la scuturile culturale după care se ascunde, cu riscul de a deveni mai vulnerabil. Dumitru Chioaru nu pozează în poet, ci ticluiește frumoase „fotografii truate” sau se uită în oglinzi de hirtie. În locul boemei literare, cu vinuri ieftine și dialoguri despre poezie apar doar discrete dedicații: *Domnului N.M.* (p. 28), *În memoria prietenului Vladimir Munteanu* (35) sau obișnuitele omagii de familie: *Fiului meu Ioan-Augustin* (8). Propria persoană nu mai ocupă centrul imaginii, se concentrează și ea în

„Copita și versul“

LA FEL ca în primele două volume de versuri, *Frontiera dintre cuvinte* (1988) și *Poeme din Evmediul odăii* (1991), George Vulturescu pare în noua sa carte obsedat de definirea poeziei, de geneza sa și de „locuirea” poemului în lume. Arte poetice se vor, așadar, aproape toate poemele din *Orașul de sub varul pereților*, titlu programatic distonic, colțuros, acoperind o realitate poetică în volum.

Cele trei secțiuni în care poetul sătmărean își împarte volumul numesc etapele apropierei de „nașterea poemului”. Universal sau are în centru poemul-odaie, pe care poetul îl termină pentru ca femeia iubită „să-i poată găsi fereastra și ușa” (*De ce trebuie să termini poemul*). Este un univers

ții (*Viziune dintr-un oraș de nord-vest*), pentru ca în final poemele să deseneze antiidilic și licențios „hărți ale răbufnirii/finței țăranilor”.

Este ceva tipic ardelesc în poezia lui G. Vulturescu. El este măcinat, ca și poetul clujean Mircea Petean, de nostalgia poemului care „ar trebui să se facă”; viziunea este însă alta, ca și modul de abordare al existentului. Prozaismul definitiv și asumat nu pare a avea vreo legătură cu cel al optzeciștilor (comparația a fost făcută), ci mai degrabă cu o crispă în fața cuvintelor.

E drept că viziunea naturalistă (mai ales la nivel lexical, căci vultele morfo-sintactice și o întărire permanentă a sensului cuvintelor dau o impresie de disarmonie profundă), jocul cu visceralele poeziei și pomenitul prozaism coagulează o poezie lesne recognoscibilă. Ceea ce deconectează într-o poezie scrisă la sfârșitul secolului XX este un soi de retorism patetic, nesalvat nici de ironie, nici de ingenuitate. Poetul știe că „azi nu... mai poți pune nimburi pe pagini” (*Insotitorul*). Dar atunci când încearcă să smulgă „satul din leșinata poză a idilicului”, drăcuind „gâlbejita teorie a textelor” el ajunge fatalmente și, ar spune un pedant, nemediat la vorba nanei Cornelia: „Poezia e aia când îți pierzi fecioria” (*Cîntec cu dinți*). (Simona Sora)

Reportaj cu metafizică

NU ȘTIU dacă Felix Anton Rizea poate fi încadrat în vreuna din „generațiile” afirmate în ultimele decenii în literatura română. Niciunul din „stilurile” propuse de acestea nu i se potrivește, iar „apropieri” pot fi găsite în de toate. Comparația nici nu este, în fapt, importantă pentru că, la urma urmei, fiecare autor trăiește prin sine, supra-viețuiește (literar), în măsura în care se definește ca personalitate. Încercarea de a fi original - normală și necesară - se poate concretiza uneori într-o grabnică și (mai mult sau mai puțin) spectaculoasă reușită, alteori, poate, într-un experiment (mai mult sau mai puțin) exemplar, cu consecințe decantabile - în timp -

pentru cel ce îl realizează.

Domino, romanul lui Felix Anton Rizea, intră în zona experimentului literar, îmbinând metafizica (teza filosofică și reflexul ei interpretativ) cu reportajul intim, cu constatarea - alertă și neutră - a stărilor personajului central în diverse situații în care viața (autorul) îl plasează. Combinația este interesantă pentru că, excluzând calea obișnuită, a reflecției filosofarde pe marginea faptelor unui personaj, Felix Anton Rizea încearcă să ilustreze (și să demontreze) valabilitatea unor teze filosofice (în cazul de față din *Etica* lui Spinoza) prin acțiunile respectivelor personaje. Eroul evoluează astfel programat, are un cod ce se cere descifrat, citit în altă cheie.

Epica narațiunii (în măsura în care ea există) se desfășoară așadar pe trei planuri. Mihai Cosma, eroul cărții, își trăiește povestea existențială „programată”, ca o demonstrație a tezelor spinoziste, în raport cu Doina, ființa iubită, și ERIKA, mașina lui de scris, un alter-ego autonom, cu „aventuri” proprii, cu un destin aparte. „Ilustrările sînt alerte și insolite, sînt reportaje asupra mecanicii vieții în regimul totalitar. Cosma, tînărul erou fără orizont, trăiește diverse întâmplări pentru a le descrie, le povestește neutru încercînd să obțină din însușirea lor un principiu, fie și al domino-ului, explicativ, o definire a destinului. Pentru cei ce cunosc biografia autorului, viața personajului este o imagine - puțin deformată - a acesteia. ERIKA narează și ea un alt destin, complementar, dar la fel de mecanic, de neevitat. Experimentele celor două personaje se interferează așadar, se susțin reciproc, devin pretextul (sau, mai degrabă, post-textul) interpretărilor din Spinoza.

Cosma, orfan crescut de „papa” Pierre, descoperă lumea închisă a „socialismului multilateral” pe propria-i piele, prin contactele dure cu realitatea. ERIKA o realizează prin translații ale textelor pe care le străbate (și „le bate”). Ceilalți, (Doina, Andrei, milițianul Zamfir și alți „tovarăși”) sînt suportul descoperirilor, al meditațiilor lor emblematicizante. *Demonstrațiile*, pre-determinate de „propo-

zițiile” lui Spinoza, pierd însă din impact atunci cînd - în virtutea unei nevoi de echilibru - urcă spre sfera abstracțiilor, cînd se vor, ele însele, metafizice. Metafizica nu este partea cea mai tare a autorului.

„Demonstrația” poate deveni (și devine) percutantă atunci cînd ea nu este căutată explicit. Un „reportaj” asupra „casării”, conceput ca o trăire a ERIKA-i, capătă dimensiuni aproape kafkiene. O metaforă a asocierii omului cu „obiectul” său (mașina de scris), dobîndește în final o tensiune dramatică: eroul își plimbă „asociata” legată pe un cărucior avertizîndu-și interlocutorii, cerberii cenzurarei lumi socialiste, că - asemănător cînelui rău - ea „mușcă”. Paginile acestea sînt excelente și ele „țin” romanul făcînd deliciul cititorului.

Cartea lui Felix Anton Rizea anunță un prozator interesant și (poate) original. Experimentul se cere însă continuat, rafinat, concretizat în alte (mai organice) sinteze. Frenezia (și fanchezia) reporterului merită să fie lăsată în desfășurare liberă pentru că, în funcție de tehnică, ele modelează „pasta” realității, „materia” textului: *Domino* este un bun început. Începutul trebuie însă, întotdeauna lăsat în urmă. (Toma Roman)

Șarpele și zeița

MITURI și simboluri în civilizația indiană e prelucrarea unui curs ținut de Heinrich Zimmer în iarna lui 1942 (cu un an înainte de a muri) la Universitatea Columbia. Spre deosebire de alte lucrări din domeniul indianisticii (precum cele ale lui Eliade, Coomaraswamy, Filiozat ori Sergiu Al-Gerge), lucrări în care grija proprie fiecărui autor în parte se întrevide, ba chiar uneori e impusă ostentativ cititorului, cartea lui Zimmer se țese parcă singură din mituri și povești, din interpretările subtile și convingătoare ale unor vestigii de artă hinduistă. Scriitura splendidă (redată într-o traducere pe măsură de Sorin Mărculescu) aruncă un soi de vrajă perfidă asupra cititorului care, ajungînd pe nerăsuflăte la ultima pagină, rămîne și mai ațîțat ca la început. Miturile constituie un vehicul universal al înțelepciunii. Spre deosebire de sistemele filozofice hinduiste (cele șase *darsana*) care instituie un set de metode soteriologice bine definite și în același timp imuabile, ținînd mai cu seamă de zona conștientului uman, poveștile mitice sînt destinate să expună într-o formă populară și plastică experiențele sau rezultatele obținute de yoga. Adresîndu-se nemijlocit intuiției și imaginației, ele sînt accesibile tuturor ca o interpretare a existenței. Cartea lui Zimmer întrunește toate calitățile unei capodopere a genului sapiential. Miturile și simbolurile (grafice,

statuare) par să-și dezvăluie singure conotațiile „ezoterice”, sensurile total-integratoare. Shiva și Vishnu sînt cei doi zei din triada hinduistă supremă ale căror aventuri paradigmatiche alcătuiesc substanța miturilor povestite și a analizelor desfășurate. Shiva Distrugătorul împreună cu Vishnu Păstrătorul. Brahma Creatorul a fost lăsat deoparte, „căci în mitologia hinduistă, Brahma personifică în ex-

Heinrich Zimmer

MITURI ȘI SIMBOLURI
ÎN
CIVILIZAȚIA
INDIANĂ

Heinrich Zimmer,
Mituri și simboluri în civilizația indiană, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, București, 1994, 248 p., 2800 lei.

clusivitate aspectul pozitiv al procesului vital din univers și nu e niciodată reprezentat ca distrugînd ceea ce a produs”. În schimb, Shiva și Vishnu, prin natura lor intrinsec contradictorie, „multitudine de atitudini și activități mutual antagonice”, printr-un „caracter enigmatic și ambivalent”, sînt divinități apte să întrupeze Absolutul personificat. Vishnu, ca Unu absolut, este, de fapt, Dualitate unificată, *unio contrariorum*. Simbolurile sale o dovedesc cu prisosință. Căci Vishnu are un dublu simbol, al vulturului și al șarpelui (dușmani eterni); Garuda (pasărea care ucide șerpi, nagași) și Shesha, ale cărui inele alcătuiesc pașul primordial al zeului. În chip analog, Shiva - Absolutul se desface în dualitatea procreatoare a universului Shiva - Shakti. Zeul și Zeița (Shakti - dublul feminin, activ, generativ al lui Shiva) sînt primele revelații de sine ale Absolutului, bărbatul fiind personificarea aspectului pasiv pe care-l cunoaștem ca Eternitatea, femeia, al energiei activatoare (sakti), dinamismul Timpului. Deși aparent contrarii, în esență sînt unul. „Două concluzii surprinzătoare se pot desprinde din lucrarea lui Zimmer: 1) datorită exercitării tuturor celor trei funcții - de creare, păstrare și distrugere a universului - atât de către Shiva, cît și de către Vishnu (am văzut că Brahma se exclude) putem vorbi de un monoteism clar (dar neremarcabil ca atare) în cadrul religiei hinduiste și 2) contrar dualismului occidental, în care Mîntuitorul lumii (sub orice înfățișare ne-ar apărea el) se opune categoric șarpelui, conotat

GEORGE VULTURESCU

ORASUL
DE SUB VARUL
PERETILOR

George Vulturescu,
*Orașul de sub varul
pereților*, Casa de Editură „Panteon”, Piatra-Neamț, 1994, 1500 lei.

heteroclit - frust și livresc în același timp, emfatic uneori, în care versurile intră unele într-altele la ora cînd „poemul atacă orice temă, trăiește din/jaf, din furt și din jupuire”; este o lume în care cititorul veghează viața poetului, „o parcurge... stă deasupra ei/ ca mortului în groapă - cineva-i aduce flori: asta e lectura” (*Nu ești singur cînd scrii*), iar amintirea iubitei „cade greu pe lutul poemului” (*Copita și versul*).

Al doilea cerc al demonstrației, „lecția de protecție a muncii cu verbele”, face un pas în afara „camerei poemului”, într-un oraș esențializat, care „și merită poe-

Felix Anton Rizea,
Domino - scene din viața și dragostea unui vagabond, Editura 24 ore, 1994.

negativ și malefic, în mitologia indiană acest Mîntuitor (în speță Vishnu), ucigaș al șarpelui cosmic, conține toate formele vieții, inclusiv propriu-i principiu antagonic. (Cristian Bădilija)

Locul tainei

PRIMA și cea mai dificilă probă pe care o aveau de trecut redevabilii istorici ai mentalităților care sînt Philippe Ariès și Georges Duby în întreprinderea de a cerceta „toată istoria civilizației apusene pe durata cea mai lungă a ei (subl. n.) de-a lungul a mai mult de două milenii, de la nord la miazăzi, printre numeroasele provincii cu moravuri și modalități de viață cît se poate de diferite era aceea de a surprinde echilibrul fundamental dintre creștinism și cultura greco-romană în cumpăna dintre Antichitatea tîrzie și zorile Evului Mediu. Aceasta este miza primei secțiuni - *De la Imperiul Roman la anul o mie* - din ceea ce avea să devină monumentală *Istorie a vieții private*. Ceva comparabil ca anvergură intelectuală nu mai dăduse, în domeniul istoriei literare, decât Ernst Robert Curtius în *Literatura europeană și Evul Mediu latin*. „Am pornit de la om și oraș, spune Peter Brown în încheierea acestei prime secțiuni, am sffrșit cu biserica și «lumea». Care din aceste antiteze a cîntărit mai greu în plămuirea culturii apusene pe care o împărtășim?” O

Philippe Ariès și Georges Duby, coordonator, *Istoria vieții private. De la Imperiul Roman la anul 1000*, traducere de Ion Herdan, Editura Meridiane, București, 1994, vol. 1+2, 358+400p., 1780 lei.

insinuantă întrebare fără răspuns dacă depășim fragmentarea „duratei lungi”, întreruperile mortale între epoci, între Antichitate și Evul Mediu, între păgînism și creștinism, între „omul civic” și „omul lăuntric”, între noi și noi înșine. Ideea-lui acestei cărți e acela al unei armonii a spiritului, dincolo de toate prefacerile, în care se regălesc, simultaneizate toate ideile și formele încercate în timp vreadată.

Și, ca și cum această perioadă de trecere între moartea unui imperiu și preschimbarea sa într-o altfel de lume n-ar fi îndea-

juns de obscură, istoricii au ales o zonă de investigație prin natura ei secretă, viața privată, poate singura care grație stabilității sale ne evocă acea armonie a tuturor timpurilor - „O arie deosebită, net delimitată, este atribuită acelei părți a existenței calificate de toate limbile drept privată, o zonă de imunitate în care omul să se retragă, să se reculeagă; unde fiecare poate depune armele și mijloacele de apărare cu care găsește de cuviință să se asigure atunci cînd se avîntă în public; unde se destinde, se «face comod», eliberat de carapacea de ostentație care îl ocrotește în lumea din afară. Locul acesta este de ordin familiar. Domestic. Este și locul tainei. În aria privată, omul păstrează ce are el mai de preț, ce nu este decît al lui, ceea ce nu-l privește pe altul, ceea ce nu are voie să divulge, să arate, deoarece este prea deosebit de aparențele pe care onoarea cere să le savgardeze în public”. Domeniul privat e o critică și o distanță față de cel public, mai mobil și mai expus, și totuși, într-un timp care s-a scurs mai încet, sub presiunea contextului public apar forme noi de conviețuire. Istoria privatului cuprinde așadar istoria formelor de locuit, a relațiilor familiale, o fascinantă istorie a cuplului, a monahismului, a reprezentărilor despre trup, moarte, muncă. Unele investigații se pierd, altele se înfundă, documente firave spirijină o ipoteză foarte trainică ori dovezi masive sînt spulberate de o privire pătrunzătoare. Parcursul acestei istorii a vieții private, abia luminat din cîteva puncte, cu atîtea locuri de umbră, e plin de neprevăzut. (Romănița Constantinescu).

Teama de vidul din noi

ESEUL început de Olivier Mongin în 1989, încheiat în 1990 și intitulat *Teama de vid* sau *Eseu despre pasiunile democratice* se circumscrie tradiției franceze a studiilor și teoriilor care au avut drept scop analiza democrației, începînd cu Montesquieu - *Spiritul legilor* și ajungînd până la Marcel Gauchet.

Pentru a pătrunde cu adevărat în miezul lucrurilor, Olivier Mongin nu renunță la analiza psihicului uman în favoarea radiografiei unei societăți private înainte sau după un eveniment ce fi poate marca istoria. Fiind adeptul teoriei conform căreia „numai un cadru politic coerent care prinde substanță într-o comunitate istorică, va acorda individului posibilitatea de a înainta cu prudență - ca un dansator pe sârmă - pe firul istoriei”, era normal ca omul privit ca individualitate să ocupe locul pregnant al eseului. Pentru a ajunge să ocupe un loc pe firul istoriei, individul trebuie să-și pună în primul rând întrebarea: „ce simte el într-o lume ce i se pare lipsită de sensuri?”. Conștientizarea faptului că a uitat să mai trăiască cu adevărat

datorită retragerilor în carapacea sa pentru a nu fi atins de ceva exterior, poate fi un răspuns. Numai pasiunea îl poate scoate din starea de semi-adormire în care a intrat. Imaginată acum ca deșert, viața mai

Olivier Mongin, *Teama de vid*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993, traducere de Marilyn Le Nir. Prefață de Bujor Nedelcovici, 2200 lei.

deține, prin extensie, două atribute fundamentale: imposibilitatea de a zări linia orizontului și egalitatea particulelor de nisip. Și dacă din tot deșertul nu reținem decît vidul, singura soluție este „să pleci de la simțuri, spre a regăsi un sens ori mai degrabă sensul mișcării”. Odată ce își dorește să iasă din starea anterioară, dar nu cu ajutorul lamentărilor, ci prin mișcare, calitatea umană de-a resimți pasiunea revine, se pot constata excesele, iar experiența individuală este pusă în relație cu istoria. Punîndu-și întrebarea: „care sunt slăbiciunile societății democratice-occidentale, Olivier Mongin conchide, după ce în prealabil a prezentat vidul ce a pus stăpînire pe fiecare individ: „democrația are multe vicii. Dar nu are altă alternativă. Până acum nu s-a inventat ceva mai bun.” De la individ până la homo democraticus, calea este lungă și tocmai de aceea, călăuza-autorul acestui eseu - sondează psihicul uman, iar traversarea deșertului este însoțită de referințe literare și cinematografice. Deținînd calitatea de reper, ele pot scoate spiritul și sufletul din amotîre, provocînd emoția.

Călătoria prin pasiunile democratice descrie în cele trei părți ale eseului: „În aparență nu se întîmplă nimic”, „Schiza unei cate-

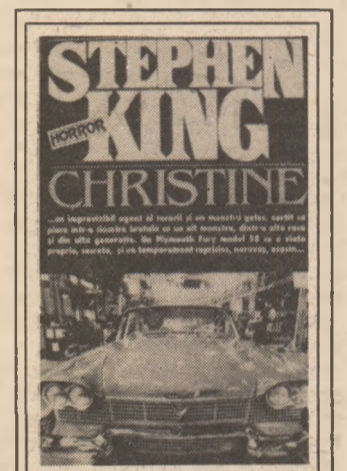
gorii a pasiunilor: În deșert nu se trăiește” și „Să ieșim din teamă: Zguduirea vidului și mișcarea Istoriei” stau sub semnul unui motto: „Ideile trebuie hăituite ca iepurii, nu de dragul de a le prinde, doar ca să le vezi alergînd și nu trebuie urmărite, fugărite prea mult, pentru a nu le răpune.” (José Bergamin) (Miruna Nicolae)

Supranatural și morală

CEL de-al treilea roman al lui Stephen King apărut la editura Nemira, *Christine* se înscrie în tradiția auctorială începută, pe piețele românești, cu celebrul *The Shining* și continuată cu *Carrie*. Ideea de la care autorul pornește în *Christine* este, evident, diferită, și cu totul inedită mai ales pentru societatea română în tranziție, în care mașina personală capătă din ce în ce mai multă importanță: întruparea răului, zmeul, monstrul ucigaș, este (la prima vedere) un vechi Plymouth Fury 1958. Dincolo de personificarea malefică a mărcii materiale celei mai vizibile a americanului mediu, Stephen King ne oferă același tipar din *The Shining* sau *Carrie*, cu variațiunile de rigoare. Eroul este, în general, un complexat, un singuratic, în cazul de față un adolescent neadaptat regulilor găștii. Slăbiciunea lui (lui Arnie Cunningham, eroul din *Christine*, i se spune mereu că e un învins), asociată cu furia împotriva semenilor săi, treptat acumulată, devine, în viziunea autorului, cadru propice de instalare a răului. Acesta „lovește”, de obicei, sub forma supranaturalului ceși află sălaş în obiecte familiare, banale: hotelul din *The Shining*, mașina din *Christine*. Semnificația acestui transfer emoțional de la om la obiect este, la Stephen King, una vizibil morală, pledînd pentru tărie sufletească în fața ispitelor”. Neuitînd să amestece și paranormalul veșnic la modă, autorul a introdus și o reincarnare (a fostului proprietar al mașinii în actualul proprietar, adolescentul în cauză), semnificînd, de fapt, repetabilitatea unei astfel de experiențe. Personajele romanului, răzvrătite împotriva sorții de outsider, sînt într-un fel scuzate prin determinări sociale: Roland L. Le Bay, bătrînul tenebros, proprietar al *Christine*-ei,

se trage dintr-o familie secerată de mizerie și violență; la polul opus, adolescentul Arnie provine dintr-una mult prea convențională și rece.

De altfel, redarea unui anume mediu social în care se învîrt eroii, prin amănunte tipice (poate pentru întreaga Americă) și capabile să creeze atmosferă fi este iarăși, specifică autorului. Adolescenții lui (segment social preferat) mîncă pizza favorită mereu în același local, se implică pe viață și pe moarte în meciurile de fotbal ale liceului, aleargă după fete și slujbe și se interesează de colegii. Limbajul lor se constituie într-un argou specific, mizînd cu orice preț pe o colocvialitate reflectată în bancuri semi-vulgare și împărtășită de tații-prieteni. Acest realism al cotidianului, obținut prin mult dialog și prin impresia de sinceritate a tonului auc-

Stephen King, *Christine*, traducere de Doră Sarca, Editura Nemira, București, 1994, 494p., 4500 lei.

torial este spart, sistematic, de insinuări gradate ale supranaturalului și de vii și pertinente observații psihologice. Construcția romanului nu este, nici ea, întîmplătoare, urmînd cursul ciclului vieții (naștere, dragoste, moarte). Naratorul, de asemenea, se schimbă în a doua parte din martorul ocular implicat în evenimentele (Dennis, prietenul lui Arnie) într-unul impersonal și omniscient ca apoi să revină, din nou, la cel dintîi, readucînd povestirea la nivel de experiență proprie, repetabilă. Prin această viziune naratorială, precum și printr-un foarte viu stil propriu, Stephen King reușește, în spatele șabloanelor, să depășească stricta postură de scriitor de „horror”. (Iaromiră Popovici)

Cărți primite la redacție

• Ioan Constantinescu - *DON JUAN SAU ÎNTOARCEREA LA DRAGOSTE*. Teatru. (Editura Junimea, Iași, 214 p., 1900 lei).

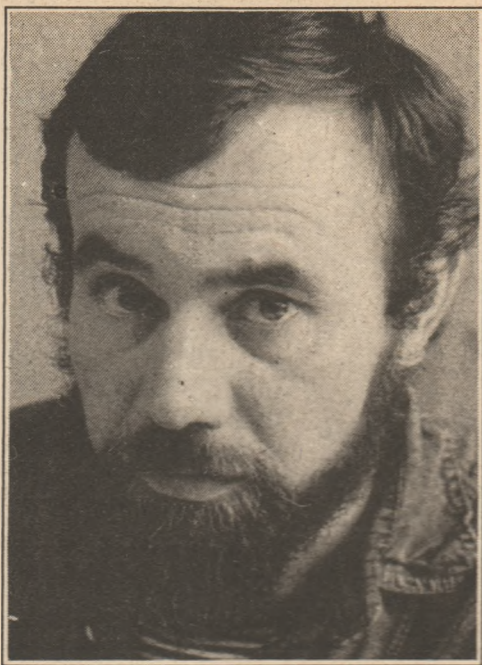
• Victoria Milescu - *WELCOME DECEMBER!* Versuri în ediție bilingvă română-engleză. (Editura „Fiat lux”, București, 92 p., 990 lei).

• Ion Scorobete - *GEOMETRIA ZĂPEZII*. Versuri. (Editura Hestia, Timișoara, 56 p., f.p.).

• Paul Sârbu - *POEME*. Colecția „Prima carte” (Editura Macarie, Târgoviște, 40 p., 600 lei).

• Françoise Stanciu-Reiss - *VORBEȘTE-MI DESPRE MOARTE*. Eseu. Traducere de Adrian Hoajă; ediție îngrijită de Dorin Dorian. (Editura Universal Dalsi, București, 192p., 1750lei).

• Jean Tardieu - *LA PERSOANA ÎNTĂI*. Versuri (selectate în secțiunea *Fluviul ascuns*, traducere Stroe Constantin Slătineanu) și proza (*Partea umbrei*, traducere Barbu Cioculescu). (Editura Galaxia, 246 p., 3500 lei).

Alexandru Dohi

Virtual Reality

(sau cum încerc să fac estetic pe
dracu în patru de a mă simți
acasă în noaptea de revelion)

À Mircea Cărtărescu
quand il était petit garçon.

MOTTO:

„May a cock-sparrow
Write to a barrow?
I hope you'll excuse
My infantine muse.”
(Alfred Tennyson)

din ziua lui Ianus
ce-a început să-și potrivească cheile,
din cea mai îndepărtată depărtare viața mea
stranie –

... speriat de dinosaurul ce-mi zîmbește complice
de pe tetrapachetul de lapte, mă simt ca o vrăbie
ce din senin se decide să devină pasăre

călătoare:
Într-un tîrziu iată îmi veni poftă să spun
cai verzi pe pereți cîte-n lună și în stele,
(fiecare cu Archeopterixul lui)
Într-un tîrziu cînd eram cît pe aici să
termin odată pentru totdeauna cu pădurile virgine
cu șerpilii boa și chiar și cu stelele
să-mi dedic viața europelor libere,
iață din nou îmi veni curiozitatea de a

DESCOPERI
ce se află între CER și OM în nopțile de revelion
: o COROANĂ de coif de cască de capișon de
turban bască
de cilindru de melon de glugă joben de tiară
chipiu
de năframă capă de cușmă batic de țurcă chapeu
daque
de cipilică pălărie potcap de gambetă clop de
sombroero islic
de capelă tichie panama de scufie cealma de
cauc bicorn
de camilască calpac cucă cușguman culion
de bonetă beretă tombateră de petas tricorn și
șabes șapcă?

„C'EST UN CHAPEU!” – „da adevărat c-a înviat!”
așa ne mai putem înțelege în dulcele comun acord;
de ce a SPUNE ceva cînd se poate vorbi

DESPRE ceva,
de ce a CÎNTA cînd se poate rezona rezuma?
deci să fim rezonabili:
deja stelele au și început să sughită (critic);
din CAPUL LOCULUI, și care este capul locului?
locul unde te-ai născut? locul care te are? sau
locul unde ești? locul care te gîndește prietenește:
măi Marine Échime măi Ghiță,
care mă laud sau mă plîng și oare plînsul meu
e laudă și oare lauda mea e plîns? dar de mic
copil m-am înnebunit după nuanța retorică a

evenimentelor,
oricum tot acest poem este un semn că extrem de
serios

fac tot ce pot și mă pregătesc să fiu voios:
iau Dăo portughez pentru că aduce cu Tao chinez
(ascult Europa Liberă)
iau Carmel pentru că aduce cu Carmen
(un post arab se impune lasciv)
iau Oltina pentru că aduce cu Fatima
(„cum o da Domnu” – „a pune pumnul în gura
mass-mediei”)

iau Tirnave pentru că aduce cu ofilite agave
(bîrfitură de-mi vine să sar pe pereți)
INNOBILEZ vinuri populare de masă
le așez pe marginea bibliotecii
în dreptul lui Rabelais Poe Villon Trakl
Jozsef Attila Ekelöf și Bacovia cu nemiluita
și le pun să asculte Bach Piaf Maria Tănase
Pieter Gabriel și Front Line Assembly,
AUD cum în camera mea ce dă înspre Marea
Nordului

cum vinuri de masă cu smerenie ascultă Fuga
Ciuleandra Come Talk To Me și marșul Radetzky
, apoi cînd toate au devenit Le Cardinal
beau beau și iarăși beau ce le mai beau!
mă topesc în peisaj AUD cum mă topesc în peisaj
(în sfîrșit la „RELY” Frații Petreus)
; copilul Artur de patru ani intră în patru labe
și spune că-i hipopotan și vrea să mă mănînce
apoi brusc sare în picioare și zice că-i vrăjitor
și că trebuie să se transforme înapoi în om
pentru că hipopotanii nu știu să facă pipi
la toaletă de asta cum avem noi:
mă doare de parcă nu m-ar durea de parcă m-ar
anestezia:

NU, nu pot să-mi îmbrățșez familia,
dorul Dorul DORUL de Sighet lucrează în mine
cum termita într-o bucată de lemn
de zor muncindu-se să nască un DIDGERIDOO
(de ce interzis femeilor de ce poet și nu Gigolo?)
DOAR peisajul mă cuprinde ca un orb ce-și caută
fiul într-o înghesuită mulțime doar peisajul mă
cuprinde

cu brațele de ninsoare pe chipul meu așternînd
încă un strat de paloare încă un strat de paloare
(ascult vocea regelui Mihai vocea montană a
regelui

către urechea de șes a poporului)
ascult ascult vocea de hipopotan a COPILULUI
către urechea de Le Cardinal a tatălui
PLÎNG Plîng plîng ce le mai plîng PLINSUL
și din nou cheia lui Ianus nătingă în gura mea
flămîndă

și din nou peisajul îmi pipăie umeda față
: așa se face că gramatical și ecologic sînt
homosexual

(și asta nu e greșală de tipar)
: deci post freudian PROST cartesian post
restant:

COITO ERGO SUM Cogito Ergo Humus caritas
ergo cultură de masă
(ce nu face omu de dragul cîntecului)
pentru că nu știu să folosesc pronumele posesive
ai a ale azalee femeie fecior de lele din lafele
(galbene și de Monte Carlo pentru că sînt
singurele care amiros)

lebede și lemurieni și laponi
: INOPORTUN gînduri de dispariție mă sorb:
AM analizat și practicat aproape (APROAPELE)
toate meseriile

, nu mi-am aflat nici o ȘANSĂ nici o șansă
pentru acest nenoroc de a fi învîluit în CETURI
MORALE

: nici să stai în cap nu poți fi sinucigaș velear,
El toți sînt din CAPUL LOCULUI profesioniști de
înalță clasă,

DAR „noi vrem să trăim noi vrem să trăim
, tot anul vom purta mască” (Ambroise Vollard)
PRIETENE nu-mi lua în nume de rău humorul
facil

știu eu sînt un nimic extrem de sensibil
ce poartă consecvent mască de Limba Română
(stîng radioul mă închid la mine în cameră nici o
șampanie)

: ACASĂ pe malul lzei cum o mai fi onanizînd
vîntul vara trecută prin polenul margaretelor
în absența mea în absența mea cine va face
PODUL să curgă lza s-o traducă?
(dulceață de nucă nucile bat la ușile pietrelor
începe școala)

toată lumea de ACOLO este ACASĂ mereu
(Radio France International, aici Paris,
„Tu îți strîngeai pardesiul pentru ca vîntul nopții să
nu pătrundă

În gaura deschisă din pieptul tău, în abisul unic al
melancoliei tale”)

Aiciurile totdeauna s-au ținut departe de mine:
în EXIL îți poți sorta în liniște resentimentele
fără grija pîinii de mîine, doar mi-am dorit

DETAȘARE
DETAȘARE
DETAȘARE DE COPIL DE BĂIET ȘI EU
: fiind băiet păduri ba mai mult PARCURI
cutreieram dar de IDILĂ parte nu aveam
și nu mai înnebuneam nici măcar să înnebunim
nu mai putem: „ȘI TARE TARE SÎNTEM
OBOSIȚI”,

ce i-ar spune Derrida lui Nietzsche
ce i-ar spune Lisa Palac lui Van Gogh
ce i-ar spune Virilio lui Wittgenstein?
ce să vă spun? atîta încep și eu să știu
că acest LUX de-a pururi cu John Player
nu se mai poate repara și nici
porcul din mine castra și nici NICI
cumplîta mea nevoie de IDILĂ pronunța...
(COHEN tango tango tango GOLEM 8)
: scrieri din orașul palid EPIDERM:
DA străduțe cutreieram și sîmburi
de caise colecționam de pietre le frecam
din ele fluier făceam și în curtea sinagogii
șuieram: schibboleth (a se citi aidoma
fluieratului din Frații Corsicani)
; EL e Olof ce poartă cu mîndrie un T-sartre negru
cu 69 ALB are 39 de ani și nu a cunoscut femeia
apără ceva ce nu se poate din CAPUL LOCULUI
ataca

(eu am încercat dar au ieșit doar cîteva poeme
erotice)

NINGE ninge abundent cu ACUM, cînd e acum?
așa anul își dă duhul în astă seară fărămîțat
în acești jucăuși fulgi de zăpadă ca și cum
AUTORUL de sus ar fi rupt manuscrisul anului ce
s-a dus

într-un acces de pudoare...
încep să fiu tîrziu să fiu cotropit
să fiu mutat posedat de senzații de absolut
ABSOLUT VODKA

(trec la Radio Stockholm, știri incestuoase,
parașute economice,
apoi Ace of Base) regele acid în orașul bază
regele AICI în orașul ACOLO
absolute music absolute country absolute opera;
„TOTUL ESTE EXTAZ, EXTAZ AL MORȚII”
(Strecko Kosovel)

(doar la benzinărie se mai pot cumpăra țigări)
ferice de cel ce își începe ziua cu HOLDERLIN
și nu cu ziare și cafea și agendă și ne vedem
diseară

(sună: prietenul meu din Düsseldorf de revelion
mă anunță

că l-a fotografiat pe Leonard Cohen de o sută de ori)
bucuria creației de îngheață apele
(ultimele știri: au explodat cîteva televizoare HD-TV
în oraș) iubită

iață asta-i CLUSTERUL meu așezîndu-mi fundul
îngă fundul tău, iață și noi cu grijă scoatem
televizorul din priză să ne iubim UNPLUGGED
(vin telefoane DE ACASĂ de pe SOLOVAN
ce în realitate e un deal)

dar în mine e un munte ce nu poate să adoarmă
o IMAGINE un munte de imagine ce nu se poate
urca

nici coborî nici face focul pe ea nici căuta
IZVORUL

nici măcar rătăci tocmi silui povesti împărțși
imaginile totdeauna vor fi obsesive și extrem de
feminine;

la ce o imagine? cu o imagine te poți doar îmbăta
asta e țara ta: o imagine o hartă un drog un after
shave

toate teritoriile îți sînt interzise
DIN HĂRȚI pocnesc se înalță artificii magnifice
paterde

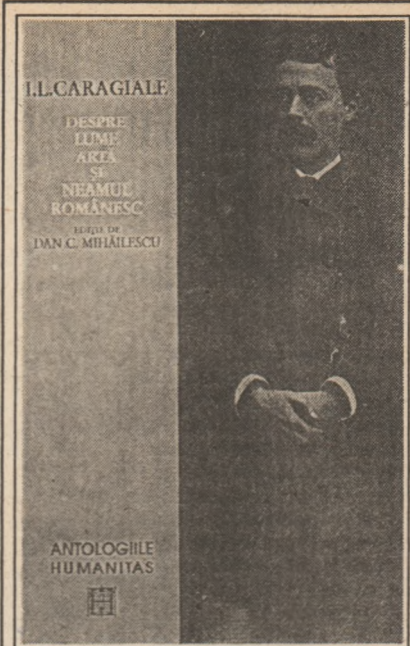
ai căutat abundență și aflat-ai MINIMALISM =
tiribombă = „tiribombastic” (Arghir)
vrînd nevrînd steagul meu este harta lumii (ce mai
chillipiri!)

închin steagul (BBC. Barbara Hendricks exultate
jubilate!)

tîrziu înspre zori tîrziu înspre zori
și eu adorm în UNIFORMA CATIFELATĂ A
AMURGULUI
ÎN FRÎNT DE ZORI în uniforma catifelată a hărții
lumii

adorm mă scufund într-un ocean de new
nevermore.

01.01.1994
Stockholm

I.L. Caragiale. Despre lume, artă și neamul românesc. Selecția textelor și Cuvînt înainte de Dan C. Mihăilescu, Ed. Humanitas, 1994.

Un alt Caragiale?

ÎN ULTIMII ani ai regimului ceaușist, dl. Dan C. Mihăilescu, care debutase cu o remarcabilă carte despre Eminescu, refuza să mai scrie despre opera și personalitatea poetului național, sechestrat de propaganda naționalistă. Spunea atunci că îl preferă pe Caragiale. Era, în acest refuz, un simptom caracteristic al răului pe care îl trăiam. Să vedem, oare, în antologiile Caragiale, pe care le alcătuiește acum dl. Dan C. Mihăilescu, o continuare a acestei opțiuni sau numai posibilitatea materializării propriei opinii despre opera lui Caragiale? Să sperăm că a doua alternativă este cea valabilă. Editorul Dan C. Mihăilescu (și comentez, aici, una dintre ediții) are dreptate. Și astăzi - așa spune mai abtiti azi - se aud voci care îl resping pe Caragiale, considerat exponent spiritual al balcanismului nostru desuheat, aranjor și ușuratec, preferat fiind grav mesianicul Eminescu. Îndrăznesc a crede că negarea lui Caragiale e o probă a lipsei de inteligență și, la urma urmei, de recunoaștere vinovată a ethosului românesc. Îmi place și azi - asemeni d-lui Al. Paleologu, prietenilor Nicolae Manolescu, Radu Cosașu și Dan C. Mihăilescu - să apreciez inteligența și finețea unui coleg în funcție de aderența la spiritul lui Caragiale. E o probă esențială, pe care nu o trec mulți. Suntem puțini. Dar cât de bine ne simțim între noi, recunoscându-ne de la o postă. Dl. Mihăilescu aduce aminte de imaginea binară potrivit căreia, de fapt, cei doi mari, Eminescu și Caragiale, sînt două fețe ale sufletului româ-

nesc, unul neptunic, altul, diurnul. Dar că opțiunile s-ar îndrepta spre Eminescu, Nenea Iancu continuînd să fie considerat ca neaderent la spiritualitatea națională, (după nefericita formulă a lui N. Davidescu, cel ce, în 1935, se îndreptase spre extrema dreaptă politică), n-avem a ne îngrijora. Această sentență l-a înconjurat pe Caragiale de la începutul activității scriitoricești (D.A. Sturdza, B.P. Hașdeu) și nu se va isprăvi nicicînd. Cred că suprafața meridională a sufletului românesc (umor, zeflema, hiperluciditate, scepticism, fatalism), e reprezentată de opera lui Caragiale. Și a exclude aceste componente din formula sufletească a românului înseamnă a o desfigura pînă la pierderea identității. Eroi lui Caragiale sînt expresii ale sufletului românesc, ne definesc caracteristic. Iar scriitorul i-a putut turna în bronz pentru că, de ce n-am recunoaște-o? - i-a cunoscut bine, oricît i-a urît pe unii. Nu au dreptate, îndrăznesc iar a crede, purtătorii acelor viziuni despre opera lui Caragiale cu eroii exasperați, violenți, catastrofici. Dreptate a avut, înclin a crede, Ralea în bijuteria eseistică *Lumea lui Caragiale* (din Valori), care vorbește de bonomia personajelor și în care înțelînim și declarația de principii: „Caragiale cel mai național scriitor, cel care a înțeles mai bine firea noastră”.

DAR să revin la antologia d-lui Dan C. Mihăilescu. Ea e una neobișnuită. Nu se aleg texte din opera beletristică. Ci, dimpotrivă, din cea intimă (correspondență) și publicistică. Adică segmente care îi surprind scriitorului a sa *Weltanschauung*. Și nu se reproduc scrisori sau articole în întregime, ci scurte fragmente-sintagme socotite caracteristice sau capabile să-i surprindă lui Caragiale o profund. E o idee excelentă și, dovedind o extraordinară cunoaștere a obiectului de studiu, e realizată aproape fără cusur. Editorul consideră că procedînd astfel, ne înfățișează alt Caragiale, nu cel din comedii și *Momente* și care „chiar așa ESTE: serios, patriot, profund”. Și adaugă relativizant: „Atîta doar că nu toată lumea a fost

și este de acord cu asta. Poate că nici după lectura fragmentelor însumate aici nu se va schimba nimic din opinia cvasicomună”. Temerea editorului e justificată. Așa spune că imaginea din această antologie trebuie negreșit întregită cu aceea reflectată în operă. Numai combinîndu-le, putem obține un profil întregitor. Dar am găsit și în antologie destule opinii, care consună perfect cu cele din operă. Voi aminti cîteva dintre ele. Iată o opinie a lui Caragiale despre fiziologia societății românești, aducînd aminte de celebra formulă maioresciană a formelor fără fond: „La noi n-avem azi decît o strînsură de lume din ce în ce mai mare, mai împestrîtată și mai eterogenă. Această strînsură de năvală, care-și schimbă fiziologia în fiecare zi, care n-are nici o nevoie mai presus de cele individuale, care nu poate avea o tradiție și, prin urmare, în nici o împrejurare unitate de gîndire și de simțire, este departe de a fi ceea ce se înțelege prin cuvintele «societate așezată». Lumea aceasta se aseamănă cu un vast bîlci în care totul e improvizat, totul trecător, nimic înființat de-a binele, nimic durabil”. Și ce crede dramaturgul despre moftangiu, prototipul caracterologic uman al epocii: „Guvernamental sau, cînd din nenorocire nu se poate asta, opozant, moftangiu feliicită România în cazul dintîi, o deplînge în cazul al doilea, în ambele cazuri o iubește pînă la nebulie. De aceea, el urăște cu furie tot ce nu e național. El stimează agricultura, dar visează o industrie mare națională, care să ne scape de tributul ce-l dăm străinilor: ceea ce-l înspăimîntă este o cucerire a României pe terenul economic de către infamii de străini, ajutați de copii vitregi ai țărăsoarei lui! E om de partid, cîtă vreme nu-i vorba decît de vederi asupra politicii interioare. Îndată însă ce e vorba de a ne prezenta față cu străinii, el crede că toți Români trebuie să uite micile pasiuni și, dîndu-și mîna frățește, să pășească strîns uniți față cu primejdia economică, politică, socială și culturală a Națiunii! Inimicul comun este străinul jos Străinismul!! sus Rromânismul!!! Oricine gîndește altfel... e un trădător.” După care adaugă vestita

formulă a evoluției moftangiului din clasele primare pînă la pensie. Și încă: „Noi românii, sîntem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gîndește prea mult, ne putem mîndri că cel puțin se discută mult”. Și altădată adaugă: „... Proclamarea redeșteptării și emancipării noastre politice a fost semnalul inaugurării celei mai teribile și înjositoare tiranii - tirania vorbei. Iată cine ne-a stăpînit o jumătate de veac cu ultima cruzime: vorba, vorba umflată și seacă - legenda (...) A gîndi era cea mai grozavă vină; a rîde, cel mai negru păcat. Niciodată gîndirea n-are alt vrăjmaș mai cumplit decît vorba, cînd aceasta nu-i este vorbă supusă și credincioasă, nimic nu arde pe ticăloși mai mult ca rîsul”. Acuzat (încă de D.A. Sturdza) că nu e patriot, Caragiale avea o înțelegere adecvată, și cam în răspăr, cu epoca, despre acest concept. Odată scria „patriotism adevărat fără o adîncă înțelegere a poporului nu se poate”. Altădată: „Dumnezeu să mă ferească de șovinism și de brașovinism! Dacă șovinismul este caricatura patriotismului, brașovinismul este caricatura românismului”. În sfîrșit, în aceeași chestiune, adăuga: „Aici e, în fine, o patrie pentru patrioți, nu patrioți pentru o patrie.” Caragiale, începîndu-și publicistica în perioada marelui guvernări liberale (1876-1888), a fost antiliberal (vezi *O scrisoare pierdută*) și, deci, conservator, (nu a lucrat, și el, în redacția ziarului *Timpu!*). Apoi, în 1908-1909, a optat pentru takism (Partidul Conservator Democrat), ca organism politic reprezentînd conservatorismul modern. A fost un act (cum reiese din scrisoarea către Delavrancea, citată în antologie) - de demnitate. N-a ieșit mare lucru din prozelitismul său takist. De fapt, scriitorul disprețuia ambele partide de guvernămînt și, în 1907, din primăvară pînă în toamnă, a spus-o răsplat. O spusese și înainte și după aceea, fragmentele reproduse în antologia pe care o comentez fiind edificatoare cu totul. Nimic, în fapt, n-a disprețuit mai mult dramaturgul decît politica practică ca profesiune sau, altfel zicînd, clasa politică.

Dl. Dan C. Mihăilescu a selectat pentru antologia sa gînduri grave și profunde ale dramaturgului despre condiția intelectualului în genere, a scriitorului în specie, despre arta literară. A trăit în epoca inutilei înfruntări dintre școlile artă pentru artă și, respectiv, artă cu tendință. Deși bun prieten cu Gherea, el pleda pentru arta cu talent („Dacă n-ai talent, toate, toate sînt... degeaba”). A deplîns mult condiția scriitorului, ignorat, depreciat și umilit de marii zilei, oameni politici sau chiversiniții. „Artistul, scria odată amărît, nu se bucură la noi de nici o stimă. În loc de încurajare, artistul înțîmpină la noi o descurajare cumplită. În genere el e privit ca un fel de pierde-vară, ca un om care n-are nici o ocupație solidă, ca un nebun care trăiește într-o altă lume decît cea reală, ocupîndu-se cu vedenii, cu visuri și închipuiri, lucruri care n-aduc nici un folos societății”. A rămas de la Caragiale acest blestem, la care adesea mă gîndesc: „Să aibă de la mine toți vrăjmașii mei numai această urare: neam de neamul lor, măcar unul la trei copii să le ajungă literați români, dar nimic altceva decît literați români!”

Antologia de la Editura Humanitas a d-lui Dan C. Mihăilescu trebuie citită.

Filosofia și mobila din inventar

ULTIMUL număr al revistei *Apostrof* din Cluj este o nouă apariție-eveniment. Cu energia și forța de persuasiune pe care i le cunoaștem, Marta Petreu a apelat la tot ce mișcă-n țara asta în materie de filosofie și a convocat, prin intermediul traducătorilor, și gînditori din străinătate pentru ca în fruntea acestei armate să pornească într-o cruciadă de repunere în drepturi a filosofiei. La *Ancheta „Apostrof”* - bazată pe trei întrebări directe, provocatoare - răspund A. I. Brumaru, Ion Copoeru, Ion Ianoși, Vasile Muscă, Sorintitus Vassilie-Lemeny, V. Fanache, Alexandru George, Gheorghe Grigurcu, Adrian Marino, Dan C. Mihăilescu, Mircea Muthu, Marian Papahagi, Dumitru Tepeșneag, Ion Vartic. Răspunsul lui Mircea Ivănescu a luat forma unui amplu poem și a fost tipărit separat. O surpriză - una dintre surprize - o constituie publicarea unor extrase referitoare la Nae Ionescu din jurnalul lui Emanoil Bucuța.

La deja faimoasa rubrică *Dosar* realizată de Ion Vartic (un fel de revistă în revistă, care face o concurență primejdioasă *Apostrof*ului) este inserat studiul introductiv al lui D. D. Roșca la *Viața lui Isus* de G. W. F. Hegel (prima ediție: Paris, 1928). În alt compartiment al revistei este reconstituită și comentată dintr-o perspectivă actuală (printr-un „post-scriptum tardiv”) *Disputa de la Davos* dintre Ernst Cassirer și Martin Heidegger.

Iar acestea sînt numai cîteva exemplificări. Cel mai recent număr din revista *Apostrof* este bogat ca o revistă-magazin și serios ca un tratat filosofic, combinație rar întîlnită în presa noastră. Se simte că Marta Petreu, aflată în principalul ei domeniu de competență, s-a... dezlîntuit.

Se pare însă că autoritățile locale nu știu să aprecieze această nesperată sursă de prestigiu pentru orașul pe care îl conduc (așa cum îl conduc). Iată ce povestesc oamenii din redacție:

„După ce în luna martie a.c. Primăria locală ne-a confiscat tot mobilierul pe motiv că acesta a aparținut P.C.R.-ului, în luna iunie a.c., ca să nu se lase mai prejos, Prefectura județului Cluj și-a trimis oamenii să verifice... starea aceluiași mobilier și să ne stabilească chirie pentru el. Degeaba le-am arătat actele care dovedeau că mobilierul a fost ridicat din redacție de către Primărie! Mesagerii Prefecturii au început să... pipăie mesele și scaunele din redacție căutînd numere de inventar; și, cum n-au găsit numerele de inventar ale fostului P.C.R., au susținut, pe baza *găurilor* din mobilier, că acesta, totuși, le-ar aparține.”

Funcționarii publici din Cluj vor, după cum se vede, să-și asigure și ei un loc în istoria culturii românești. Îl vor avea. Dar să nu se mire dacă va fi pe neadeva, pe *dedesubt*, dacă tot le place să se uite pe sub scaune și mese. (Alex. Ștefănescu)

Trente poèmes

Mihai Eminescu, *Trente poèmes*, Version française par Annie Bentoiu, Éditions l'Aire, Vevey, 1994, 88 p.

ÎN FAȚA unei noi traduceri în franceză din poezia lui Eminescu - continuând un șir de încercări care nu au fost puține, - cititorul „avizat”, „non-inocent” (cum se mai spune) simte o ușoară neliniște și nu o prea mare curiozitate. El are tendința de a-și da verdictul încă înainte de a fi deschis cartea, în virtutea unei legi - nici măcar a unui calcul al probabilităților - pe care o cunoaște mult prea bine. Această neîncredere în posibilitatea traducerii lui Eminescu în franceză, care merge până la renunțarea totală (de a face gestul lecturii, sau pe cel al traducerii, care este tot o lectură), este ea oare justificată? În concret, adică în cazul fiecărei „ocurențe”, s-a dovedit că da, în ciuda chiar a unor reușite parțiale - dar se poate vorbi de reușită parțială într-o întreprindere ce are, prin definiție, un caracter sistemic? În abstract, de asemenea, s-ar părea că da, deși demonstrația nu a fost niciodată făcută până la capăt, ci doar mai curînd enunțată în termeni generali: accentele prozodice atît de diferite ale românei și ale francezei, caracterul analitic al francezei în raport cu limba română, imposibilitatea de a transpune în franceză anumite regionalisme sau chiar arhaisme existente la Eminescu fără a crea o întregă rețea de conotații ce țin de un spațiu cultural specific francez etc. Ce ne rămîne, în acest caz, să facem? Să renunțăm definitiv la orice tentativă, consolidîndu-ne cu valoarea tuturor barierelor ce ne stau în cale, ce ne vor sta totdeauna în cale? Sau, dimopotrivă, să multiplicăm încercările, în speranța că șansele unei reușite cresc odată cu numărul tentativelor? Ambele opțiuni sînt justificate și vom găsi creatori cu mare experiență a traducerii care aparțin atît unei „tabere” cît și celeilalte. Să ne nuanțăm totuși afirmația: ambele opțiuni sînt justificate la nivel strict (dacă așa ceva este posibil) individual. La nivel social, al unei sociologii a culturii, îndreptățită, ba chiar obligatorie, ținînd de o necesitate ce-i transcende pe indivizi, o necesitate a unei comunități culturale, numai a doua opțiune este cea bună. Eminescu - ca și oricare mare autor al literaturii române - trebuie tradus, tradus la nesfîrșit, și în limba franceză, în pofida, împotriva tuturor nereușitelor de pînă acum.

Annie Bentoiu, această mare doamnă a literelor române - căci mare doamnă a literelor române este cineva care a tradus cu strălucire în franceză culegeri de poeme din Tudor Arghezi, Gellu Naum, Ileana Mălăncioiu, precum și o importantă antologie de nuvele fantastice scrise de autori români; să ne pătrundem o dată pentru totdeauna de această idee:

O disperare creatoare

cel ce pune în comunicare literatura română cu alte spații culturale, fie traducînd din ea, fie traducînd în ea, aparține în modul cel mai specific tot literaturii române, căci contribuie la un proces de intertextualizare care hrănește țesutul literaturii române, transformîndu-l, pe de altă parte, în țesut hrănitor - a avut curajul să facă acest gest necesar, angajîndu-se pe terenul cel mai primejdios din cîte își poate alege un traducător/creator de poezie. Ea însăși poetă, autoare a trei remarcabile volume în limba franceză, apărute la Éditions de l'Aire, *Poèmes I/II*, *Dix méditations sur une rose*, *Phrases pour la vie quotidienne*, Annie Bentoiu are o conștiință critică acută. Spre deosebire de toate cele care au precedat-o, traducerea ei, care va marca o dată în seria traducerilor în limba franceză a unor poeme de Eminescu, este, implicit și explicit (căci e însoțită și de un metatext) un autocomentariu al modului ei de a fi ca traducere. Pentru mine micul - dar cît de substanțialul! - metatext, intitulat modest *Note de la traductrice* este, și va rămîne mereu așa, inseparabil de cele treizeci de poeme traduse, ce capătă, prin el, o infinită profunzime. După cum spune, cu acută inteligență poetică, Annie Bentoiu, „această mică culegere nu pretinde nicidecum a înainta spre soluționarea unei probleme atît de complexe; ea încearcă doar să o lumineze dintr-un unghi diferit” (subl.ns.).

Annie Bentoiu procedează la un fel de experiment, punîndu-și - cu savantă artă - tentativa sub semnul provizoratului („Eminescu aparține acelei categorii de giganti Shakespeare, Goethe, Dostoievski, Pușchin ce trebuie retraduși pentru fiecare generație”, spune textul de pe coperta a patra), și marcînd limpede acest lucru. Traducerea ei e o lectură ce se vrea înnoitoare, fiind totodată conștientă de caducitatea ei, care stă înscrisă în însăși natura operației. Ea spune, de altfel, și într-un mod fără echivoc, un adevăr în care eu însumi cred de multă vreme: „Poemele «definitive» (ale lui Eminescu) sfîdează de fapt orice transpunere”, ceea ce face din încercarea de a le traduce „o întreprindere aproape disperată”. Annie Bentoiu se angajează totuși în această aventură exemplară, pătrunsă însă de sentimentul, pe care-l exprimă atît de bine, că „faptul că întreaga existență umană e cufundată în mister, chiar și prin ceea ce ne îndeamnă neistovit să căutăm a-l lumina, nu se arată niciodată sub o formă atît de fascinantă și de crudă ca în poezie și în tot ce e mai mult sau mai puțin legat de ea”.

EXPERIMENTUL care va fi traducerea ei nu va putea fi controlat decît pînă la un punct, adică pînă la punctul unde toate coordonatele unei conștiințe critice (a poetului traducător) se estompează pînă la ștergere. Totuși, există un pre-text care ne propune repere ferme, deși precaute în ceea ce privește rezultatele: ordinea poemelor traduse respectă cu strictețe cronologia poemelor originale; trei dintre ele

aparțin poemelor postume; au fost alese titluri din „perioada cea mai productivă” a poetului; „cu toate riscurile” ce decurg de aici, traducerea și-a propus să respecte, „în măsura posibilului” (subl.ns.), forma prozodică a originalului; pentru poemele postume s-a adoptat totuși o „formă ritmică liberă”, cu scopul de „a se pune în evidență nedesăvîrșirea lor (cu totul relativă)”, totuși, în fiecare din aceste poeme ce au optat în traducere pentru o „formă ritmică liberă”, „cîteva versuri indică măsura adoptată în română de către autorul lor”, „cititorul putîndu-și astfel forma o imagine de ansamblu cu privire la fiecare dintre aceste texte”. O notiță privind utilizarea versului heptasilabic în română și în franceză, completează precizările din acest adevărat „mode d'emploi” ce prefațează cartea.

ANNIE BENTOIU, ca orice autor din zilele noastre ce a reflectat îndelung asupra artei traducerii, manifestă o „conștiință nefericită” (tocmai pentru că extrem de lucidă) în raport cu lucrarea sa. În gestul ei stă înscrisă o „disperare” (termenul îi aparține, să nu uităm), dar o disperare creatoare, stenică. Spre deosebire de alți traducători ai lui Eminescu, care cred (credință implicită lucrării cu care ei vin spre noi și care vrea să aibă un aer tot atît de definitiv ca însuși cel al operei originale) în absolutul gestului lor, Annie Bentoiu îl relativizează, sporindu-i astfel, cred eu, enorm de mult șansele. Mulți pot găsi discutabilă, sau chiar inacceptabilă, opțiunea ei pentru versiunea prozodică hibridă a celor trei texte postume, *Memento mori* (fragmentul final), *Sagesse, hélas...* și *Renonciation*. Această versiune vrea să surprindă în același timp o dezordine a raționalului, o spontaneitate cu totul modernă, care este adeseori cea a lui Eminescu din postume (vezi și teza lui Ion Negoieșcu) și totodată o formă care-și are regularitatea sa în română, dar care în franceză ar fi cu mult mai constrîngătoare, anihilînd efectele de spontaneitate ce, în română, persistă, se văd. Alegerea versurilor în care este menținută forma prozodică originală comportă ea însăși un grad de arbitrar: ultimele șase versuri pentru *Memento mori*, primele două versuri pentru *Sagesse, hélas...*, primele patru versuri pentru *Renonciation*. Alt elocvent artificiu: versurile menținute în formă prozodică originală sînt tipărite în cursive. Avem deci: „Sagesse, hélas, tes ailes sont en cire ! / Tu nous prends tout sans rien nous redonner / Tu t'élevés un peu et reviens, aveuglée. / Ce qu'une époque affirme, une autre le dément / Tu as déféuillé l'été de nos rêves / Et pourtant je t'élevé jusqu'aux cieux, / Car tu m'as appris à ne pas vénérer le destin / De toute façon, ce qui nous attend, c'est la mort. / (Sagesse, hélas...) Sau: „Je voudrais la moitié des mers et de la terre, / Des légions à guider, des trois-mâts, des galères / Qu'a un simple clin d'oeil, à mon geste impatient / Se déplacent vers moi les peuples d'Orient : Que s'écoulaient comme

fleuve leurs hordes sauvages, / Agitées au plus profond des bois, soulevées comme sable du désert; / Comme des flots et leur ressac que se succèdent les carquois, / Tandis que la tête du convois s'effaceraient à l'horizon, etc.etc. Este evidentă diferența de efect: versurile ce au renunțat la constrîngerea prozodică originală contrastează cu cele (cîteva) care au menținut-o, tocmai în sensul că primele au o alură mai apropiată de sensibilitatea unui european modern. Acesta, luînd pentru prima oară contact cu Eminescu prin mijlocirea unor atare versuri, se va apropia mai ușor de poezia acestuia, îi va percepe mai bine geniul novator.

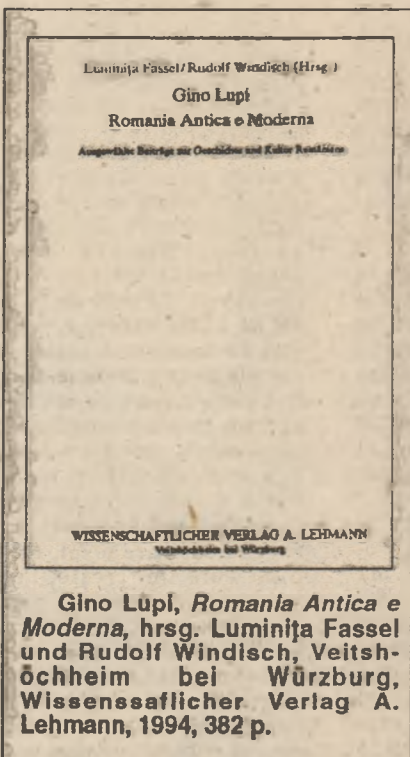
Totuși, fidelă unei îndelungi tradiții din cultura română Annie Bentoiu menține - în măsura posibilului - în tot restul culegerii (27 de poeme antume, deci, cum le numește ea, *definitive*) prozodia originală, demonstrîndu-ne că e capabilă de imaginabile virtuozități. În versiunea ei, Eminescu e (aproape) tot atît de „sintetic” în franceză ca și în română, ceea ce e cel mai mare merit al unei traduceri în franceză din Eminescu, toate traducerile păcătînd mai ales sub acest raport. Să citim cîteva strofe din versiunea pe care ne-o propune pentru *Luceafărul*: „Jadis, dit-on, aux anciens temps, / Au plus profond des âges, / Vivait un très belle enfant / D'impérial lignage, / Unique fille, au fier maintien, / En tous points sans égale, / Vierge Marie auprès des saints, / Lune, auprès des étoiles. / Or, sous l'ogive de l'altier / Château, quand vient la brune, / Un astre attend, qui le premier / Au ciel du soir s'allume; / Et si finalul: «Descends le long d'un rai, sans bruit, / Doux être de lumière, / Dans la forêt, dans mon esprit, / Et mon bonheur éclaire!» // Il tremble encore au front dormant / Des bois et des collins, / Guidant le vaste esseulement / Des mouvances marines, / Mais de l'éther, comme autrefois, / Son vol plus ne l'emporte: / «Forme d'argile! Un autre ou moi, / C'est tout un, que t'importe? // Bonheur, hasard font vos destins / Dans votre bref espace; / Je dure, au monde qui est mien, / Non mortel - et d glace.» // (Hypérior, l'étoile du soir).

Dar să mai cităm: „Un demain à tes jours s'ajoute / Un hier à ta vie se soustrait / Et cependant, devant toi-même / C'est l'aujourd'hui seul qui paraît. // Toujours ici quelqu'un remplace / Celui qui part ou qui se meurt; / Quand le soleil paraît s'éteindre / Il monte en quelque ciel, ailleurs”. (Un demain à tes jours s'ajoute).

Sîntem în plină muzică eminesciană, în plină viziune eminesciană. Vorbeam la începutul acestui eseu de disperarea traducătorului de conștiința lui nefericită. Dar acum voi spune: ferice de cea care a izbutit - numai ea știe cu ce preț - asemenea performanță. Ferice de tine, Annie Bentoiu! Și ferice și de noi, care te citim!

Irina Mavrodin

Romania Antica e Moderna

Gino Lupi, *Romania Antica e Moderna*, hrsg. Luminița Fassel und Rudolf Windisch, Veitshöchheim bei Würzburg, Wissenschaftlicher Verlag A. Lehmann, 1994, 382 p.

CEL DE AL noulea volum din colecția „Balkan - Archiv” însumează texte care așteptau de mult a fi tipărite. Autorul lor, Gino Lupi, a fost un incomod. S-a aplecat asupra studiului limbii și literaturii române după ce, mai întâi, s-a orientat spre germanistică și orientalistă. A fost deci în măsură să investigheze spiritualitatea românească având o bună pregătire comparativă. Născut la 23 decembrie 1892, la Bondeno (provincia Ferrara), Lupi a aprofundat mai întâi germanistica, la Frankfurt am Main, între 1913 și 1918, apoi s-a dedicat orientalisticii, apropiindu-se mai ales de cultura iraniană, scriind, de pildă, despre Firdusi ori compunând el însuși versuri în manieră persană. Numeroasele călătorii i-au îndreptat pașii și către România, cu deosebire după ce, în 1929, l-a întâlnit, la Milano, pe Aron Cotruș. Între cei doi s-a stabilit o strânsă și îndelungată prietenie.

Cotruș l-a sprijinit substanțial pe Gino Lupi să înființeze, în 1931, lectoratul de limbă și literatură română de la Milano. După ani de lucru, Gino Lupi s-a decis să publice, în 1955, o *Storia della letteratura romana*, la adresa căreia în România acelei vremi s-au declanșat nejustificate atacuri. Nu este mai puțin adevărat, pe de altă parte, că aprecierile lui Gino Lupi erau vehemente și diferite de scara colportată în mod obișnuit de critica noastră. Profesorul milanez avea criteriile lui, de la care nu s-a abătut nici în cursul intitulat *Novecento letterario romano* (Milano, 1965/1966), tratat universitar nu numai voluminos și - nu este o exagerare - exhaustiv, ci și de o rigoare vecină cu pedanteria. Pentru studierea literaturii române din secolul nostru, Gino Lupi s-a documentat intens, a purtat o vastă corespondență, aflată acum, ca de altfel, un întreg *Fond Gino Lupi*, la Biblioteca Română din Freiburg im Breisgau.

Dar mai ales a căutat rădăcinile acestei literaturi, publicând și două studii ample, unul despre Eminescu (1943) și altul despre Alecsandri (1946), redactând, totodată, peste o sută de articole despre literatura română pentru Enciclopedia Bompiani.

Mort la 20 octombrie 1982, Gino Lupi nu a reușit să ducă până la capăt proiectatul volum *Romania Antica e Moderna*, la care se gândea încă din 1942 și al cărui sumar îl și schițase. Lucrând vreme îndelungată la ordonarea Fondului Gino Lupi, de la amintita bibliotecă din Freiburg, Luminița Fassel a reușit să cunoască în amănunțime și temeinic întreaga activitate a profesorului milanez, despre care a și tipărit câteva lucrări, în revistele exilului. Urmind, în linii generale, sumarul schițat în urmă cu o jumătate de secol, ajutată și de profesorul Rudolf Windisch, Luminița Fassel a selectat ceea ce era reprezentativ din scrierile lui Gino Lupi referitoare la istoria și cultura României. Un prim capitol include studii și articole despre istoria și originea poporului român. Polemist virulent, Lupi atacă problemele dificile și controversate, precum locul formării limbii și poporului nostru, discutate, de

altfel, și într-un alt capitol, dedicat românilor din afara granițelor (Basarabia, Pind, Transnistria, Macedonia). Gino Lupi cunoaște faptele, argumentează riguros, popularizează cu măsură și lovește fără ezitare în ceea ce crede că țin de pseudo-știință. „Un libro inopportuno” sau „le cose a posto” sînt titluri elocvente pentru stilul iute al profesorului milanez. Riguros și neagredind răspunsurile piezișe, Gino Lupi are respectul faptelor inatacabile. „Ma veniamo ai fatti” - este un îndemn adresat frecvent nu numai cititorului, ci și interlocutorului divagant. După dictatul de la Viena, spre exemplu, intervine de câteva ori pentru a lămurii opinia publică italiană asupra nedreptății care li s-a făcut românilor. Bun cunoscător al circumstanțelor, desface aserțiunile lui Franco Vellani Dionisi ori ale lui Ladislau Gáldi și nu ezită să le califice drept „false”, de câteva ori pe o singură pagină, ori să susțină că este vorba de „un grossolano assurdo”. Lipsit de menajamente față de traficantii de plăsmuiri, Gino Lupi discută, într-un studiu din 1941, despre soarta românilor transnistreni, aflați atunci, ca și acum, sub cnutul cominterniștilor și constrânși să vorbească „questo romeno imbastardito”, pe care îl auzim și în zilele noastre nu doar la Tiraspol, ci mai pe aproape. Argumentele aduse pentru a demonstra vechimea, și nu colonizarea recentă, a românilor de dincolo de Nistru se înscriu printre contribuțiile remarcabile.

AUTOR al unei gramatici a limbii române (1949), Lupi a lăsat serioase lucrări despre pronumele demonstrative și relative românești, despre lexicul limbii noastre. L-au atras în mod firesc raporturile culturale italo-române. Prin 1940, constata satisfăcut că literatura română începea să fie mai bine cunoscută în Italia, prin eforturile citorva studioși și traducători de valoare. Trecînd în revistă cîțiva entuziaști colportori, de genul lui Badea Cițan, se insistă asupra importanței Școlii Ardelene, precum și, foarte pe larg și documentat, asupra legăturilor italo-române în epoca Risorgimento-ului,

pentru a se descoperii modul în care ziarele milaneze au reflectat domnia lui Al. I. Cuza. Ultimul studiu, reprodus din „Acta historica. Societas Academica Dacoromana” (Roma, t. VIII, 1968), excerptează tot ceea ce presa milaneză dintre 1859 și 1866 a publicat despre cel dintîi domn al Principatelor Unite.

Firește, literatura noastră s-a aflat constant în atenția lui Gino Lupi. Este o nedreptate că *Storia della letteratura romana* a cunoscut doar două ediții (în 1955 și în 1968); o reeditare, făcută sub auspiciile forurilor competente din țara noastră (Ministerul Culturii, Fundația Culturală Română) ar fi de un real folos. Mai dificilă ar fi reproducerea excepționalei lucrări *Novecento letterario romano*. Exilul românesc (pînă și cel din Mexic) a făcut câteva tentative, mutilînd textul și provocînd nemulțumirea îndreptățită a autorului. Textul integral se află în Fondul Gino Lupi, de la Biblioteca Română din Freiburg. În România, se găsește un singur exemplar al acestei cu totul remarcabile istorii a literaturii noastre din epoca interbelică, la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, din Iași.

Ediția din scrierile lui Gino Lupi, pe care o comentăm, include și un substanțial capitol, de peste o sută cincizeci de pagini, de studii dedicate numai literaturii. Creangă și Eminescu, Caragiale și Nichifor Crainic, Aron Cotruș și Liviu Rebreanu, Blaga și Slavici, Agârbiceanu și Hașdeu, Argezi și Sadoveanu i-au prilejuit cercetătorului italian pagini de analiză pătrunzătoare. Sînt cu atît mai prețioase opiniile lui Gino Lupi, cu cît ele sînt făcute cu ignorarea locurilor comune din istoriografia noastră literară. Interesează, desigur, pentru ce Creangă e considerat prin excelență un „scriitor național”, iar Caragiale „o minte universală”, pentru ce Rebreanu e definit „un romancier verist”, iar poeziei lui Blaga i se atribuie forța pămîntului natal, pentru ce Agârbiceanu e privit în dubla calitate de preot și scriitor, iar lui Slavici i se apreciază „finețea umoristică” și simplitatea naturală a expozeului. Prieten cu Aron Cotruș, l-a privit în evoluție, fără a-i supra-lifica valoarea și conchizînd că versurile lui se datorează unui umanism profund, într-o continuă căutare a păcii spiritului. În fine, un amplu studiu se ocupă de umorul în literatura română. Lapidar și exact, Gino Lupi analizează principalele trăsături ale umorului românesc, așa cum a constatat că acesta se manifestă în paginile a numeroși scriitori, de la Ion Neculce la Tudor Argezi.

Literatura română nu prea este răsfățată peste hotare. Apariția unui volum, precum *Romania Antica e Moderna*, datorat lui Gino Lupi și îngrijit cu profesionalism și cunoaștere desăvîrșită a culturii și literaturii noastre de Luminița Fassel și Rudolf Windisch, poate constitui un semn încurajator al schimbării care ar trebui să se producă.

Dan Mănuță

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Jocul de cuvinte facil

Imediat după 1989, jocurile de cuvinte au invadat publicistica românească, fiind, alături de formele oralității, semne ale maximei diferențieri față de rigiditatea limbii de lemn. Între timp, entuziasmul inovației lingvistice pare să mai fi scăzut, sau mai curînd să se fi specializat în funcție de specificul publicațiilor. În momentul de față, în textele publicistice de audiență largă și în reclamă a devenit mai evidentă „inovația de rutină”: cea care creează o impresie minimală de surpriză pe tipare preexistente și fără mare efort - prin formule rimate, variații în metaforele-cliseu, jocuri de cuvinte facile. Titlurile de articole folosesc, de pildă, pînă la sațietate, calamburul bazat pe remotivarea unei expresii figurate - prin asocierea cu un cuvînt sau cu altă expresie care îi reactivează sensul propriu: „Valuta navigatorilor plutește pe ape turburi” („România liberă” = R.L., nr. 1022,

1993, 5); „Noul sistem telefonic funcționează după ureche” (R.L., nr. 850, 1993, 5); „Ne-am ars și la... chibrituri” (R.L., nr. 856, 1993, 4); „Apa chioară, taxată...orbește” (R.L., nr. 958, 1993, 15); „Baschetul nostru de aruncat la... coș” („Tineretul liber”, nr. 742, 1992); „Stațiunile de pe litoral intră la apă” (id., nr. 770, 1992, 8) etc.; sublinierile sîmi aparțin. Evident, aprecierea unui joc de cuvinte intră în sfera judecății de gust - și unele din exemplele de mai sus pot fi considerate ca reușite. Categoria e totuși pîndită de pericolul artificialității: ca și epigrama, calamburul de acest gen caută performanța într-un mod cît se poate de ostentativ (subliniat, de altfel, naiv, prin puncte de suspensie - ca în exemplele de mai sus - ori prin ghilimele și semne de exclamație). Cu resurse aflate la îndemînă (în marea varietate de expresii figurate de care dispun registrele limbii) se obțin efecte mai mult ornamentale

decît de conținut: nu cred că în exemplele de mai sus jocurile lingvistice dezvăluie altceva decît pitorescul limajului, lăsînd intactă banalitatea afirmațiilor. Jocul de cuvinte ideal ar fi acela care prin asocierea formelor culturale și lumina și o legătură profundă, ascunsă, a faptelor. Și mai gratuită e, în schimb, etimologizarea numelor proprii, prin asocierea cu un cuvînt care le evocă originea comună: „Polițistul *Pasăre* fura porci” (R.L., nr. 1273, 1994, 9); „Domnul *Berbece* suge la două oi” (id., nr. 628, 1992, 2); „Culai” fura mercur cu „*Polonic*” (id., nr. 1178, 1994, 9); s.n. - sau le motivează prin asemănare formală (paronomază): „*Dorul* lui *Dorel*” (R.L., nr. 1086, 1993, 5); „*Lacrimi* la *Lancrăm*” (id., nr. 1123, 1993, 4); „*Ape turburi* la *Turburea*” (id., nr. 1034, 1993, 1) etc. Mecanismul de generare e, în asemenea cazuri, mai evident decît plăcerea ludică. ■

RADU ENESCU - AN

Cluj, 11 aug. 1947
Dragă Anda,

AVEAM un presentiment ciudat că am să primesc azi o scrisoare dela tine - și iată s'a realizat. Îți mărturisesc sincer sunt foarte fericit. Rândurile tale m'au măgulit mult. Cred însă că ești puțin cam subiectivă când apreciezi epistolele mele cu o bunăvoință atât de largă. Totdeauna am fost convins că îmi lipsește darul de a scrie scrisori mai ales evocatoare și decând m'am lepădat de vechile mele aere doctorale și de snobism, nu mai caut să epatez prin efecte stilistice și scriu simplu și natural, aștern cuvintele pe hârtie așa cum pornesc spontan din inimă. Dealtfel detest pe cei care își compun scrisorile cu intenții beletristice. Înțeleg prin corespondență o comuniune reciprocă de simțire și de gânduri și de aceea nu scriu decât persoanelor la care țin foarte mult și cărora simt nevoia să le dăruiesc din plinătatea mea sufletească. Tu ai avut întotdeauna darul de a înțelege și de a primi ceea ce e mai bun și mai intim în ființa mea. Am cunoscut mulți bărbați de valoare și am prieteni deadreptul geniali însă nicodată n'am întâlnit - în afară de tine-o femeie excepțională, cu atâta sensibilitate, receptivitate sufletească, înțelegere largă și inteligență (feminină). (O femeie la care calitățile intelectuale nu sunt dublate și susținute de anume trăsături etern feminine este sau un monstru sau o caricatură de bărbat). Ca să mărturisesc foarte sincer am căutat peste tot să te regătesc și eram nespuse de fericit dacă găseam undeva o frântură din sufletul, caracterul sau făptura ta. Dar n'am găsit decât copii nefidele sau trăsături ce aduceau de departe cu ființa ta. Eu văd în tine nu o persoană unică și concretă „hic et nunc”, ci însuși prototipul ideal și veșnic, ideea platonice a femeii. Nici nu poți să-ți închipui ce influență salutară ai asupra mea. Numai gândul că mă apreciezi, că te bucuri de străduințele și realizările mele, constituie pentru mine un stimulent extraordinar, un resort ce pune în mișcare forțele mele active și creatoare. Vrei să fii ingerul meu păzitor?... Singurătatea mea și procesul meu de interiorizare crescândă mi-au revelat anumite realități la care tu nu puteai ajunge datorită tocmai felului tău extravertit de a vieți. Nici nu-ți poți închipui ce forță este singurătatea și cât de mult îți sporește adâncimea viziunii. Tu n'ai trăit experiența singurătății, mediul exterior veșnic nou, plin de neprevăzut și care a pus stăpânire pe tine cu exclusivitate, nu ți-a dat răgazul necesar să te interiorizezi și să-ți regăsești ființa intimă, să descoperi sensul vieții... Caută și te interiorizează, reculege-te și adâncește-te în singurătate și vei ajunge la concluzia că durerea este o realitate care trebuie acceptată și valorificată, mai mult chiar, că numai suferința transfigurează, iluminează și pune în mișcare potențele noastre creatoare. Fiecare suntem sortiți să ne purtăm crucea, suntem datori s-o purtăm până la capăt. Faptul de a fi om și de a avea spirit constituie o dramă, măreață însă, și ne impun anumite obligații. Trebuie să fim mândri de tragicul destinului uman și nu să fugim de el cufundându-ne în clipă și plăcere... După cum vezi am o filosofie cam... prăpăstioasă, mai mult pentru nebuni și eroi decât pentru satisfacerea exigențelor teoretice ale burghezilor onorabili. Ce să fac dacă eu concep filosofia ca un act de viață, care presupune angajamente, răspunderi și jertfe dureroase și nu ca un act de gândire teoretică pură, fără rezonanțe în adâncurile ființei noastre.... Dacă îți vorbesc atât de mult de filosofie, și risc să te plictisesc, o fac

fiindcă ea face parte integrantă din ființa mea, fiindcă o trăiesc, câteodată într-o tensiune nebună, în fiecare clipă, cu toate fibrele ființei mele... Decât să caut, să ordonez, să clasez și să șterg praful de pe adevăruri moarte, prefer să mor pentru adevărul meu viu și absolut... Deși viața mea exterioară este destul de săracă, totuși am avut și eu unele ieșiri în lume și în public. Am ținut câteva conferințe în cadrul restrâns universitar. Una de strictă specialitate despre „Evoluția conceptului de aprioric”, alta despre „Religie și filosofie” și alta despre „Teoria contemporană a valorilor” în care mi-am permis să fac un rechizitoriu violent spiritualității sau mai bine zis lipsei de spiritualitate contemporană. Am ținut o conferință pentru marele public despre „Gândirea filosofică” în cadrul Fundației Regale, în care mi-am difuzat pentru prima dată „filosofia”. Mă plimbam foarte măgulit prin oraș și mi admiram numele tipărit cu litere mari pe afișele de pe stradă. N-am mai încercat senzația asta de când făceam la Brașov ziaristică ferventă și-mi admiram numele pe toate gardurile, sau trăgeam cu coada ochiului la cei care îmi citeau proza. Scriam de obicei articole de fond pe pagina întâia, (judecându-le retrospectiv îmi par penibile), aveam însă doar 19 ani și eram foarte mândru că notabilitățile orașului veneau la mine să le dau informații, și că aveam o leafă de 80.000 lei lunar (în 1944-45). Iar cea mai mare satisfacție am avut-o atunci când tata a fost prezentat cuiva drept „tatăl meu”. Ca să vezi cât de copilăros sunt și acuma, deși mâine se împlinesc o lună de când am împlinit vârsta de 22 ani...

M-a amărât nespuse de mult prezentarea parodiei existențialiste franceze, pe care mi-ai făcut-o. Dealtfel nu sunt deloc mirat. De obicei toate curente și concepțiile manipulate la Paris din mediul germanic au ajuns la proporții caricaturale. Adâncimea și seriozitatea romantice germane a devenit la Paris limonadă lamartiniană. Sincer să fiu eu sunt cam francofob și consider o adevărată calamitate pentru cultura română orientarea noastră veșnică spre Paris și spre modelele franceze. Ar fi cazul să mai terminăm cu imitarea nefastă a unor degenerați, mai ales că avem destulă vitalitate spirituală și destulă forță creatoare. Două figuri îmi plac dealtfel din toată Franța contemporană: Bernanos și mai ales Malraux (și mai puțin Gabriel Marcel și Louis Lavelle). În schimb urăsc structural și organic pe Gide și nu gust deloc versurile stoarse și chinuite ale lui Valéry. Vecinii de peste Rin sunt infinit superiori și mai serioși în cultură și nu umblă cu gratuități și experiențe ridicole.

Ca să nu cumva să mă consideri ne-serios îți repet încăodată: m-am format spiritualmente sub influența filosofiei germane și a celei religioase ruse, total independent de Sartre et co. Maeștrii mei sunt Iisus Christos, Augustin, Pascal, danezul Soren Kierkegaard (cel mai mare spirit al secolului trecut), Dostoievski (cred că cel mai mare romancier al tuturor timpurilor), Unamuno, Nietzsche, Papini, Berdiaeff și filosofii contemporani autentici existențialiști Martin Heidegger și Karl Jaspers. N-am absolut nimic comun cu Sartre și compania. Mai mult chiar cred că Jean-Paul Sartre este lipsit de originalitate și cam... caraghios. Nu face decât să tragă anumite concluzii din câteva premise puse de Heidegger. Totodată un existențialist serios nu lansează manifeste și nici nu-și face reclamă. Dacă o face e pur și simplu ridicol. Când am să am ocazia am să-ți explic părerea mea mai pe larg...

Nu știu dacă ai auzit de „Cercul literar” născut la Sibiu în 1942 supt patronajul spiritual al lui Lovinescu și

Blaga, aflat actualmente la Cluj, și din care am onoarea să fac parte (din 1944). Cred că este singura mișcare culturală și literară serioasă din țară; și de viitor. Am avut la Sibiu și o revistă, despre care Vianu s-a exprimat că este singura de valoare. Poate ai auzit și de amicii mei: Radu Stanca, poet și dramaturg extrem de talentat (premiul „Sburătorul” pentru dramă, 1945); Ioan Negoițescu, critic literar și director spiritual al Cercului (premiul scriitorilor tineri de la Fundația, 1945) - momentan scrie cronici literare în „Fapta” și scoate în curând un volum de critică literară, tot la Fundația; poetul Ștefan Augustin Doinaș, băiat admirabil și unul din cei mai buni prieteni ai mei, cred că cel mai talentat poet din generația tânără (premiul „Sburătorul” pentru poezie 1945; apare în curând în volum); Ovidiu Sabin Cotruș, poet cu accente mistice, nepotul poetului cu același nume pe care probabil că l-ai cunoscut, cel mai genial om pe care l-am întâlnit vreodată și poate cel mai bun prieten al meu; și.... Radu Enescu (pe asta cred că-l cunoști) mare metafizician în devenire (scoate la anul un volum de filosofie), etc.etc.... Trebuie să-l amintesc pe Henri Jacquier, profesor de limba și literatura franceză la Univ. din Cluj, membru onorific al Cercului, un filolog de rasă și savant în înțelesul deplin și adevărat al cuvântului, precum și pe Umberto Cianiolo, prof. de italiană la Universitate, tot membru onorific, un italian puțin cam ridicol dar inteligent, fost elev al lui Croce. Trăim toți împreună, ne plimbăm numai împreună, avem cenacle regulate, la care participă și Blaga (membru de onoare). Ducem înfine o viață destul de liniștită însă de o intensă activitate spirituală și năzuim toți să fim pentru România cam ce a fost „Sturm und Drang”-ul pentru nemți.

Îmi face impresia că ți-am scris enorm de mult. Cred că e cazul să închei. Ce mai face Doamna Boldur? Dar amicul meu Iordache? Cum o cheamă pe fetița ta? Sunt tare curios să o văd. Dacă evenimente neprevăzute nu mă vor împiedica să viu, voi fi precis în 6-7 sept. la București, când doresc foarte mult să te văd. Cu cele mai bune sentimente.

Radu

Oradea, 1975

Draga mea Anda,

SPER să te mai găsească scrisoarea mea. Am auzit că te-ai întâlnit cu Augustin Buzura și ai vorbit de mine. Numai că și asta e un ardelean, ca la carte, de nu știe să se exprime oral și să spună ce și cum! Vezi ce bine e să te uiți la T.V. la foot-ball? Acum o săptămână, în pauza match-ului am văzut-o pe Manuela. Era foarte drăguță și cam idealistă când cerea filme despre viața intimă a femeilor. Dealtfel ce e aia viață intimă? A mea, de pildă, e naționalizată, chiar și în faza onirică, în somn. Nu mai pot visa după scheme freudiste. Subconștientul meu, printr-un instinct infailibil și just, a depistat elementele retrograde și fideiste din acest apostol al delirului sexual. Dealtfel, sincer vorbind, mai are cineva libido, sau s-a redus la zero?

De ce sunt nefericit? Nu sunt nefericit! Nefericirea e o stare, ca să zic așa „metafizică”. Sunt amărât, fiindcă mă aflu în imposibilitatea de a-mi desfășura o activitate normală conform chemării mele, câtă o fi, a talentului, dacă o fi, etc. Datorită unei totale și esențiale nefnțelegeri pe care o întâmpin. Mi se trasează sarcini care mi se par dacă nu umilitoare, cel puțin inadecvate, mai ales că nu sunt nici competent și nici retribuit pentru așa ceva. Nu mai vorbesc de bruscările și vexațiunile la care sunt supus de oameni care

administrează cultura. Ori eu, de de rău, sunt creator de bunuri spirituale. Cum or fi ele nu discut. Să se alții, dar competenți în materie. Vezi lui Andrițoiu într-o ședință publică drept că era beat - „pe mine să nu judece X, pentru că eu am 14 volume versuri, pe când el n-are în buzunar măcar o rețetă de farmacie.” De atunci însă i se poartă sâmbetele și omul văd să plece. Firește că, spre indignarea îngrijorarea întregului colectiv u lucrez, nu voi veni eu în locul lui, ci fel de Dinu Păturică, forță locală, c știu să se învârtă toată ziua în antemerele în care trebuie. M-am plictisit și eu considerat ca un proscris și tolerat, m-am plictisit de condiția de „evreu”, care nu e o realitate etnică sau confesională, ci o categorie spirituală a oamenilor inteligenți în care veac profund anti-cartezian și care revendică, paradoxal, de la Descartes. Simt cum îmi crește, masiv și perverent, o imensă stea galbenă în piept. Nu înțeleg o serie de lucruri. De pildă eu totuși am făcut ceva în viață. (Că mai sunt lăsat să fac de obtuzitatea unor provincioși, care consideră un balagiu mai valoros ca mine, e altă treabă). Atunci cum își permite un președinte al Comitet de cultură (ca să nu zic mult) să-mi vorbească de parcă aș fi vătăful lui? Am ajuns să evit pe toată lumea și să nu mai discut decât câțiva prieteni intimi.

Și cu „Familia” asta e ceva de grozăvie. Oricum o fac nu-i bine. Dacă o fac eu mi se ordonă, și nu se vinde, atunci eu sunt de vină fiindcă n-am găsit modalitățile publicistice adecvate. De mine să nu mă învețe dumnealor probleme frământă publicul. Le știu și bine decât ei. Pentru că eu călătoriesc personal împreună cu țărani, stau aglomerări împreună cu muncitorii și cunosc realitatea de pe geamul limuzinei! Dar cică ce văd eu nu-i tipic doar ce cred ei în birou. Rezultatul e Oradea e cel mai prost aprovizionat, poluat și murdar oraș din țară. probabil tot eu sunt de vină, fiindcă n-am născut mama cu un cap ce gândește lucid și fără preconcepte!

În fine am și probleme familiale. Mama (care mă întrebă uneori de tine) e bătrână și bolnavă. Sunt împiedicat să duc să o văd. Fug clandestin la Cluj cu frica să nu prindă unul de veste și mă toarne!

Iartă-mă că te plictisesc cu ale mele dar ai vrut să știi de ce sunt nefericit. ți-aș putea scrie în extenso încă câteva pagini cel puțin. Cu amănunte concrete. Sunt sătul de acest oraș „baroc” și cei mai notorii bișnițari din țară (dar căror matrapazlăcuri sunt mușamalizate ca să nu se afle la București). Sunt sătul de acest oraș cu pretenții de cultură, confundată cu folclorul, în care sunt considerat pe o treaptă mult mai joasă decât cel mai mărunt sindicalist profesie. Sunt sătul de acest oraș în care duc o viață mizerabilă și solitară și mi se crează nici cea mai infimă condiție de a lucra.

Și acum zic ca Simion Bărnuțiu Cămpia Libertății (azi e acolo o fabrică de cherestea): dixi et salvavi anima mea.

Te sărut, cu drag

Radu

Dragă Anda,

Cluj,

ȚI SCRUI în noaptea de revelii pe care nu-l petrec nicăieri pentru că nu-mi place gălăgia nici n-am poftă de comerț mai mult și mai puțin spiritual cu semenii mei. Încăodată îți urez „La mulți ani!”

Am vrut să-ți scriu mai de multe ori. După ce am plecat din capitală, dar acum mai stau claustrat în casă, la Cluj.

DA BOLDUR

... după sărbători și apoi începe iar
... Am senzația că sunt un ofițer
... pus să civilizeze costobocii, să-i
... vețe să gândească rațional, clar și
... donat. Iar costobocii mă consideră un
... trus. Mă întreb însă dacă există un loc
... care să am sentimentul „home”-ului?

Lumea se bucură că începe noul an.
... ansează, râde, se îmbracă și se veselește.
... Eu n-am perspective prea fericite.
... și-am spus dar lucrez la un fel de trat
... al pasiunilor. Trebuia să-l termin și
... am avut timp. Mă sufocă angaralele
... administrative și lipsa de înțelegere a
... or oameni. Mai am o serie de probleme,
... teoretice, de rezolvat, care încă nu
... sunt tocmai limpezi. Dintre care una
... este dificilă care presupune un deosebit
... ort de gândire. Or, ocupându-mă tot cu
... eschinării derizorii nu-mi mai merge
... înțea, așa s-o întind ca gumilasticul!

Anda dragă, sunt foarte trist. Nu am
... curcături sentimentale, nici de
... rviu, (în afara mizeriilor cotidiene și
... a afronturilor pe care trebuie să le
... ghit) am o problemă mai gravă, așa zice
... istențială. Vezi, eu sunt capabil să fac
... multe, dar pentru asta îmi trebuie
... și timp și exact asta nu mi se
... Li se oferă în schimb altora, care
... dispun de calitățile mele, din motive
... necunoscute. Și atunci eu sunt cel
... crificat și supus unui regim discrimi
... natoriu. Doamne, cu ce nu m-am
... upat în ultimul timp! Stai și te
... cești. Pentru a face abonamente am
... stat și la sinagogă la slujbă ca să
... rbesc cu secretarul comunității din
... omânia, sau am prezidat o discuție
... ntru public cu câțiva fotbaliști în
... ncediu la Băile Felix. Ca să nu mai
... rbesc de discursuri la militari etc.
... că mai primesc și lecții de scriitură
... unii „kulturnici” cu mîntea lucie și
... nexă, de mă dau cu sania pe ea.

Încăodată „La mulți ani”!
Te sărut, Radu

Oradea, 1978

Dragă Anda,

Primește acest mic măștișor din partea
... lui Om Mare! (paranoia is the disease
... of our times!)

Cu drag, Radu

P.S. „Mănăstirea din Parma” e
... adusă excepțional! Felicitări!

Oradea, 1979

Dragă Anda

7 ÎN să-ți urez cu această ocazie
... tradiționalul „La mulți ani”!
... În ultima ta scrisoare îmi spui
... să-ți căsătorit Manuela. Deci într-un
... ai motive și de bucurie. Pe care eu nu
... am și nu le-am avut, drept care nici
... și-am mai scris. A fost, poate, cel mai
... fericit an din viața mea. Din toate
... nțele de vedere. Al sănătății, ma
... ialmente (au fost luni în care nu ni s
... lat salariul, v. autofinanțarea), al
... isului (nu ești lăsat nici să respiri),
... unor mizerii și impertinențe pe care
... buie să le înghit zilnic, al unor
... cazuri familiale etc. etc. Cred că așa
... tea să-ți scriu un volum cu toate
... răciunile mele. Nu-mi ura nimic
... ntru noul an. Fiindcă știu că va fi și
... i rău. Am de-a face cu oameni de
... nic, cu mărunți satrapi provincioși
... e sunt roși de complex de putere, la
... dul isteroid. Îmi pare rău că nu pot
... i la București să te văd. Dar mi-e
... să mă duc și până la Cluj s-o văd pe
... ma care e în continuare bolnavă. Căci
... nt controlat când vin și când plec de la
... viciu (deși sunt un fel de șef de
... tituție). Iar dacă vin la serviciu mi se
... e scandal și sunt bruscat că de ce nu
... ut pe teren să îndrum cenacluri, să
... ocup de așezăminte culturale, să
... anizez brigăzi artistice de amatori,
... . Și eu cu un picior sunt suferind,

umblu destul de greu. Mă supără mai
... nou și inima. Fapt care însă nu inte
... reează pe nimeni. Cred că va trebui să
... mor eroic îndrumând nu știu ce cerc
... plastic de amatori în nu știu care cătun
... pierdut printre zăpezi și aflat la kilo
... metrii de căi de acces normale (cum
... ajungi acolo nu importă). Etc., etc., etc.
... Cică așa sunt dispozițiile. Crede-mă, în
... prag de an nou sunt foarte plictisit de
... viață. Toată existența mea n-are nici un
... sens. Asta nu din cine știe ce rațiuni
... filosofice. Pur și simplu din meschine
... „legități” obiective.

Încăodată îți urez multă fericire,
sănătate și un an nou fericit.

Te sărut, Radu

P.S. Vezi acum iarna nu te mai juca
... cu volanul. Nu-i pentru copii și femei.
Pa, R.

Oradea, 83

Dragă Anda,

7 ÎNFINE reușesc să-ți răspund.
... Așa cum îți închipui, în preajma
... lui 23 August am fost tot în

ședințe, simpozioane, festivități, spec
... tacole, decorări, defilări, etc. După atâ
... tea activități multilateral dezvoltate am
... trecut de la veston și cravată pe timp de
... caniculă (mama mă-sii de protocol!
... pardon!), la cămașă roșu-mao, cordon
... alb (luat de la un cufăr al mamei) și
... blue-jeans (pantaloni inventați, de fapt,
... de aici, când aveau încă culoare albă,
... după cum a demonstrat regretatul Cos
... tică Daicoviciv). Păr mare nu mi-am
... lăsat. Dimpotrivă. Sînt tuns scurt ca un
... colonel de infanterie aeropurtată în
... cadrul U.S.Navy. Pe vremea răposatului
... Giuseppe Vissarionovici am fost perse
... cutat că umblu tuns „Cicero”, care
... tonsură era considerată cosmopolită,
... influențată nemijlocit de filosofia
... putredă a cunoscutului contrarevo
... luționar Sartre (azi tradus în limba
... română spre indignarea unor dogmatici
... înrâșiți). Ei, uite, vreau să rămân consec
... vent și cosmopolit și nu mă fac hippy!

A propos: nu sunt misterios,
inaccesibil, etc. Cred că ai o imagine
despre subscrisul fixată la o ipostază
cam adolescență, când firește toți
pozăm în ceea ce nu suntem (adică
genii). Sunt un individ sociabil, deși nu
mi place să fraternizez gălăgios cu
oricine și am mefiență față de șuşaneaua
care se numește dialog și comunicare cu
orice preț. Și sînt și un om modest, cu
spirit egalitar, la care democrația e o
treabă nu de principii, ci de instinct
fiziologic așa zice.

Nu știu cum arătam la T.V. Cred că
prost. Dealtfel am fost luat de pe stradă
și am vorbit absolut nepregătit. Prin
februarie sau martie am avut o emisiune
pe programul II, unde am vorbit frumos
și serios despre cartea lui Noica (aia cu
rostirea filozofică românească). Dar nu
am văzut nici una din emisiuni. Prima
pentru că fiind campionatul mondial de
fotbal și aici la Oradea prinzându-se
Budapesta, am vizionat un match. Doar
nu cumva îți închipui că prefer să-mi
văd figura și să renunț la Beckenbauer,
Francisco Marinho, Lorrimer și alți eroi
ai mitologiei contemporane? Iar a doua
pentru că aici nu se prinde programul II.
În schimb am văzut piesa ta la T.V. care
mi-a plăcut.

În toamnă (Octombrie sau Brumar)
vin iar la reciclare și sper să ne vedem.
Iarna trecută erai la Rîm de unde toți ne
tragem, deși unii se trag din altă parte
și nu se întorc dracului în matricea
maternă, deși pe mulți îi trimite acolo cu
o tacită voluptate. Când am fost să mă
reșcolesc în cetatea lui Bucur l-am
întâlnit pe dl. Igiroșianu la nobila insti
tuție unde patroană este D-na Candrea
și unde după ce-l saluți reverențios pe
Jebeleanu, care spovedește într-un colț

pe Ileana Mălăncioiu
în ediție blondă, și
dânsul îți răspunde
cu un aer de binecu
vântare seniorială, fl
poți admira pe Pucă,
plantat de-o veșnicie
într-un scaun, imua
bil și taciturn în blân
dețea lui, ca un miel
demențiat de alcoo
luri tari.

Am scris în ulti
mul număr al venera
bilei foi transilvane ce
l-a debutat (întâmp
plător, crede-mă) pe
Eminescu despre ulti
mul volum al lui
Mihnea. Tracasările
și surmenajul de care
sufăr m-au făcut să
nu reușesc să depăș
esc nivelul unei
compuneri de licean
(nu așa de dotat cum
eram eu!). Am și tri
mis-o pe adresa voastră. Acum un an
sau doi Mihnea a scris în „România
liberă” un articol care mi-a mers grozav
la inimă. Era despre protecția ani
malelor (în contextul, cum se zice, al
legii protejării mediului ambiant). Cum
sunt un mare iubitor de câini - am și eu
hobby-urile mele, - m-a impresionat
foarte mult. Am auzit că-i plac și lui
câinii! Așa suntem noi, gentlemenii
insulari!

M-ai întrebat ce scriu. Vreau să el
aborez un tratat de antropologie filo
zofică. Am descoperit o nouă definiție a
omului, a condiției și vocației sale: omul
este o ființă în perpetuă reorganizare. Să
fim serioși! Nu scriu nimic. Sunt așa de
amărât că mi-e lehamite de viață, paș
tele mamei ei! Am să-ți povestesc eu. În
fond, totul se rezumă la trei chestii. Una
că în virtutea principiului „eticii și
echității” trebuie să-i fac treaba și unuia
care ca și moșierii absenteiști din Ardeal
vine aici să-și vadă feuda când are
copilul lui vacanță școlară. Apoi nu mai
suport cum sunt tratat de unii res
ponsabili pentru care un activist sindical
e infinit mai important decât un om de
cultură. Și înfine toată ziua mă macin cu
angarale administrative etc. La care se
adaugă și faptul că mama e cum știi
bolnavă, și nu pot să mă duc regulat s-o
văd că-mi fac aștia de la Comitetul de
cultură mizerii, nu-i destul că vorbesc cu
mine de parcă aș fi hoț de cai! Știu eu
cât am să mai trăiesc și cât am s-o mai
văd? Plec seara, vin a doua zi, din când
în când, cu trenuri de noapte, cu
personaluri, parcă aș fi ceferist. Condiții
normale să desfășor o activitate crea
toare nu am. Și sunt singur, înfiorător
de singur. Femeie (ibovnică) nu pot să
mi iau că în calc regulile morale. Că
iubitul meu șef când vine pe aici, din an
în paște, între două călătorii în Canada
și se ține de bairamuri nimeni nu zice
nimic. Fiindcă epigramele la banchete și
la nunțile fiicelor de ștăbi nu le fac eu, ci
el. Înfine, am să-ți mai scriu, dacă tu îmi
răspunzi. oricum sper să ne revedem
la... reciclare.

Te sărut, cu drag,
Radu (play-boy)

Oradea, 1985

Dragă Anda,

7 ER IERTARE înainte de
... toate pentru rândurile mele
... cam tardive. Îți exprim cele
... mai sincere condoleanțe pentru încerc
... area grea prin care ai trecut cu trecerea
... întru neființă a Domnului Colonel. Am
... citit recent într-o „România Liberă” des
... pre parastasul care a avut loc la Schitul

Darvari. Când am aflat am fost năpădit
de o serie de amintiri plăcute (Predeal,
Poiana Joiței, adolescență, etc.). Îmi
aduc aminte că odată la București m-am
întâlnit cu dânsul și am fost și la o bere
unde am stat la povești și am pus lumea
la cale ca tot românul. Asta acum peste
treizeci de ani.

Telegrama ta și a lui Mihnea m-a
mișcat profund. A fost primul semn de
sinceră și serioasă apreciere a cuiva la
„Ab urbe condita”. Că de opinii rău
tăcioase am destul parte. Astfel, direc
torul Muzeului Iosif Vulcan din loca
litate mi-a spus ritos că singurul lucru
bun în cartea mea sunt copertile! Nu
mai vorbesc că în propria mea revistă nu
s-a scris nimic. Redactorul șef (despre
care s-a scris două numere la rând) mi-a
promis că va scrie în R.L., dar se pare că
fi e frică de E.B. și M. Ungh. Dealtfel
nici nu prea țin să scrie el. Până acum
au scris doar tinerii (cel mai frumos și
inteligent, prietenul meu Radu Călin
Cristea - autor al unei excepționale mo
nografii despre Emil Botta, fost cel mai
bun student al amicului Nicky Mano
lescu și actualmente secretar al celui
mai iubit club de fotbal din țară). Mi-a
promis că scrie și N. Steinhardt, dar
cred că nu o va face, pentru că în ciuda
faptului că suntem în relații excelente,
Domnia sa e monah (călugăr la mănăs
tirea Rohia din Maramureș). Or, cercu
rile bisericesti sînt supărate pe mine
fiindcă am reprodus în carte un citat din
E. Cioran despre Iisus Christos, ceea ce
în ochii lor e firește un sacrilegiu.

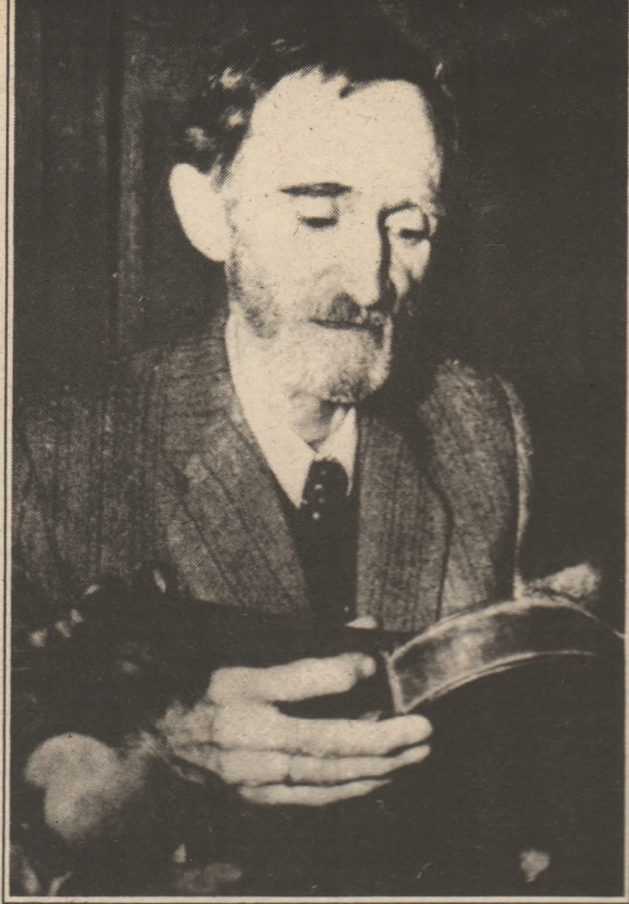
Ce e mai trist e că (așa cum ai avut
ocazia să citești la rubrica aia de pomel
nice din România literară) săptămâna
viitoare în 12 sînt sexagenar. Vreau să
ies și la pensie. Nu mă pot obișnui cu
acest gând, nu-mi intră literalmente în
cap. Azi, mâine o să trebuiască să și
mor! Că, din păcate, nemuritor nu-s.
Anul ăsta a fost dealtfel un an foarte rău
pentru mine. Am avut de patru ori
congestie pulmonară (odată cu compli
cații urâte la stomac). M-au ajutat foarte
mult în aceste ocazii neplăcute prietenii
mei militari. Dealtfel, în caz că, Doamne
ferește, m-aș îmbolnăvi mai rău, nu mă
internez decât la Spitalul militar. Mi-e
groază de iarna care vine. Nu prea
suport frigul. Altfel, duc o viață foarte
cumpătată (n-am pus alcool în gură din
ianuarie 1980).

Aș mai avea multe să-ți spun. Ți-am
trimis acum un an o ilustrată din
Budapesta. Ai primit-o?

Te sărută duios al tău bătrân prieten
Radu

(Continuare în pag. 19)

BACOVIA

Intre procedeele specifice unei poetici a imaginilor lexicale figurate nu putem reține decât metafora-epitet „zăpada licărea electric”.

Situarea inițială în spațiu a celui ce se revelează personajul împrejurării evocate nu e afirmată în nici un fel, dar ea poate fi dedusă odată cu apariția versului „Reintram în țîrg”. Peisajul – esențializat și emblematic, „bacovian” –: capătul unei străzi la

marginea cîmpului năpădit de corbi, este, de asemenea, dedus din pozițiile care-l înglobează în drumul comun spre comunicarea aspectelor erotice considerate de primă importanță. Erosul e sfîșiat aici între o dorință (aceea de a întîlni femeia inbită în locul din care e privită ninsoarea) și o presupunere (aceea că ea se află acasă cu altcineva).

Intre propozițiile, frazele succesive ale textului apar falii de sens. Toată tensiunea estetică vine din vibrația acestor goluri bine ascunse, greu sesizabile sub curgerea egală, directă, confesivă, normală (ca și cum secvențele ar deriva una dintr-alta), a comunicării. Intre primul vers și reintrarea în țîrg se consumă dorința, așteptarea, amintirea frumuseții hibernale a iubitei care nu vine, prezumția faptului că ea își petrece timpul cu altul (ceea ce – bizar – pare să nu deranjeze!). Efectele acestor stări de tensiune nu se văd. Textul se derulează fără a distinge importanța vreunui gest, a vreunei acțiuni.

„Zăpada licărea electric pe fereastră ta” e cea mai „nervoasă” propoziție a întregului. Reîntorcîndu-se spre propria locuință, îndrăgostitul frustrat a trecut pe la casa iubitei. Ce se află dincolo de fereastră? Fereastră e un ecran de absolută separație, un element opac interpus între cei doi factori ai posibilului cuplu. Motivul ferestrei e vechi. Bacovia îl păstrează așa cum l-a conotat odinioară, înainte de 1900. Versul următor pe vorbește despre o noapte de veghe. În final, din realul ca întotdeauna dezamăgitor se trece în lumea compensatoare a cărților.

Textul acesta este expresia unei conștiințe umane care nu mai acordă funcții valorice aspectelor lumii. Toate par să fie de egală valoare. Actele, stările se înlanțuie ca și cum ar prezenta aceeași semnificație. Sintaxa însăși e constituită din câteva structuri invariabile. Ne aflăm deja în domeniul unei sintagmatici a existenței. Orizontul metafizic, simbolic a dispărut. Eul și-a asumat condiția reală. Transfigurarea, dedublarea, autoironia lipsesc. Lumea e o suprafață. Misterioasă însăși și aceasta.

Titlul poeziei e, cum se întîmplă cu multe texte din *Stănțe burgheze* și *Stănțe și versete*, arbitrar. *Boemă*? Poate că tocmai boema e un mod de a trăi în care viața e concepută ca o continuă deschidere spre orice, în care toate au aceeași importanță și relativitate, în care semnificația actelor umane nu se mai ierarhizează.

Mai este de consemnat și puritatea aproape abstractă a vocabularului, deplina tranzitivizare a enunțurilor. Dar și obscuritatea acestora! Urmare a utilizării elipsei și a juxtapunerii. Viața e asumată la nivelul său cotidian. Cuvintele, expresiile aparțin și ele comunicării comune: „Se așeza să ningă”, „sunt ani de-atunci”, „Strada ce dă în cîmp”, „Se ducea o noapte”.

O ciudățenie a acestei poezii rezidă în faptul că „ninsoarea”, „strada”, „cîmpul”, „corbi”, „fereastră”, „zăpada”, „iarna”, „noaptea”, „lectura” sînt vechi motive, care nu mai au însă același sens; deși sîntem martorii unei evocări a trecutului. Nici subiectul liric nu mai e același. O mutație fundamentală s-a produs, nu numai la nivel de limbaj, ci și de viziune. Banalitatea lumii a fost acceptată în toată nuditatea ei. Poezia a devenit mai umană, mai firească, mai simplă. Dar asta nu echivalează cu nici o pierdere a puterii de viziune poetică, așa cum sînt înclinați să creadă mulți dintre criticii noștri de astăzi. Simplitatea poeziei *Boemă* e calculată. Complicația ei se ascunde sub multe straturi de aparent *déjà vu*. Un alt Bacovia ne întîmpină aici.

UN Bacovia care pare însă mai greu de acceptat, mai dificil. Și asta nu numai pentru că, tipologic vorbind, nu există în poezia românească un model preexistent de care el să poată fi apropiat, ci și din cauza caracterului oarecum ermetic al *Stănțelor* înseși. Cu toate că mult mai directă, mai simplă și mai deschisă spre problemele imediate ale vieții, această poezie eliptică și uneori de-a dreptul stenografică poate da senzația unei obscurități sporite în raport cu poemele de factură simbolistă.

Comentînd în 1947 apariția *Stănțelor burgheze*, Perpessicius constată că acest volum reprezintă „expresia cea mai pură a discreției bacoviene”. Criticul vede în asta un efect al „sterilizării sentimentale”, fără însă a preciza că noua culegere aduce cu sine o anulare a sentimentalității emfatică și a poeziei demonice. Discreția lui Bacovia e aici o formă de autenticitate. Măștile metafizice ale eului au fost smulse, deși natura acestuia nu s-a schimbat. „Deznădejdea surdă, crispăția sufletească tradusă în versuri reflexe, ca tot atîtea cicatrice și rictusuri pe o mască blazată” nu constituie în 1946 o noutate, cum crede Perpessicius. Poetul e în continuare „tot mai tăcut și singur” (*Ego*), el e, la fel, marcat de aceleași „tăcute, duioase psihoze” (*În fericire*), el poate spune, ca și înainte, „paloarea mutismului minează al meu piept” (*Plumb de iarnă*), el e la fel de „suspect”, încercat de aceeași veche mizantropie. Dar negativitatea sa interioară nu se mai lasă transfigurată în scenarii stridente, artificiale. De data asta ea se comunică direct și iremediabil în versuri lapidare ce uneori ating formula intuiției excepționale: „Unic și trist / Stau în natură / Plecate sunt / Orice ființe.” (*Libelă*); „La muzica asta frumoasă, / Sunt lipsuri / În sîngele meu” (*Idei*); „Ce mare om erai, / Și cîte s-au demers...” (*Moment*); „Eu sunt cu mine / În toate e pace. / Poezia e-n afară de omenire, / Departe / Și veșnicie.” (*Verset divagant*).

Versurile lui Bacovia devin acum, pentru a-l cita în continuare pe Perpessicius, „enigmatice și clare”, dar și „hieroglifice”, confuze întocmai „cuvintelor spuse în somn”. Dar confuzia emisiunii lingvistice, caracterul sibilinic al unor enunțuri sînt studiate sau țîn în orice caz de o evidentă interși intratextualitate. Din punct de vedere al referentului, *Stănțele burgheze* și postumele propun două tipuri fundamentale de raportare. Unul privește trecutul, memoria; celălalt, contextul existențial, social și politic imediat. Citarea, autocitarea, parafraza sînt aici procedee la ordinea zilei. Perpessicius a mai vorbit însă și despre „ironie și extract de pamflet”, despre „ușorul timbru de parodie și neglijență” al multor poeme din *Stănțe burgheze*. Titlul însuși al volumului „e al unui ironist de mare clasă.” În cartea sa din 1972, dedicată poetului, Agatha Grigorescu

Bacovia consideră că sintagma „stanțe burgheze” ar trebui citită „stanțe de burg”, pentru că poemele adunate în culegerea din 1946 „fuseră inspirate dintr-o epocă destul de apropiată, de cînd (poetul) funcționa ca bibliotecar și mai putea lua contact direct cu orașul”. E posibil ca titlul să conțină și această implicație, pentru că într-adevăr, multe texte sînt construite pe o evidentă dimensiune citadină. Dar ironia remarcată de Perpessicius ține de altceva. Noțiunea de „stanță” trimite imediat la ideea de rigoare. Ea înseamnă un număr determinat de versuri cu un înțeles complet. Stanța e un sinonim al strofei. Ea reprezintă o formă poetică fixă și scurtă. Așa a practicat-o, de pildă, simbolistul Moréas. La Bacovia nu mai rămîne decît ideea textului de mică dimensiune. Rigoarea metrică și precizia semantică sînt anulate. Epitetul „burghez”, pe de altă parte, nu poate fi sinonim aici cu „capitalist”, ci cu „domestic”, „casnic”, „pragmatic”, „mediocru”. Titlul propune o pistă falsă de lectură. Dacă l-am lua în serios, atunci volumul ar trebui să conțină o poezie cuminte, așezată, previzibilă, vorbind despre mediocritatea vieții burgheze. Or, nimic mai puțin adevărat decît asta. Bacovia își autoironizează propria poezie.

Dacă însă avem în vedere și faptul că poezia *Stănțelor* (inclusiv postumele) e într-o considerabilă măsură o poezie a observației și de explorare (termen utilizat de poet, vezi două texte cu titlul *Din explorări*), și că în atenția sa intră nu o dată limitarea, monotonia, meschinăria, îngustul pragmatism al vieții cotidiene, atunci stenogramele bacoviene au și o valoare satirică, discret pamfletară.

Ceea ce stîrnește iritarea observatorului de la distanță e stereotipia bigotă a existenței celorlalți: „... Știu și ei / Să trăiască / Un ce / Familiar, / Social, / Urmat cu sfințenie. / Același limbaj, / Obiecte scumpe / Așezate la locul lor...” (*Din explorări*); dinamica browniană a vieții cotidiene, cu strictul și absurdul ei determinism economic: „– Acolo este un oraș / Proces de războaie, / De cum s-au sculat / Pîn' ce se culcă. / Pentru pine / Surplusuri / Foarte complicat. // Și cine știe cum / Și cînd se va sfîrși / Acolo este un oraș / Cu un sunet profund.” (*În zăre*). Ironia cuprinsă în ultimele două versuri e dincolo de orice comentariu. Sunetul „profund” al vieții devine în altă poezie „fanfara pentru trai” (*Deși nimic*), o muzică zgomotoasă și emfatică. Socialul, politicul, organizarea viitorului întrevăzut sînt acceptate ca teme implacabile, dar sînt privite cu scepticism și mefiență. Să nu uităm că prin aceste poeme ne aflăm imediat după sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, într-o perioadă tulbură, de mari contradicții ideologice, în care spectrul societății comuniste, cu suspectul ei triumfalism populist era deja conturat. Tot ceea ce se întîmplă și tot ceea ce se propune în această lume nouă, derutată, entuziastă și convulsivă e suspectat de fals, demagogie și minciună: „Și după marșuri triumfale, / În ritm de canțonetă, / Toate frădonă / Ca o poveste...” (*Asediu*). Viitorul invocat cîndva („O, vînc odată, mărț viitor” – *Poema finală*) nu va veni. Bacovia nu mai crede în utopie, în *Mitologie*: „Voi v-așteptați / La orizont / La țări / Și mări. / Promisiuni...” și verifică memorabil o incertă probabilitate: „Poate mîine / Și mai mîine / Va fi dulce / Acea pîine...” (*Doină*).

Dar poate că versurile cele mai pline de deznădejde și sarcasm sînt acestea: „Iar ce va fi în viitor / Deocamdată e sublim...” (*Stanță*).

Tot la acest nivel, al observării lumii sociale și al atitudinii politice ironia și sarcasmul bacovian rezultă și din utilizarea sau parafrizarea, într-un simulat regim de gravitate, a

ACĂ universul tematic al poeziei bacoviene nu se schimbă fundamental de la *Plumb la Stanțe burgheze* înseamnă că drumul de la simbolism la tranzitivitate n-a fost întîmplător și nici rezultatul unor decizii arbitrare ale poetului. Drumul acesta a fost un drum al vieții. Poetul a îmbătrînit, s-a devitalizat, poezia sa a devenit mai uscată, mai descărnată. Izomorfismul acesta nu are însă nici o legătură cu valoarea. Prozaizarea poeziei bacoviene nu e un rezultat al anemierii talentului. Ea apare din chiar codul genetic al propriei sale existențe. Căci există un program intern, secret al limbajului poetic bacovian care-i pretinde să-și străbată întinderea de la excesul de sens la tăcere. Poezia, inspirația, talentul sînt obligate să se supună acestui limbaj. Nu e deloc adevărat că *Stănțele burgheze* nu fac altceva decît să consemneze „dezarticularea logică a gîndirii poetului” (cum spune undeva Tudor Vianu), epuizarea sensibilității, memoria sa afazică. Observația că substanța acestui volum e una arbitrară și incongruentă, supusă unui spirit al deconstructurării, nu se susține. Cîteva poeme se desfășoară într-o perfectă articulare sintactică, propoziție cu propoziție. Chiar și coeziunea lor semantică e una dezvoltată clasic, moment cu moment, ceea ce nu se întîmplă în multe poeme simboliste. Cîteva exemple: *Sic transit, Antrenare, Toamnă în țîrg, Estetic urban, Vizită, Perpetuum mobile, Glossă, Boemă*. Cel puțin acest ultim poem e unul dintre cele mai clare și mai precise pe care le-a scris vreodată Bacovia: „Se așeza să ningă – / Nîngea / Doream, / Sunt ani de-atunci, / Să te-ntînesc / La sfîrșit de stradă / Ce dă în cîmp / Îmi părea / Că tu ești mai frumoasă / Iarna / Doar corbi spunea / Că stai acasă / Cu vreun prieten / Reintram în țîrg / Zăpada licărea / Electric / Pe fereastră ta / Se ducea o noapte / Citeam / Ca în nopți de iarnă.”

Descoperim aici aceeași temă a așteptării frustrate pe care o întîlnim și în *Nocturnă* („Clar de noapte parfumat...”). Dar perspectiva e una evocatoare. Poezia îmbracă aspectul unei reconstituiri. Există însă și un prezent: cel al scrierii/amintirii („Sunt ani de-atunci”) care implică și regret și resemnare în fața trecerii timpului. Discursul poetic se alcătuește din imagini anamnetice, derulate calm, sincopat, fără ezitări, cu o precizie nespecifică funcționării memoriei. Ceea ce înseamnă că totul e lucrat cu precizie, începînd cu însăși disponerea în pagină.

Incipitul poemului este și o operație de constituire, în linii mari, obișnuit meteorologice, a cadrului. „Se așeza să ningă” e o consemnare statică, implicînd însă și caracterul durabil, consecvent al manifestării fenomenului. Urmează aserțiunea simplă, seacă, relativ dinamică: „ningea”. Limbajul este lapidar, situat undeva între concret și abstract, strict denotativ.

Principiul tranzitiv al Stanțelor

unor clișee jurnalistice și ideologice la ordinea zilei: „Am învățat atâtea / În timpul din urmă, / Că sîntem / La un punct însemnat” (*Vizită*); „Capital moderat – onoare intelectualilor, / Și celor ce muncesc” (*Stanță*); „Lumea se schimbă / Egalitate, / Idei tumultoase, / Organizarea / Viitorului întrevăzut. / Sunt grade / Sunt / Posturi de răspundere...” (*Perpetuum mobile*); „Nici un minut / Pierdut degeaba, – / Poate că ziua / Trecu” (*Stil simplu*); „Spre cîmp se duce / Și dumbrave / Eroua lume muncitoare” (*Arminden*), unde prezența epitetului *eroua* în locul obișnuitei *eroica* are o evidentă funcție persiflantă. Lui Peressiciu strofa a doua a acestei poezii i se pare de-a dreptul pamfletară: „Și după altă zi, / Post festum – / Indemnări de cruci / Pe străzi / Și în tramvaie, / Spre necesarul randament / Din monotona muncă.”

Deschizîndu-se spre social și politic, eul bacovian nu devine nici mai comunicativ, nici mai puțin mizantrop. Izolarea sa de lume rămîne constantă, dar ea ajunge cu atît mai acută cu cît vechiul paradis artificial al emfazei metafizic-simbolice a fost abolit. Noului tip de solitudine existențială îi lipsesc perdelele de protecție ale magiei sonore și inaderența la lume a celui care scrie, se comunică direct, irevocabil, în regimul calmului provizoriu și al autoironiei: „Veacul m-a făcut / Atît de cult / Încît mă uit / Peste oameni.” (*Vizită*) sau: „Amici, / Cadente / De tîrziu orologiu... / O haină, pe gust, / Să părăsim / Necunoscutul / Leviathan.” (*Stanță la vin*).

Distanța față de mediul imediat al vieții se reduce la nivel semantic, dar se păstrează la nivel mental. Poetul rămîne în continuare un excentric, o natură în stare de criză. Însă faptul acesta e afirmat de data asta explicit, într-o decizie poetică a transparenței: „Eu scriu / Și poate, / Trădez / O criză morală / Fără s-o știu.” (*Pro arte, II*). Nu s-ar putea totuși spune că poetul nu e conștient de ceea ce el însuși neagă că n-ar ști. Criza e starea normală a eului bacovian. Și ceea ce poate să difere e cel mult modalitatea prin care ea e verbalizată. La fel de importantă e și capacitatea de a transforma criza în limbaj. Tema vorbirii, a spunerii, a scrisului, tema poeziei ca activitate revine și se potențează de-a lungul întregii substanțe a *Stanțelor*. Multe texte din această perioadă sînt impregnate de o foarte vie conștiință teoretică. Metapoezia își intră în drepturi și Bacovia devine astfel unul dintre primii noștri poeți moderni care face din procesul de textualizare o operație estetică la vedere.

ESTE adevărat că și perioadele anterioare *Stanțelor* consemnează destul de frecvent condițiile care ar putea favoriza sau, dimpotrivă, fac imposibil actul transformării existenței în poezie. Dar acolo e vorba pur și simplu de poetizare, simbolizare, conformarea sau nu la o convenție dată, cea simbolistă. Conștiința că poezia are un specific ce se afirmă prin opoziție cu domeniul non-poeticului e afirmată elocvent într-o *Serenadă* din volumul *Comedii în fond*: „Poetizează luna / Grădina de parfume, – / Prozaicele hoarde / De-acuma au tăcut...” Important mi se pare aici nu atît faptul că Bacovia e de acord sau nu cu convenția acestui tip de poetizare (care face din „lună”, „grădină”, „parfumi” și, de asemenea, din „fereastra iubitei”, „tainicele umbre”, „plînsul de coarde”, „ora tănușă” elemente obligatorii), cît conștiința unei forme lirice care funcționează în contrast cu contingentul vieții și limbajul prozaic („prozaicele hoarde”). În *Noapte de toamnă*, poem din 1916, în care Mihai

Petroveanu vede „poate prima confesiune a autorului cu privire la epuizarea posibilă a forțelor sale de creație”, „jalea de-a nu mai putea face un vers” poate să fie asumată sau simulată, dar oricum am lua-o, versul reprezintă o convenție fundamentală, o garanție de artă, și cel care scrie știe asta. Versul este durabil, cantabil, definitiv, pe cînd stanța reprezintă o structură perisabilă, provizorie („În stanțe / Efemere / Se duc orice plăceri” (*Pro arte*), greu inteligibilă („Nu știu dacă / Sînt înțelese / Aceste stanțe...” – *Stanță medie*). Stanța aduce cu sine o schimbare a codului poetic. Stanța e un rînd („Căci Dumnezeu / Mi-a dat să scriu / Aceste rînduri” – *După-amiază caldă*), e scrisul însuși, scăpat din corsetele muzicale ale prozodiei simboliste. Dar, înainte de toate, stanța ca nouă formă de organizare a vorbirii, promovează o poetică a semnului și a denotației în dauna simbolului și a ambiguității. Îndemnul „Plantează, / Deci, un semn, / Mai nou, / Mai pozitiv” (*Pro arte*), pe care poetul singur și-l adresează, nu mai are nevoie de nici un comentariu.

Tocmai de aceea, pentru că în stanțe e vorba de un alt limbaj, literal în esența lui, în care vechea distanță între semnificat și semnificanță a fost anulată, aici poezia se confundă deseori cu procesul experimentării unei emisiuni lingvistice elementare, fundamental antipoezică. E ca și cum s-ar învăța, prin exemple, o nouă gramatică, atentă la cele mai simple relații dintre cuvinte într-o propoziție și dintre propoziții în cadrul unui context mai mare.

Iar exemplele în discuție țin de logica celor mai banale acte și judecăți cu putință: „Măninc / Ca să trăiesc. / Scriu / Să mă deșept” (*Pro arte, II*) sau: „S-ar putea face / Multe reforme. Mă gîndeam singur. / Eram fără oameni. / Și tocmai, azi / Au venit musafiri.” (*Vizită*). Dar nu întotdeauna gîndul sau percepția devin cu adevărat propoziții. Unele texte bacoviene din această perioadă sînt pur și simplu niște inventare de semne, imagini și obiecte. Cum se știe, principiul listei reprezintă, istoric vorbind, și primul principiu de organizare și constituire a unui text din istoria umanității. Stanțele bacoviene se dovedesc în felul acesta o formă de limbaj elementar, obsedat de puritatea sa literară, referențială. Absența propoziției nu trebuie să fie înțeleasă neapărat ca o neputință sintactică. Principiul enumerăției și al elipsei are poate în primul rînd funcția de a întări caracterul de semn „pozitiv” (nepoezic, deci nesimbolist) al cuvîntului racordat la nuda realitate a faptelor. Iată un text intitulat *De ultimă oră*: „Război / Mișcarea popoarelor, / Comerțul a-necat. / Mălai, / Piine, / După alfabet. / Progrese în știință, / Semnale, / Descoperiri, / Cămin, / Colibă, / Adăpost... / Nopti roșii, / Cutremur... / Renașterea lumii.”

Principiul listei de motive e însă aplicat și în observarea vieții interioare, a parcursului imaginar mental ce nu mai poate fi citit în transparența unei teme unice, și atunci lucrurile se complică foarte mult, pentru că asintaxismul devine din denotativ, ermetic. O poezie de-a dreptul sibilinică, pentru a-i da dreptate lui Peressiciu, este *Feude*: „Roz / Galben / Alb / Verde / Cenușiu / Covoare / Peisagii din zări: / Împăratul alb, / Împăratul negru, / Bogății grase / Într-un ascuns departe / Utopii / Miragii / După urbane ziduri: / Făuriri mentale...” Și acesta nu este singurul exemplu. Poezii foarte greu de interpretat, perfect structurate la nivelul discontinuității mentale, însă criptice din punctul de vedere al expresiei imediate sînt și *Moment*, *Studiu*, *Stanță reală*, *Compt*, *Stanță la vin*, *Verset slav*, *Glossă*.

ULTIMUL poem mi se pare deosebit de important prin finalul lui care dezvăluie explicit principiul generativ al stanțelor: „Dacă nu-i / Cu cine vorbi, / Se scrie.” Dintr-o activitate artistică artificială, care-i conferă poetului statutul unui „compozitor de vorbe”, poezia a devenit o formă simplă de comunicare. În absența unui interlocutor, ea înlocuiește vorbirea și, încercînd să-l pună în termeni, face codicianul suportabil. Vechiul univers de „culori, reverii, armonii” e irecuperabil. El poate fi cel mult recompus în recapitulări brevilocvente, nostalgice, de motive ireversibile, cum se întîmplă în poezia *De artă*. Dar acest univers e regîndit și în toată inautenticitatea sa estetizantă, artificială ca un machiaj. Motiv de o extraordinară pregnanță în *Plumb* și *Șcinte galbene*, amurgul e discreditat nemilos, ca simplu element de recuzită ieftină: „Amurguri / Vopseli / Triste culori / Spoieli / Boieli, / Speranțe părăsite...” (*Amurg*). Tehnica simbolistă a cromaticii meteorologice e astfel recriminată ca o frivolă tehnică a fardului. Ceea ce nu înseamnă că meteorologia nu va fi în continuare prezentă și în substanța stanțelor, dar aici e vorba, pentru a folosi chiar formulele poetului din *Stanță la vin*, de o „altă realitate”, de o „lume micșorată”, redusă la imediata ei fenomenalitate. Motivul asfințitului apare în poezia *Seară*, dar el nu mai este un pretext de excitație nevrotică și evaziune în metafizica damnării, ci un fenomen natural observat în stricta sa contingență. Ne aflăm în fața unui pastel de structură clasică: „Liniste... / Nu se mișcă nimic. / Foi galbene, uscate, / Roșii, / Că vor pica... / Pe după case / Stă soarele / Spre apus... / Liniste... / Nu se mișcă nimic / Culori vii / Și lungi, / Înspre apus. / Pe nesimțite, / Încet, / Au dispărut aureole... / Noapte.”

Ar fi, totuși, exagerat să vorbim, în cazul acestui ultim Bacovia, despre o despărțire radicală, decisă, definitivă, de mai vechiul limbaj. Reminiscențe lexicale ale manierismului emfatic, epitetul considerate de Vianu convenționale și mimetice, revin, și nu întotdeauna în contexte schimbate: „dealuri solitare”, „goana de barbar”, „fastuosul basm”, „vacarmul monstru”, „veacuri sinistre”, „umbre solitare”, „se denunța lugubru”. Revin și alte expresii, mai banale: „tristă tăcere”, „afară-i umed, moină”, „copacii goi”, „clipe de ntristare”, „suflet înnoptat”, „tăcaci de tîrziu”, „tăceri ce plîng”, „tîrful meu uitat”, „depărtările-nghetate”, „nopti tăcute”, „frunze se tîrsc”, „al noptii hău, pe uliți ninse”. Interesant, simpatomatic, de-a dreptul, e faptul că aceste sintagme apar în marea lor majoritate în texte versificate, scrise pe ritmuri de romanță, de serenadă sau pur și simplu populare. E zona cel mai marcat parodică a stanțelor, și cea mai slabă estetic, cea mai fragilă. Bacovia este un redutabil poet ironic, dar nu și un parodist. Tocmai de aceea el a fost nu o dată suspectat de eminescianism, pentru că arta sa parodică e neconvîngătoare. Autoparodia îi reușește lui Bacovia și mai puțin. Cîteva încercări de despărțire cu zîmbetul pe buze de povara trecutului, cum ar fi *Studiu*, *Verset ideal*, *Hibernal noptat II*, *Vanitas* rămîn simple grimase involuntare.

Cu rare, foarte rare excepții, versificația este în ciclul stanțelor nu doar stingă, neglijentă, mimetică, ci de-a dreptul școlărească. Putem vorbi, într-adevăr, despre o pierdere totală a capacității de versificare, deși faptul acesta n-a fost un accident, ci s-a întîmplat de la sine, printr-o e/involuție naturală, în paralel cu apariția unei noi poezii. Aceasta e o manieră antiprozodică și antieuro-nică, scuturată de podoabele figurilor, însă întemeiată pe rigori sintactice și enunțative inedite, fără un precedent

în poezia noastră, nici măcar în cea de avangardă, ceea ce face din Bacovia un pionier al unui tip de limbaj poetic abia astăzi pe deplin constituit. Nu însă și deplin acceptat, dovadă contestațiile de care au avut și au parte poeții noștri tineri situați în descendența acestui mod tranzitiv al rostirii lirice. În ceea ce privește critica noastră, cred că poezia lui Bacovia din ultima sa perioadă de creație ar deveni mai transparentă și mai comprehensibilă, și ar cîștiga mult și la nivel valoric, dacă ea ar fi citită prin filiera poeziei enunțative scrisă de Victor, Felea, A.E. Bacovski, Mircea Ivănescu, Petre Stoica, Bogdan Ghiu, Matei Vișniec, Gheorghe Iova, Simona Popescu, Andrei Bodiu, Caius Dobrescu, Petru Romanu, Augustin Pop. O comparație a distanței care separă volumul *Plumb* de ciclul stanțelor cu evoluția lui Eugenio Montale de la *Oase de sepie* (1920-1927) la *Caiet pe patru ani* (1973-1977) s-ar putea, de asemenea, dovedi revelatoare. Montale este, și el, inițial un poet ermetic și obscur, pentru a deveni, spre sfîrșitul vieții, un tranzitiv și prozant. Trebuie oare din acest motiv să-l acuzăm și pe el de sterilitate?

PRIVI în continuare ca pe un fenomen degenerativ lentă dar hotărîtă desprindere a poeziei lui Bacovia de canoanele semanticii muzicale simboliste și a vedea un regres în efortul poetului de achiziționare a unui nou limbaj, direct și „realist”, care pune accentul pe valorile topice, eliptice, literale și denotative ale comunicării estetice înseamnă a nu înțelege miza de o viață a scrisului său. Între livrescul atitudinilor lirice artificiale, paroxistice din primele două volume și naturalitatea biografică a discursului său din *Stanțe se măsoară un drum care este al poeziei* (post)moderne însăși. Un drum cu o finalitate care nu-l interesează pe Bacovia în aspectele sale tehnice, procedurale. În cazul lui, voința inovației și a experimentării sintactice e pur și simplu un reflex al existenței care nu-și mai găsește altfel cuvîntul. E căutat cuvîntul propriu, cuvîntul just, singurul în măsură să spună ceva autentic despre experiența psihică și biologică a bătrîneții, despre noua lume românească post-belică, despre eșec, absența speranței, resemnare, singurătate, memorie, paralizia treptată a puterilor de semnificare și presentimentul morții. Abia acum se poate vorbi despre o totală indistinție între poezie și existență. Dar chiar și înainte, în prima parte a creației sale, Bacovia e un poet la fel de lipsit de biografie. Tocmai *Stanțele* ne arată că biografierea poeziei nu înseamnă pentru el o introducere a datelor civile imediate în text. Viața lui exterioară nu există. Tot ce există sînt senzațiile, percepțiile, stările de spirit, nervii, sentimentele, judecățile, raționamentele. Și toate acestea par făcute să ajungă într-o carte. Bacovia nu-și poate concepe altfel viața, decît ca pe o secreție a condiției sale de poet. Viața e dată pentru a fi scrisă. Altfel, „oricine orice au trăit, nimic nu rămîne.” Există însă mai multe moduri poetice de a(-ți) scrie viața. Bacovia le descoperă pe rînd și străbate implacabil stratificarea lor, „greșindu-și” mereu cărțile, încercînd și amestecînd registrele, într-o devenire atît de liberă și neașteptată în raport cu datele problemelor. Bacovia este contemporanul nostru. Cel mai contemporan dintre toți marii noștri poeți ai acestui secol.

Gheorghe Crăciun

* sublinierile sîmi aparțin

PERIOADA de vară, de vacanță, poate fi considerată, folosind un termen teatral, un antract, o pauză așadar între două stagiuni. Acest moment oarecum de respiro oferă posibilitatea cronicarului dramatic să privească „sintetic” în urmă, trăgând linie și adunând. Este ceea ce vă propun să urmăriți și în acest episod al unui serial întins în revista noastră de-a lungul a câtorva numere și a cărei protagonistă este stagiunea teatrală 1993-1994, cu tot ceea ce înseamnă ea. Am apelat la importante voci ale criticii teatrale pentru a putea valorifica puncte de vedere pertinente, asta pe de o parte, și pentru a avea o imagine complexă, complementară a stagiunii, pe de altă parte.

O STAGIUNE teatrală seamănă în multe privințe cu un an școlar. Nu numai că durează cam tot atât, dar are, și ea, premianți, corijenți și repetenți. Există și olimpiade (festivalurile), și lucrări de control (selecțiile pentru respectivele festivaluri), și premii (constind în simbolice coroane ori în teancuri mai mult sau mai puțin corpolente), și contestații, și mame înlăcrimate, și tați belicoși, ba chiar și veri, unchi sau nași cu relații la minister și la primărie, care n-or să lase ei lucrurile așa. Și, uneori, nici nu le lasă. Dar, tot la fel ca la școală, și în lumea teatrală valoarea adevărată a unui sau altuia dintre „elevi” este, de fapt, foarte bine cunoscută de ceilalți, indiferent de clasamentele oficiale, de mărimea notelor și de numărul laurilor. Așa că examinarea critică a unei stagiuni are prea puține șanse de a surprinde și fermeca prin originalitatea opiniei. Afară, desigur, de cazul în care autorul ține morțiș să fabrice false ierarhii, de dragul de-a uimi mulțimea cu subtilitatea unică a judecății sale. Dar să venim la chestiune.

După părerea mea, stagiunea 1993-94 a fost, privită în ansamblu, medie spre mediocră. Bineînțeles, n-am văzut toate spectacolele produse în țară, și nici măcar toate spectacolele din București; îmi lipsesc, de pildă, din „repertoriul” personal, *Dibbuk* (Teatrul Evreiesc de Stat, regia Cătălina Buzoianu), *Sfârșitul Troiei* (Teatrul Mic, regia Vlad Mugur) sau *Ferma animalelor* (Teatrul Național din

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

RECENTA noastră experiență postdecembristă a înregistrat, cu o încurajatoare promptitudine, apariția unui personaj și a unei realități noi în peisajul artistic: *galeristul și galeria*. Noutatea acestora nu este, însă, una de dicționar și nici măcar una de existență ambientală - ei puteau fi găsiți aici permanent și fără nici un efort -, ci una de conținut și de calitate. Funcția lor, covârșitoare, fără îndoială, pentru respirația firească a artistului, era, în sine, una anexă și oarecum decorativă. Galeristul, lipsit de independență și, implicit, de dinamism era un simplu personaj administrativ a cărui responsabilitate nu depășea cu mult funcția de a supraveghea spațiile de expunere și nesfârșitele expoziții pe care acestea le găzduiau. Galeria, la rândul ei, era un loc pasiv, în care artistul se manifesta ca ornament tolerat al realității sociale, se autocontempla și se oferea cu generozitate solitarilor utopici și dornici de evaziune. Nici vorbă de vreo independență, viață proprie, relații directe cu negustori sau galerii din străinătate sau de alte asemenea „mofturi”. Într-un cuvânt, galeria și galeristul existau doar ca o realitate periferică, răspundeau la ordin și funcționau la comandă. Criza tot mai acută a instituțiilor culturale din

Craiova, regia Cristian Hadjiculea), așadar trei montări susceptibile în principiu - ținând seama de numele și renumele regizorilor - să amelioreze relieful plat al sezonului teatral. Admițând însă că ar fi vorba despre trei capodopere, ele s-ar situa oricum printre excepții, fără să anuleze, prin urmare, regula; dimpotrivă. În aceeași categorie - să-i zicem „inferioritate de excepție”? - se află, cred, și *Poveste de iarnă* (Teatrul „Bulandra”, regia Alexandru Darie) sau *Pescărușul* (Teatrul Mic, regia Cătălina Buzoianu); și cam atât. Nu vi se pare puțin pentru aproape zece luni de viață teatrală?

Una dintre explicațiile acestei stări de lucruri - dacă nu chiar *explicația* - mi se pare a fi scăzuta productivitate a directorilor de scenă importanți sau, măcar, buni; adică a acelor care și-au câștigat asemenea calificative de-a lungul „anilor negri”, prin spectacole ce au permis teatrului să supraviețuiască sub formă de „artă”. Și nu mă gândesc neapărat la Liviu Ciulea, de exemplu, ori la Alexandru Tocilescu, a căror revenire în țară după '89 a coincis, anul trecut sau acum doi ani, cu montări de calibrul estetic mare. Nu mă gândesc nici la Andrei Șerban a cărui absență creatoare a coborât drastic nivelul stagiunii '93-'94. Am în vedere aici în special nume precum Silviu Purcărete, Mircea Cornișteanu, Dan Micu, Alexa Visarion, Nicolae Scarlat, Alexandru Dabija (enumerarea e incompletă și nu implică vreo clasificare valorică), autori, în trecutul mai mult sau mai puțin apropiat, ai unor spectacole importante sau, măcar, bune. Or, în anul teatral despre care discutăm, prezența lor profesională a fost în cel mai fericit caz sporadică, atunci când nu a lipsit cu desăvârșire. Desigur, majoritatea dintre ei au fost „prinși” în activități manageriale - cu rezultate, uneori, admirabile; a se vedea excelentul festival de la Piatra Neamț (director, Nicolae Scarlat), Teatrul Mic (director, Dan Micu), reintrat, în fine, după o catastrofală „serie” postrevoluționară, într-un regim de normalitate calitativă, și mai ales Teatrul Odeon (director, până de curând, Alexandru Dabija), trans-

Mediu spre mediocru

format, dintr-un loc unde nu se întâmpla nimic, într-unul dintre cele mai interesante teatre din țară. Faptul că majoritatea acestor directorate s-au ciocnit de inimaginabile mizerii administrative izvorite „de sus”, de la jalnici „factori decizionali” ori (incomparabil de trist) „de jos”, din meschinile porniri ariviste ale colegilor, mi se pare însă mai puțin grav decât împrejurarea că scaunul de conducere i-a îndepărtat de masa de lectură și, implicit, de scenă, unde „manifestările” lor au fost rare, iar rezultatele, în general, modeste.

Un alt fenomen care, după părerea mea, a grevat considerabil asupra fizionomiei stagiunii trecute îl constituie alinierea unora dintre creatorii de spectacol la o modă profitabilă, ce-i drept, dar - e de așteptat - trecătoare ca orice modă. Turneele în străinătate și invitațiile la festivaluri internaționale (unele, de reală anvergură) au avantajat net producțiile de tip „mare montare”, cu strălucire formală și, eventual, cu rapeluri - veritabile sau doar presupuse - la obsedantele decenii ale dictaturii. Cauzele acestei preferințe sînt în același timp simple și complexe; oricum, evaluarea lor ar face obiectul unei discuții separate. După lunga perioadă de claustrare la care au fost supuși, e cum nu se poate mai firesc ca regizorii să dorească a „ieși” în lume; să adaug „cu orice preț”? Bănuiesc că asta explică apariția unor montări precum *Săptămîna luminată* (Teatrul Național din Cluj, regia Mihai Măniuțiu) ori *Satyricon* (Teatrul Național din Tîrgu Mureș, regia Victor Ioan Frunză), care se abat de la ceea ce putea fi numit *stilul* realizatorilor, în direcția unui formalism apăsător, vid de orice emoție autentică și construit pe un eșafodaj ideatic fragil, greu descifrabil, fiind nu... inexistent. Tendința mi se pare gravă, mai ales pentru că este vorba, în speță, despre două personalități puternice și despre doi oameni foarte talentați. Faptul că în ziua de azi, la noi, talentul și consecvența nu numai că nu se plătesc, dar îi și costă din plin pe posesorii poate, firește, motiva chiar și dezertări mai spectaculoase și cu efecte mai ample. Dar parcă ei, totuși, păcat... În fine, sper să mă înșel și să constatăm în curînd că nu este o tendință, ci, a fost doar, un accident.

Un al treilea aspect care a definit, cred, stagiunea încheiată constă în numărul uriaș de festivaluri. Împrejurarea că multe dintre ele n-au prea avut cu ce-și umple „zilele”, judecînd după repertoriul, nu a părut deloc a-i descuraja pe ambițioșii organizatori, care au oferit premiul cu nemiluita; unele - foarte consistente. Cum, însă - nu chiar în mod inocent -, întîmplarea face să nu fi luat parte la nici unul, mă abțin de la considerații axiologice. Mă limitez să mă întreb (așa cum, de altfel, am mai avut ocazia și, evident, tot fără speranță de răspuns) dacă această ebuliție festivalieră și festivă nu dăunează, în fond, unei mișcări teatrale instabile organizatoric și financiar, dezorientată estetic și etic, nesigure valoric, așa cum îmi apare mișcarea noastră teatrală în acest moment; și nu numai din perspectiva stagiunii trecute.

Pescărușul de Cehov; regia: Cătălina Buzoianu; Teatrul Mic.

Dar, spre a termina pe o notă optimistă („și eu sînt român”), poate că anul teatral ce stă să înceapă a aduce pe scene, ca și anul școlar în bănci, generații proaspete și pure, fără spaime, vicii și prejudecăți, care vor alunga răul și vor instaura binele. Într-o cetate numită, ați ghicit, Utopia.

Alice Georgescu

First, Vasile Kazar și Diamantul negru

ultimii ani, derivată în parte din imensul artificiu al sistemului, dar și din degradarea galopantă a interesului oficial pentru o cultură, fie ea și națională, care s-a dovedit mai degrabă rebelă decît obedientă, a făcut posibilă apariția unor fenomene noi, sau redefinirea substanțială a unora deja existente. În acest context, nașterea *galeristului și a galeriei particulare* poate fi încadrată mai curînd în categoria fenomenelor noi, decît în aceea a redefinirilor. Într-o piață de arte pe cale de a se naște, prezența galeriei vii, racordate la imperatiile momentului și la necesitatea integrării artei în spațiul firesc al valorilor, este esențială. Și în categoria noilor apariții, specializate exclusiv în arta contemporană și ieșite din ambiguitățile comerțului mixt, gen *anticariat* sau *consignația*, poate fi consemnată, ca un adevărat model de profesionalism și acuratețe, Galeria *FIRST* de la Timișoara condusă de Adela Dumitrescu. Într-un spațiu lipsit de orice autoritate în sine, parterul precar al unei clădiri vechi, desfășurîndu-se în jurul unei minuscule curți interioare, s-au succedat, în aproximativ jumătate de an, lucrările unor artiști a căror simplă nominalizare spune suficient: Ștefan Călția, Sorin Ilfoveanu, Aurel Vlad, Marin Gherasim, Paul Neagu, sau mai tinerii Rareș Pantea, Ion

Atanasiu-Delamare, Iuri Isar și alții. Consecvență cu ambițiosul său program de a-și apropia valorile indiscutabile ale artei românești contemporane, Galeria *FIRST* a deschis, în a doua jumătate a lunii iulie, o expoziție de grafică Vasile Kazar și a găzduit, simultan, un adevărat ceremonial editorial: prezentarea a două mape bibliofile, apărute într-un tiraj de 28 și, respectiv, 26 exemplare, scoase de către Casa editorială Samuel Tastet din Paris.

Expoziția lui Vasile Kazar este, de fapt, un decupaj din creația artistului și are ca element de referință ceea ce am putea numi cea de-a doua etapă a operei acestui adevărat clasic al graficii românești. Sprijinindu-se în special pe lucrări din anii '70 și '80, expoziția individualizează o foarte omogenă opțiune formală și una dintre cele mai profunde meditații existențiale. După o îndelungă investigație în lumea formelor constituite, din care nu lipsește interesul pentru social și etnografic, perioadă care se prelungește pînă spre anii '60, Vasile Kazar oferă, prin categoria lucrărilor expuse acum, sensul unei evoluții paradoxale; el se înalță prin *coborîre*, celebrează forma consemnîndu-i entropia. Coborîrea din lumea vizibilă în contemplație și în introspecție, părăsind spectacolul mundan pentru a se adînci în vis și în memoria unui cosmos embrionar.

Forma, altădată suficientă sieși, autoritară și axiomatică, devine acum un ineputabil cîmp de virtualități. Nucleele explodează, spațiul hîrtiei încetează a mai fi un suport, el transformîndu-se literalmente într-un spațiu genetic în care linia iese din convenționalismul descrierii pentru a se preschimba într-un semn al revelației. Solidaritatea expresiei cu tensiunea vitală și cu energia subtilă a reveriei este dusă atît de departe încît devine consubstanțialitate. Eliberate de orice formă de mărturie exterioară, adîncindu-se tot mai mult în primordialitatea seminală a lumii, viziunile lui Vasile Kazar sînt urme ale participării la un miracol continuu, care se alimentează din propria sa substanță. Prelungind expoziția, dar și sugerînd un alt spațiu al artei, cele două mape editate de Samuel Tastet preiau în gravură patru lucrări ale lui Kazar. Inițind seria *Diamantul negru*, prima oferă trei lucrări de gravură, iar cea de-a doua, folosind ca suport hîrtia manuală de Lăzarea, cuprinde o gravură și un tulburător poem al Mariei Marin, *Nacht lied*, tipărit în limbile română și franceză.

O galerie, un artist și un editor, iată, într-o sinteză geometrică, un posibil triumf al șanselor culturii române în viitor.

Amintirea lui Wolf von Aichelburg

ACUM câteva zile am primit o veste - tragică, prin conținut, și stupefiantă, prin caracterul ei senzațional: scriitorul Wolf von Aichelburg s-a înecat în Mediterana occidentală, aproape de insulele Baleare. Această știre a avut, pentru mine, ceva de ecou întârziat, ca un act repetitiv al unui destin obstinat: anul trecut, Wolfi - prietenul meu de o viață întreagă - avusese un accident de aceeași natură: era să-și piardă viața aruncându-se într-un bazin artificial cu pereți de ciment, abrupti, din care nu se putea ieși. A fost salvat de un trecător, după ce înținase ore întregi, strigând mereu după ajutor.

Wolf von Aichelburg - care în timpul șederii sale în România sub regimul comunist fusese silit să omită din iscălitură particula nobiliară *von* - a fost un eminent scriitor de expresie germană: poet, dramaturg, prozator, eseist, traducător, dar în același timp și compozitor și pictor. Se născuse în insula Pola, din Adriatică, din părinți de origine austriacă, în anul 1912. Până la plecarea sa definitivă din România a trăit și a scris în Sibiu.

Dintre numeroasele sale scrieri, îmi permit să amintesc doar câteva: *Die Ratten von Hameln* (*Șobolanii din Hameln*), povestiri apărute în 1969. În același an a publicat *Hergerben im Wind* (*Hanuri în vânt*), poeme. În 1971 îi apare la Kriterion antologia *Lyrik, Dramen, Prosa*, care avea să-l impună ca unul dintre cei mai prestigioși autori germani din România. Un alt volum de versuri, *Vergessener Gast* (*Oaspetele uitat*) e tipărit în 1973. Cartea de eseuri *Fingerzeige* (*Indicații*) apare în 1974. O bogată activitate de traducător, îndeosebi de poezie, l-a consacrat ca un adevărat ambasador al lirismului românesc în spațiul cultural german: Eminescu, Blaga, Bacovia, Arghezi, Voiculescu, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș par a fi fost preferații săi.

L-am cunoscut demult, în Sibiu tinereții mele, în anii '40. Făcea parte din acel trio de scriitori străini care dădeau „Cercului literar” o aură de cosmopolitism, alături de Henri Jacquier și Umberto Cianciolo. Bineînțeles a devenit un colaborator al publicației noastre, „Revista Cercului Literar”, unde și-a început activitatea cu un articol despre *Un maestru al criticii estetice*, în care îl prezenta pe Gundolf. Dar articolul care m-a impresionat atunci pe mine a fost sinteza sa intitulată *Criza sufletului modern în poezie*. Spirit complex, îmbinând entuziasmul cu luciditatea, posedând o vastă și riguroasă formație intelectuală în care filosofia, psihologia, estetica și științele naturii ocupă locuri egale cu cultura artistică (literară, muzicală, plastică), autorul *Oaspetelui uitat* a ajuns relativ târziu la conștiința misiunii sale poetice, după ce și-a căutat personalitatea artistică în arta sunetelor și cea a culorilor. De altfel, lirica lui mi se prezintă ca un domeniu în care converg artele amintite, ca sinteză a diverselor tipuri de „frumos”. Ceea ce nu înseamnă nicicum purism estetic. Într-o scrisoare, Wolf von Aichelburg îmi mărturisea: „Tipologic sunt un estet. Dar niciodată n-am căzut în eroarea să cred că esteticul ar fi țelul suprem, rostul culturii sau sensul existenței. Este, pentru unii. Pentru mine, a fi artist este și o condiție biologică, o apartenență întâmplătoare la un anumit grup de oameni (profesioniști activi sau nu), dar nu un semn distinctiv esențial într-o scară de valori a omenească.”

Cultivând o poezie de tip clasicist, von Aichelburg se simte aproape de poezii severi (termenul îi aparține), de un Valéry, Ștefan George, Keats,

Rilke, la care apreciază măsura și echilibrul, refuzul oricăror exagerări, rigoarea ce rezultă dintr-o nobilă renunțare. „Omului - spunea el - îi este proprie și o sete elementară de sărbătoresc, de distanțare. Renunțările, în viață și artă, nu sunt numai refuzări sau inhibiții ipocrite de tip burghez. Renunțarea în artă este chiar una din calitățile primordiale ale creatorului, terenul fertil al stilurilor.” Și mai departe, în aceeași scrisoare: „Poetul creează măști. Măști ce se potrivesc «adevărului»? Nu putem ști (...) Domeniul propriu al poetului nu e însă cuvântul, ci tăcerea. Din tăcere își extrage el seva, nu din limbaj.”

Nu pot să nu menționez o datorie a mea față de el: ultimul meu volum de eseuri, din 1992, *Măștile adevărului poetic*, îi este tributar nu numai prin titlu.

EXCELENT cunoscător al faunei și florei din țara noastră, poate și pentru că era un excursionist împătimit, von Aichelburg și-a cules temele poemelor sale din repertoriul naturii. E uimitor cât de vast și diversificat e repertoriul de plante, îndeosebi, și de animale, pe care ni-l oferă titlurile poeziilor sale: arbori exotici, pomi fructiferi, roade vegetale, plante umile, animale domestice și sălbătice, păsări etc. În pofida tuturor acestora, nimic nu duce spre o poezie naturalistică, spre romanticul sentiment al naturii. Nomenclatorul vegetal și animal nu constituie decât o pojghiță de aparențe, sub care poetul investighează fluxurile elementare ale vitalului, atitudinile fundamentale ale omului care, citind Natura, își citește propriul destin, își trăiește drama aparte de ființă scindată în două - între impulsurile oarbe, de ordin vital, și cele luminate, de ordin spiritual. Nomenclatorul e, aici, o galerie de simboluri. Dacă mă gândesc că în germană termenul simbol se exprimă prin cuvântul compus *Sinnbild* aș putea să spun că plantele și animalele din poezia sa formează materia concretă, vizibilă, *chipul lumii*, indicat prin *Bild*; sub acest strat expus empiriei noastre, curg fluxurile adânci, situate la nivele diferite, se confruntă *tâlcurile* invizibile (*die Sinne*), pe care poetul se simte chemat să le aducă în lumină. În această „pădure de simboluri”, aportul personal al lui Wolf von Aichelburg se vedește, pe de o parte, în capacitatea de a obliga sugestia să funcționeze din plin tocmai în cadrele măsurate, rigide, ale formei clasice; pe de altă parte, în nuanțarea motivului ales. Fascinația simbolurilor e însoțită la el de propensiunea spre o anumită zare mitică. Nu e vorba numai de tratarea anumitor mituri antice, ci de tendința de a ipostazia mitic elementele care configurează chipul nevăzut al realului, de a le surprinde sub forma unor adevărate rituri magice: fiecare eveniment, oricât de banal, începe să devină o întâmplare fabuloasă. Poezie ca sărbătoare deopotrivă a inimii și a intelectului.

Acest spirit complex, deschis spre universul artelor și spre spectacolul mirabil al naturii, era, ca om, de o simplitate derutantă. Aproape ascet, vegetarian, mânca extrem de puțin, nu se atingea de băutură. Pleca în lungi și obositoare excursii cu un simplu rucsac în care înghesuia câteva lucruri strict necesare. Venea, uneori, în vizită, aducând cu el un mic pachetel în care se aflau o bucată de pâine, un măr sau o portocală, ca și cum nu s-ar fi așteptat deloc ca gazda să-l omenească. Peregrinările sale, de-a lungul și de-a latul Europei, l-au pus în contact direct cu diverse forme de civilizație și cultură,

Sonată de toamnă (II) Andante

*O, Dike, Moira și Ananke,
ce-ascundeți voi sub negru
văi?*

*pedeapsă oarbă! Iați crima!
în singe, vai, o să-mi-o spāl!*

CEST ROST are, mă întreb acum, în puterea acestei nopți mătăsosă de sfârșit de august - a trecut și Zodia Leului (a Leilor și Leoaielor de altădată?) și cine a scăpat de răzbunarea zeitelor furioase - *dies irae, dies illa* - care nici răzbunare nu e, ci numai pedeapsa, împlinirea destinului orb, a justiției despre ale cărei exigențe și tabu-uri nici nu am fost preveniți la timpul potrivit ca să ne putem apăra, nu va mai scăpa: ei bine, nul păcatul era înscris în codul meu genetic, înainte de a mă naște, de către cine? ei? de către altă (aceeași) forță transcendentă, străină mie, dar pentru care trebuia să dau mai târziu (cine știe cât de târziu? când ne bate ceasul?) socoteală: un pretext vicelan pentru aceste trei Fecioare incorruptibile - Dike, Moira și Ananke - să-și execute sentința cu sânge rece, adică tu, scâldându-te în baia ta de sânge cald, să strigi cu ultimele puteri: *amor fati!* iubește-ți destinul! (dar ce? Nietzsche și l-a iubit pe al său? nu a mers mereu împotriva curentului, a ordinii naturale a lucrurilor, așa cum, de altfel, și recunoaște că l-a batjorcorit mereu pe divinul, supraomul Socrate, tocmai fiindcă îi semăna atât de intens și de paradoxal!). Iată morbul, păcatul original al filozofiei arătat cu degetul pe numele său adevărat: *Socrate!* Iată omul paradigmatic cu tot cu virusul, cu harul său divin, cu boala sa mortală: conform silogismului pe care l-am învățat la școală pe când eram mic, mic de tot (anamnesis! *carpe diem, carpe diem*; frunze și aripi de păsări/ cad în neștire pe sânul mușcat al toamnei/ și un copil aproape conștient/ va suge întâia melancolie cu ochii la cer), deci conform poncifului scandalos după care „toți oamenii sunt muritori/ Socrate este om/ deci Socrate este muritor”, și într-adevăr, afurisitul a murit bându-și cupa de cucută (sau mandragoră?) în peștera lui crepusculară plâns în hohote, cu lacrimi fierbinți de preafrumosul la cuget și la trup, Alcibiade! Așa! ... Iar noi, dragă D.R., dacă în acest sfârșit de august, început de septembrie am ieșit din Zodia Leilor (și Leoaielor? unde sunt Leoaicele

de altădată?) și am intrat în aceea, incorruptibilă, rece, impersonală a Fecioarei care, în tripla sa ipostază de executantă a unei sentințe transcendente, înscrise ca un *hybris* în codul nostru genetic de oameni care ne-am supus acestei porunci imanente: ce ți-e scris, în frunte ți-e pus, adică: purificare prin rău, mântuire prin păcat, așa cum propovăduia sceleratul de Rasputin: cele trei harpii, gorgone sau meduze - Dike, Moira și Ananke - cărora le-ar da naștere această Fecioară incorruptibilă, rece și impersonală pentru a-i pedepsi pe adevărații Lei care s-au proclamat (o, păcatul trufiei!) regi în grădina antropologică, prelungire și variantă sacră a grădinii zoologice unde, nu-i așa? toate animalele sunt egale între ele, dar unele sunt mai egale decât altele; deci, în virtutea acestui adagiu filosofic (adică politic, nu? „căci politica-i în trombă/ și dragostele se sucombă”, ptui, drace! melancolia și pacea cu tine/ pacea și melancolia cu tine, Gury-boy!).

Dar epilogul ultimului tău roman, *Dumnezeu în bucătărie* (vai, ce blasfemie, D. R. -ule, mă gândesc la alt neamț, după care filosofia trece prin stomac! *jawohl!*), scris cu fervoarea ritmului nichtemeral, al alternației zi-noapte, vis-stare de veghe, masculin-feminin, uñ drum atât de lung, primejdioasa probă a labirintului prin care trebuie să ne întoarcem mereu și mereu la vechii greci, acești stăpâni de la începuturile lumii, dacă vrem să ne mai aducem aminte - *anamnesis!* - că am fost cândva zei?

*Priviți: „Acesta este, după
unil arheologi,
Mormântul Clitemnestrei.
Fire de iarbă peste zoldurile
ei de mamă razvrătită
Și vântul, peste gura ei
pacatoasă.
Iată-i oasele albe-un
murmur!
Clavicula dreaptă și
omoplutul
Care au sprijinit înălțarea
securii.
Încolo, lut spumos
Ars de sângele ei.
Tigva știrba
Rânjește plină de întuneric,
Fără memorie.
Priviți!
Clitemnestra, un simplu
contur,
Dar încă încălzind pamântul
din jur.”*

cu o mare varietate de tipuri umane, pe care le privea cu un ochi viu, dar și puțin sceptic, de bătrân înțelept oriental, atent îndeosebi la dimensiunea misterioasă a vitalului.

A fost silit să plece definitiv din țară și să se stabilească la Freiburg în Germania, în anii '80, după ce i se refuzase de mai multe ori pașaportul pentru a se duce la câteva manifestări culturale în străinătate, unde urma să fie premiat.

Îmi amintesc că în seara târzie a cutremurului din 1977, Wolf se afla la mine. Când a început grozăvia și luminile s-au stins, eu m-am refugiat între ușorii ușii. Nu auzisem nici un strigăt care să-mi arate ce se întâmpla cu el. După ce s-a făcut din nou lumină, l-am văzut, refugiat

într-un colț al odăii, cu toate rafturile de cărți prăbușite în jurul lui, calm, fără să zică nimic. A spus doar atât, cu un surâs liniștitor: „A trecut...”

Nu știu de ce, îmi imaginez că tipul uman cei mai apropiat de felul de a fi al lui Wolf von Aichelburg ar fi cel al unui înțelept tibetan: noblețe sufletească, rigoare spirituală, pondere comportamentală, fidelitate față de valorile superioare ale vieții. Mare iubitor al mării - pe câte plaje ale lumii nu s-a expus el la soare? - Wolf von Aichelburg a plecat acum dintre noi, reintegrându-se Naturii, devenind el însuși o silabă a marelui poem neptunic.

Ștefan Aug. Doinaș

Noapte bună, telespectatori

PĂREREA mea e că audiența în Capitală a TVR scade pe zi ce trece. Politica acestei instituții se dovedește falimentară în regim de concurență. Cine vrea filme, în București, se uită la *Antena 1*. Iar amatorii de emisiuni în priză directă se uită la *Tele 7 abc*. De altfel, mai nou, în București Televiziunii Naționale i se spune „Televiziunea bătrână”. Și cam acesta e adevărul. TVR e lipsită de mobilitate, e lipsită în ultima vreme de reporterii care doresc să facă și altceva decât anchete în piață. Emisiunea de știri cu care *Antena 1* concurează *Actualitățile* e mai bine redactată, mai alertă și, nu în ultimul rând, mai puțin fricoasă decât *Actualitățile*. De-abia acum, prin contrast, telespectatorul din Capitală descoperă că știrile de la *Actualități* sînt oferite publicului pornind de la dorința echipei care le redactează și le selectează de a nu călca pe bec. După părerea mea, TVR are în continuare avantajul că majoritatea angajaților săi își cunosc meseria. Numai că acest avantaj s-a transformat într-un serios handicap pentru mulți dintre profesioniștii din TVR. Judecînd după calitatea programului săptămînal al TVR de pe canalul unu se pare că unicul său scop e să-l facă pe telespectator să adoarmă mai repede. Dacă vreți, Televiziunea Națională a ajuns echivalentul paznicilor de noapte din burgurile medievale care umblau cu făclii pe străzi și strigau că totul e-n ordine sfătuiindu-i pe cetățeni să se culce. Ce a înțeles actuala conducere a TVR în materie de conservare a audienței, e că programează vinerea filme sexy. În Iugoslavia lui Tito asemenea filme erau programate bine mersi, producînd senzații tari bănaștenilor noștri care prindeau sîrbii. N-am nimic împotriva filmelor sexy, dimpotrivă, atît cît mă duce mintea, cred că programarea lor va duce la diminuarea comportamentului „rușinos” în materie de sex al multora dintre concetățenii noștri și la o scădere, direct proporțională, a numărului de violuri de la noi. Că, pe de altă parte, în numele moralei curente, asta s-ar putea să sporească libertinajul sexual din România, nu acesta ar fi cel mai mare rău din țara asta. Educația sexuală de tip arhaic față de realitatea curentă face ca la noi o mulțime de fete plecate de la țară să-și ucidă nou-născuții, ca și cum ar fi comis un păcat uriaș născîndu-i.

În '90, '91 și chiar în '92, TVR încă își mai lua în serios rolul de instituție care informează publicul destul de prompt, chiar dacă de cele mai multe ori tendențios și de foarte multe ori inexact. În ultima vreme însă această

instituție a găsit o formulă dintre cele mai confortabile de a nu-și produce dureri de cap. Pur și simplu s-a retras din cotidian, devenind o venerabilă instituție atemporală.

Pe *Tele 7 abc*, Mihai Tatulici speculează cu nasul său de gazetar exact atemporalitatea concurenței. El știe să problematizeze lucrurile și, mai ales, păstrează deschisă o cale de comunicare cu telespectatorul. Rețeta nu e nouă, doar că pentru a o aplica e nevoie de curaj și de prezență de spirit. Și, era să uit, de obrăznicie gazetărească. Acum, noi n-avem realizator de emisiuni t. v. mai bun decât acest Mihai Tatulici. El a prins pulsul telespectatorului mediu și știe ce să facă cu el. Nu-mi dau seama cît va rezista, făcînd, zi de zi, cîte o emisiune care trebuie pregătită, cît de cît, care trebuie să aibă un anumit număr de invitați și în care persoana care face oficiu de gazdă trebuie să aibă o prospețime mereu alta. Dacă va izbuti să nu clacheze în raport de ritmul pe care și l-a impus, Mihai Tatulici are toate șansele să devină echivalentul autorilor occidentali de asemenea emisiuni zilnice care au o popularitate imensă și care pot face și desface reputații.

La TVR, unde există cîțiva realizatori care l-ar putea concura pe Tatulici, acestea fie că apar pe post din an în paște, fie că sînt cantonate pe programul 2. Motivul e că la TVR nu e nevoie de vedete, ci de slujbași, iar cei care nu se resemnează cu această condiție, cum e Vartan Arachelian, sînt programați la ore fără mare audiență, deși realizează emisiuni puternice și cu o remarcabilă consistență problematică. Vartan Arachelian care a lucrat un timp la „SOTI”, s-a întors la TVR nu în calitate de realizator cumințit, ci ca un gazetar care a cunoscut o experiență în plus. Nu știu dacă pariul său, că la TVR se pot schimba lucrurile dinăuntru, făcînd emisiuni care în cele din urmă sînt date pe post, e un pariu cîștigător. Oricum, a fi realizator t. v. nu e o îndeletnicire de invidiat. Pe Vartan Arachelian l-am atacat de mai multe ori în această rubrică. Ultima oară am făcut-o în numele unei idei la care țin în continuare, că orășeanul e privit la țară ca un intrus, în timp ce țărănul care se mută la oraș - nu. Așa că i-am dat dreptate primarului din Otopeni care a dat locuri de casă cîtorva orășeni. Ceea ce n-am știut era că acest primar a acordat locuri de casă orășenilor lăsîndu-i pe de lături pe localnici. Or, așa ceva nu se face. În rest, rămîn la convingerea mea.

Categorii de cititori Speciile climatului aspru (III)

PE MĂSURĂ ce, cu vremea, prin invocarea existenței unui precedent vor fi permise tipărirea sau retipărirea și a unor volume de proză ori de poezie aparținînd modernismului și avangardei, odată cu neputința de a înțelege și cu dificultatea de a descifra, va spori ardoarea analitică a cititorului și se va accentua tentația investigării.

Mitrălierea cu ipoteze și supoziții a textelor va ajunge o preocupare în marginea viciului. Ea va prinde cu ușurință nebănuită în mreață și pe din ce în ce mai numeroși, acum, cititori deturnați, pe durata lecturii, de la ocupațiile lor științifice sau ingineresti, dar rămași cu obișnuința căutării sensului prin raționamente. Exercițiul speculativ dă totdeauna, un anumit fel de satisfacție. Cei ce-l practică au sentimentul snob al participării la ceva ce nu-i e oricui accesibil.

În anii '80, în fața degradării vizibile a vieții, a aberațiilor și umilințelor de tot felul, românii le rămăsese - ne amintim - ca un ultim motiv de fudulie națională, doar apetitul lecturii, menținut, se spunea, în pofida tuturor vicisitudinilor politice, într-o lume de extravertii, bîntuită de febra consumismului. Apetitul nu fusese, în fapt, conservat, ci, ca peste tot în țările socialiste unde cartea reprezenta un refugiu, unul ieftin și la îndemînă, era proporțional cu creșterea presiunii totalitare. Cum la noi aceasta atinsese cote paroxistice, iar accesul la marea literatură fusese cîștigat, în anii '60, cu dificultate și cu mare risipă de energie, nu ar fi exclus ca lectura să fi fost o îndeletnicire mai plăcută decât aiurea, iar cultul cărții mai puternic. Consecința acestei tendințe de idolatrizare a fost diminuarea simțului critic: orice carte făcea eveniment.

Cultul cărții - devenit moda cărții „bune” - a favorizat de la un timp un bizar comerț pe sub

teighea, care, în ochii străinilor, putea să pară extravagant.

În orașelul de provincie cărțile înconjurate de o aureolă ocultă, despre care se zvonea că au avut probleme la apariție, erau împachetate la iuțea, de-a valma cu altele, de librărese, spre a fi strecurate clienților obișnuiți (doctori, arhitecți, ingineri și profesori) dar și celor cu profesii modeste, la care, acasă, se întîmpla nu o dată să dai peste biblioteci uimitoare. Printre cei prinși de moda cărții și chiar a cărții cu probleme s-au numărat și funcționarii de partid, mai mari sau mai mici, mulțumiți sau nu de ce văd în jur. Acestora șefii centrelor de librării le expediau, spre a-și menține postulul, pachete cu cărți greu de găsit, fie fiindcă tirajele fuseseră ușurate de tipografii înșiși, fie că, în Capitală, cozile de la cărți erau depășite numai de cele de la carne, fie că, folosind metoda, evoluată, a dirijării tirajelor și reținerii în stoc a volumelor dubioase, organele abilitate greșiseră proporțiile. În pachete se aflau, evident, exemplare de rezervă pentru cunoștințe, rude și prieteni. Transformați, prin moartea și viața lor misterioasă, în personaje impenetrabile și în figuri de legendă, Mircea Eliade și Marin Preda au servit cel mai bine de cadou tovarășesc și au avut cea mai mare cotă în acest comerț. După ce confisca, cu justificări obscure, *Cel mai iubit dintre pămînteni*, milițianul satului vindea romanul la oraș pe sume fabuloase. Cîți dintre editorii care au făcut avere în primii trei ani postrevoluționari își vor fi dat seama că își datorează succesul în afaceri magiei cărții bune și numărului - de neconceput în Occident, - de cititori fideli, aflați mereu în așteptarea miracolului literaturii, care, pentru cîteva ore, răzbuna o existență cenușie?

LA ÎNCEPUT de septembrie, cu gîndul la apropiata deschidere a anului școlar, evoc emisiuni transmise la începutul lui august. Este vorba despre *Invățămîntul azi: Serii, culegeri, manuale pentru ciclul preuniversitar și universitar* (redactor Ana Maria Sireteanu), un tur de orizont asupra realizărilor sau proiectelor de la cîteva edituri de stat și particulare. Cercetarea merită a fi continuată și, în posesia tuturor probelor, discuția abia atunci ar putea începe. Cum se spune, cu cărțile pe masă. Sînt cărți esențiale pentru formarea intelectuală a generației întregi, cărți al căror efect poate fi apreciat pe termen lung, sînt cărți necesare nu doar în timpul școlarității, ci de-a lungul vieții. Teoretic, ele ar trebui

să reprezinte o prioritate națională mai ales acum, în acești ani, dacă se dorește înșănătoșirea spirituală a tinerilor și nu doar a lor, prin răspîndirea reală a instrumentelor de lucru fundamentale, primenirea bibliografiei diferitelor specialități, aducerea ei la zi, umplerea petelor albe lăsate moștenire de politica editorială a deceniilor totalitarismului. Că practica infirmă, însă, teoria, se verifică și de această dată fie și dacă ne-am referi doar la prețurile amănunțite înscrise pe copertile dicționarilor sau sintezelor indispensabile unei pregătiri școlare și universitare decente. Editori prezenți în emisiuni s-au plîns de greutatea legate de obținerea hîrtiei, de capriciile difuzării, de salturile imprevizibile ale cursului valutar.

Dar ele nu ar trebui să obtureze accesul la carte pentru elevul din cursul gimnazial sau liceal, pentru studentul de la Politehnică și Conservator, pentru profesorii acestora. Nu cred că cineva se îndoiește de adevărul acestor constatări, important este ca cineva să fie dispus să treacă la acțiuni practice. Cine? Pe de altă parte, dezbateri radiofonice și nu numai, ar putea pune în discuție statutul cărților pe care invitații în studio le-au numit „cărți auxiliare”, destinate pregătirii examenelor și concursurilor școlare. Mă refer, expres, la cele de literatură română, concepute, mai toate, pe de o parte ca o dublare a manualului obligatoriu, iar pe de altă parte ca un set de comentarii ce oferă o unică perspectivă asupra textului, comentarii

destinate memorării. Nici o preocupare pentru explicarea (explicitarea) principiilor de analiză literară ca și ale modului de organizare a unei lucrări scrise competitive, aproape nici un fel de interes pentru stimularea gîndirii originale a tînrului, pentru stîrnirea pasiunii de lectură, pentru rafinarea investigației critice. Nu e, așadar, de mirare că mulți dintre cei mai buni elevi consideră că matematica iar nu poezia stimulează imaginația și reveria, incită la găsirea unei soluții. La literatură, comentariile se învață pe dinafară, pe cînd drumul unei probleme sau al unui exercițiu ține mintea în permanentă alertă. Iar această alertă este o formă a libertății.

Hantî-Mansiisk (4)

CIUDĂȚENIA avea s-o remarce primul, și cu umor, însuși șeful expediției, Algudin, un evreu cu vederi largi. Eram pe mîna acestui inimos funcționar de la externe, și de la serviciile secrete respective, probabil, un ins simpatic, încântător și un fin umanist. Cunoștea și vreo șapte limbi. Ghiuri, prietenul nostru de la Budapesta, poet romantic, pretindea că șeful vorbea și maghiara, nevastă-sa fiind unguroaică.

Dar care era ciudătenia? Ciudătenia era că noi, care veneam din est, făcînd pe gratis voiajul acela de miliardari americani (pe care i-ar fi costat sume fabuloase, zicea Algudin, dacă li s-ar fi permis să străbată un traseu atît de secret...) noi, deci, dacă ne uitam acum pe hartă, nu mai eram din est. Eram, veneam din vest. Așa spunea vesel Algudin. Și chiar și Moscova, după el se afla în vestul îndepărtat, ea, despre care n-ai fi putut zice că se lipise de Paris, dar orișicît, era mult la vest, în decadentul vest, cuibul trușă al sistemului capitalist. Ce s-a mai rîs pe chestia asta!... Cei mai mult făceau haz Omicron și cu Algadin, care, rîzînd, murînd de rîs, dacă despre ei se putea spune așa ceva, își tot șopteau ceva la ureche. Habar n-avem ce-i amuza, exista probabil un motiv de-al lor, tainic. Abia acum în '94, fiind cu Omicron o Coca Cola pe teresa de lîngă Telefoane, în mijlocul bucureș-

tenilor doborîți de canicula năpraznică și care se învioraseră subit la discursul acela, cerînd să se dea sonorul „mai tare”, cînd Omicron le propusese să le pună și înregistrarea *dal capo al fine* a congresului al 13-lea, ... abia acum mesagerul sosit din Rwanda îmi explicase în fine de ce rîdea el cu Algudin, kaghebiștul, pe puntea vasului, între Surgut și Hantî-Mansiisk. Amîndoi, la curent *dinainte* cu toate, se referiseră la Perestroika din viitor și la toată aiureala survenită după prăbușirea imperiului. E drept că Omicron făcuse odată, mai de mult, aluzie la „opozitia contrariilor”, care poate deveni cu timpul și „o coincidență a celor spuse”, *coincidentia oppositorum*; că paradisul și infernul, Divinitatea supremă a binelui ca și cealaltă, a răului, n-ar fi niște treburi chiar atît de clar definite. Nu. „E ca o mișcătoare continuă” adăugase el, trivial, cu imposibilul lui argou bucureștean, de care abuză... Aha, pricepusem. *Mișcătoare - vasăzică* se amestecă, se degradează, tot mișcîndu-se și turburîndu-se. Încă de pe vremea aceea ar fi trebuit să deduc din toate acestea că Algudin era trimisul infernului. Și unde fi șade mai bine unui drac, dacă nu la externe, ori la secția culturală a unui serviciu secret... Între doi cetățeni de rînd poate exista multă ostilitate; și niciodată nu se vor înțelege între ei, cum se înțelege doi

agenți dușmani a două puteri vrăjmașe, oricît s-ar urî între ei. Fiindcă ura e ca amorul: cu cît neagă mai mult, cu atîta apropie, și, în raport cu tîmpenia mondială a vulgului ignorant, știința rafinată a răului te face frate cu oponentul tău sagace din tabăra adversă. Destul, ca să-mi explic simpatia bizară dintre cei doi. Dealtfel, Algudin ne fermecase pe toți. În cap cu Ghiuri care mai schimba cu el, din cînd în cînd, înjurături în limba maghiară; așa cum Omicron prefera drojdia limbii române cu o anume perversă înclinație spre țigănistice: otrava trebuincioasă, în lipsa căreia laptele dulcilor rostiri îngerești s-ar împuți... Curios mai era apoi faptul că, pe cînd Omicron făcea mereu caz de constrîngerii, disciplinării și necesității înțelese, Algudin, umanistul, din contră, în luciditatea extremă a nopților albe, pe care nici un alcool nu o putea răzbi, făcea elogiul libertății absolute, citînd pe de rost din Spinoza, filozoful detestat și de evrei și de creștini și de toți dogmaticii posibili.

Numesc liber - recita de exemplu Algudin cu o sticlă de Milcov în mîna - un lucru care există doar prin singura necesitate a naturii sale, și care nu e determinat să acționeze decît prin el însuși și, dimpotrivă, numesc necesar sau mai curînd constrîngere orice lucru care este determinat de un alt lucru să existe și să acționeze într-un singur

mod fix și definitiv (ca drumul neabătut spre comunism).

Sau: *Cu cît un lucru are mai multă realitate sau putere de a fi, cu atît numărul atributelor sale este mai mare.*

Sau, contrar oricărei idei de control asupra ființei umane, prin supunerea ei unui fel de a vedea, străin de ea: *Orice atribut al unei substanțe trebuie conceput numai de el însuși.* Idei reacționare, pentru care în acel loc puteai să fii arestat. Numai că, în acest caz, Algudin, a cărui profesie era să aresteze, trebuia să se aresteze mai întîi singur pe sine însuși... Sau, ne provoca?...

Mîncasem prea multe icre negre, și asta te face suspicios. Cumătra cu basmaua ei roșie din piață, înfundînd linguroiul în găleată, îmi dăduse o porție prea mare... Mi-era greață. Soarele se învîrtea la orizont, refuzînd să apună. Se făcuse dimineață. Și dacă infernul... (mă întrebam, răpus de indigestie)... dacă iadul și orice ținut promis ispășirii păcatelor nu-i noapte, nu-i foc, nici cazne; ci doar această lumină cenușie, egală, lipsită de orice contrast, măcar de puțința de a o stinge un minut, în felul în care, în pușcării, în toate pușcăriile lumii, pedeapsa e să ardă tot timpul lumina; pe cînd dorința ta, dorul cel mare e de-o noapte, neagră, de-o beznă cît mai adîncă...

Scrisori

RADU ENESCU - ANDA BOLDUR

(Urmare din pag. 13)

Oradea, '92
Draga mea,

CHRIȘTOS a înviat și Sărbători fericite! Sunt oarecum supărat că nu mi-ai răspuns la felicitarea de Crăciun. Te-am văzut la T.V. cu ocazia lansării cărții fratelui tău - „Genocidul comunist în România” - felicită-l și din partea mea. Deși destul de obosit, din motive binecuvîntate (trebuie să și mănînc, nu?) m-am angajat la un ziar independent (o „anumită parte a presei”) unde mă revărs expoziv, nervos și pitoresc ca adolescenții. Ultima ispravă a fost un portret al lui Câmpănu-felonul, uzurpatorul Brătienilor. Și-l poate pune în ramă! Altfel combat pe linie francofonă și pentru prietenul meu Jimmy Baker. Sunt cel mai înjurat individ din oraș (în presa centrală și locală). La București nu vin fiindcă încă n-am bani să-mi cumpăr o pereche de pantofi cumsecade. Am citit în *R. l.* că ți s-a jucat o piesă pentru copii.

Altfel, te sărut, te îmbrățișez cu *civică* afecțiune și... las' că până la urmă tot vin americanii!

Cu drag,
Radu
român catolic de rit oriental

Oradea, dec '92

Dragă Anda,

SĂRBĂTORI fericite și „La mulți ani!” Felicitări pentru piesa jucată la T. V. (Jules Verne).

Nu ți-am scris de mult pentru că lucrez la un ziar (la aceeași „anumită parte a presei!”). Altfel m-ar paște mizeria. Dar prefer mizeria dacă este libertate!... Deci, trăiască America (fiindcă altfel europeneii erau de mult sub călcăiul lui Stalin!). Și trăiască și bătrâna Europă!

Cu afecțiune străveche și constantă,
Radu

Oradea, 1 martie 1993
My dear,

TU are the first (în ordine cronologică și prietene). Închin acest mărtisor femeii minunate care ești și te sărut ca un frate ambiguu și rău. Cu toată dragostea,

Radu

P. S. Despre starea de debacu psihofiziologică în care mă aflu nu-ți scriu. E ziua voastră, a femeilor, așa că, noi, martirii seculari, în ciuda aparențelor, trebuie să ne abținem. Te sărut, R.

Oradea, 1 ian. 1994
Dragă Anda,

SĂRBĂTORI fericite și „La mulți ani!”

Radu

P. S. De ce m-am temut, s-a întîmplat. A dat boala peste mine. Va trebui să mă și operez. Asta-i! Dar sunt totuși optimist.

O să-ți scriu, dar am dureri violente la încheietură, unde mi-am fracturat brațul acum un an.

Dacă eu sunt trist și singur, dacă pe mulți din cei pe care-i iubesc, admir și stimez i-a lovit dizgrația unor boli sau alte necazuri, cel puțin tu cu Mihnea să fii scutiți de suferințe.

Cu drag,
Radu

București, 25 iulie 1994

Dragă Radu,

PARTĂ-MĂ că răspund așa de târziu (prea târziu!) la ultima ta scrisoare. Dar cine ar fi putut bănuși că ai să fii atît de grăbit să pleci. Dincolo și pentru totdeauna. Aș vrea să te cert că ne-ai făcut asta prietenilor tăi, care te iubim și aveam încă atîta nevoie de tine, dar nu mai sunt în stare. Totul e prea dureros și prea nedrept.

Mi se învălmășesc în cap momente, instantanee ale prieteniei noastre de o viață... Mai ții minte cînd la Cluj m-ai dus să mă prezinți lui Blaga, în minusculele lui cămăruțe pline cu cărți, de la Universitate? Dar cînd, într-o iarnă cu nămeți (în ce an o fi fost?) ne-am înzăpezit pe autostrada București-Pitești și tu, numai în pantofi, ai împins la Dacia mea cea roșie, furios și totodată rîzînd cu hohote?... Și mai ții minte cum ne-am certat, atunci în '62, cînd te-ai prezentat la simandicosul Congres al Scriitorilor cu o plasă de sfoară în care se zăreau două cornuri și o bucată de salam (să fi fost deja cu soia?)? Eu care voiam să arăt că un lord (ceea ce tu, de fapt, erai), încercam să te conving să renunți la ea, dar tu te încăpățînai refuzînd să înțelegi incom-

patibilitatea între una și alta, între plasă și lorzenie, și îmi replicai că toate astea sunt fleacuri și că Sartre spune în *l'Être et la néant*... Dar cui fi mai pîsa de Sartre cînd de fapt tu aveai dreptate, tu care în cartea ta „Critică și valoare” ai afirmat că „snobul nu e decît un filistin disimulat”?... O, Doamne, atâtea împrejurări ale vieții noastre pe care n-am apucat să le evocăm împreună, atâtea gânduri pe care nu ni le-am împărtășit... Cînd am aflat ceea ce tu nu vei ști niciodată („la mort, cette chose qui n'arrive qu'aux autres”), după ce a trecut primul șoc, am vrut să scriu ceva, dar m-am temut de zămbetul tău îngăduitor-ironic („iar deasupra tuturor”) așa că mi-am spus că n-ai să te superi dacă din nenumăratele tale scrisori am să transcriu câteva, nu numai fiindcă oarecum te definesc (și mulți nu știu ce om deosebit ai fost) dar și pentru că ele dezvăluie viața nepermis de grea pe care ai dus-o timp de aproape o jumătate de secol (înainte dar și după Decembrie '89), cînd ai fi putut să dai mult mai mult decît ai dat. Atâtea cărți pe care le purtai în tine și care vor rămîne pe veci nescrie! Acum rîul nu mai poate fi îndreptat iar eu am rămas cu regretul și remușcarea că nu am avut mai multă grijă de tine. Dar erai atît de departe!... Iar acum te-ai depărtat de tot. Aș mai avea multe să-ți spun dar cuvintele nu mai au rost fiindcă tu nu mai ești. Decît în amintirile, în inimile noastre ale celor care te-am iubit și admirat. Good night, sweet prince.

Anda

Caii dictaturii nu pierd niciodată

VOLUMUL *Cînd eram fericiți și nedocumentat* de Gabriel Garcia Márquez, din care prezentăm un fragment, este o culegere de reportaje scrise între sfîrșitul anului 1957 și începutul lui 1959. Marele scriitor columbian nu publicase pînă atunci decît nuvela *Colonelul nu-l scrie nimeni*, care s-a bucurat de un mare succes, și alte două proze rămase fără răsunset, precum și două volume de reportaje, mai puțin semnificative. Scrierile din volumul de față anunță însă vîna epică extraordinară din *Un veac de singurătate*, *Cronica unei morți anunțate*, *Dragostea în timpuri de holeră*, și celelalte.

—ȘI AICI ÎL AVEM PE Senegal!

Anunțul ar fi fost cu mult mai spectaculos dacă Senegal s-ar fi aflat cu adevărat acolo, în sala de 50 de metri pătrați unde, în trei dimineți consecutive, se adunaseră 17 exemplare din Stud Canaveral, expropriați de națiune la Fortunato Herrera. Loc pentru un cal, totuși, nu era. Judecătorul primei Instanțe, doctorul Carlos Julio Pineda și Procurorul General al Națiunii, doctorul Ruggieri Parra, așezați solemn în fața a două drapele ale Venezuelei, ascultau ofertele, conducînd într-o ordine admirabilă, dar cu mult umor, o dezbatere în care fiecare cuvînt valora pe puțin un miliard de bolivari.

Absența cailor, care la ora aceea făceau antrenamente de rutină la Hipodrom, fusese compensată de prezentarea lor strălucitoare făcută de Luis Plácido Pissarello, un veteran al curselor hipice, care, într-un minut, cu un glas ca tunetul, este în stare să-ți descrie pe oricare din caii ce aleargă la Caracas, ca și cum i-ar vedea sosind. Era clipa așteptată. Știind că Senegal era vedeta licitației, Tribunalul preferase să-l anunțe la urmă de tot. Decizia dăduse naștere unui soi de suspans cinematografic, dar se ivise și un neajuns. La secretariatul Judecătoriei, despărțit de Tribunal printr-o cortină roșie și transformat timp de 72 de ore într-o curte de speculații, proprietarii comentau: „Nu ne vom grăbi să oferim nimic pînă cînd la licitație nu apare Senegal. Nu se știe cît va trebui să oferim“. De aceea, vreme de trei zile, se făcuseră oferte discrete, pentru a amîna marea ofertă pînă în momentul în care ar fi început licitarea campionului.

„Crack“-ul fusese evaluat la 125.000 de bolivari. Potrivit legii, ofertele trebuiau să înceapă de la jumătatea prețului: 62.500 de bolivari. Totuși, Tribunalul își rezerva dreptul de a nu-l adjudeca, dacă socotea că ultima ofertă nu era satisfăcătoare. În acea cursă a cifrelor rotunde, Senegal cîștiga și el, datorită extraordinarelor sale referințe: în 1956, din 8 curse, cîștigase 6 primare, una secundară și o terță. Totuși, de data asta, rezultatele, în bani efectivi, fuseseră mai mari: 310.759,90

bolivari. În ultimele luni se spusese că Senegal era terminat. Totuși, antecedentele sale arătau că, oricum, ar fi rămas vedeta licitației. Orice proprietar ar fi fost dispus să-l cumpere, deși Senegal nu va valora o centimă pe pistă. Ca simplu reproducător, valora o avere.

La orele 10,45, un bărbat spune cu timiditate: dau 70.000 de bolivari.

CEL, mărunț, tăcut, comerciantul Sandor Berla Grustein așteptase multe ceasuri, își făcuse multe socoteli și își mîncase rău de tot unghiile pînă să avanseze prima ofertă. Aproape îndată după ce Luis Plácido Pissarello îl scosese la vînzare pe Senegal, vineri, la orele 10,45, cînd sala, gemînd de proprietari, de ziaristi și de simpli fanatici, se cufundă într-o așteptare încordată, el, Grustein, ridică un deget și zise cu sfială:

— 70.000.

Replica țîșni imediat de la trei metri distanță, dinspre un proprietar liniștit, cu chip de actor de cinema mexican, reprezentantul unui sindicat care tocmai luase ființă: sindicatul Stud Venezuela, a cărui uniformă galbenă fusese necunoscută pînă în momentul acela. În cele trei zile ale licitației, acest sindicat, reprezentat de Henrique Sucre Vega, își adjudecase cele mai bune exemplare de la Stud Canaveral: Drapeton, cu 47.000 de bolivari, Corroncho, cu 35.000 și iapa Lryque cu 21.000. Henrique Sucre își mărturisise în taină dorința de a pune mîna pe Senegal cu orice preț.

— 70.500, spuse.

Fără cea mai mică emoție, Sandor Berla Grustein mări oferta încă o dată. Totuși, doar cu 500 de bolivari. Se presupunea că la orele 10,50 - cinci minute după începerea bătăliei - Senegal ar fi fost vîndut. Totuși, Luis Plácido Pissarello spulberă această speranță: „Tribunalul își va lua tot timpul pe care-l consideră necesar spre a-l vinde pe Senegal“. Acest anunț puse capăt duelului. În salon, unde era interzis fumatul, tensiunea crescuse. În celelalte încăperi ale edificiului University, unde funcționa Ministerul Justiției și afară pe stradă, pînă în piața Bolivar, se lăți zvonul că Senegal

fusese scos la licitație. Cinci minute după ce începuseră ofertele, în salon nu mai era pic de aer. Singurele persoane ce păreau că își păstrează seninătatea erau cei doi proprietari care doreau ferm, avînd și bani destui, să-l cumpere pe Senegal. Așteptarea ținuse 25 de minute. Mărind oferta din 500 în 500 de bolivari, și fără concurenți, Grustein și Sucre se dovediră protagoniștii unui duel ce părea că nu se mai termină. Ultimul, - la 11,20 - reprezentantul sindicatului Stud Venezuela, avansase o cifră respectabilă:

— 96.500.

Grustein replică:

— 97.000.

Iar Sucre răspunse imediat:

— Plus 500.

Atunci se întîmplă ceva neașteptat. Nimeni nu mai scoase o vorbă, în afară de Luis Plácido Pissarello, care repetă oferta cu voce înaltă, timp de trei minute. Nimeni nu răspunse. La 11,25, cu o concurență puțin dezamăgită, reprezentantul sindicatului Stud Venezuela îl cîștigă pe Senegal contra sumei de 97.500 de bolivari, preț care, după unii experți, reprezintă doar 50 la sută din prețul real al campionului. Abia cînd își adjudecă exemplarul, Henrique Sucre Vega, care afișa o seninătate de jucător, începu să transpire.

— L-am fi obținut pe Senegal oricum - zise -. Eram dispuși să dăm pînă la 150.000 de bolivari. [...]

Senegal își schimbă stăpînul (Caii dictaturii nu pierd niciodată)

RĂPOSATA Stud Canaveral va continua să fie, uneori, marea necunoscută a pariurilor hipice. Un lucru era cert: Caii lui Fortunato Herrera cîștigau tot timpul, cît prietenul său intim fusese dictatorul Venezuelei, majoritatea premiilor, și, în plus, marile sume de bani la care putea să viseze un proprietar de grajduri. Mulți se întrebau dacă exemplarele cabaline de la Stud Canaveral nu alergau dopate. Într-adevăr, o doză de alcaloide injectată în fluxul sanguin al animalului, cu o jumătate de ceas înainte de cursă, putea da pe pistă un randament uluitor. Pentru a evita fraudă, caii trebuie supuși examenului unui veterinar care analizează urina și saliva, ca să constate că nu au fost dopați. Totuși, sub regimul lui Pérez Jiménez, totul era cu putință.

Ideea că acești cai de la Stud Canaveral erau supuși unor procedee frauduloase s-a născut la început în urma faptului că ei doborau recorduri fără precedent și-apoi, rapid, erau declarați buni de nimic. Un cal dopat este un cal bolnav. După o serie de

triumfuri spectaculoase, el trebuie să fie scos din programe, fără a putea fi folosit ca reproducător.[...]

CÎT a durat dictatura, Fortunato Herrera cîștigase cu caii lui mult mai mulți bani decît oricare alt proprietar. Totuși, își permitea luxul să-și retragă exemplarele în momentul în care ar fi putut obține o avere, dacă, realmente, calitatea lor ar fi corespuns victoriilor. „Los Altos“, de pildă, trebuise să fie retras după ce cîștigase Clasicul „Simón Bolívar“, cu cîțiva ani în urmă. „Fuerzas Armadas“, de asemenea, trebuise să fie retras. „Drapeton“, care alergase patru ani fără oprire, victorie după victorie, trebuise să fie și el retras cu puțin timp înainte ca Fortunato Herrera să se vadă silit să părăsească țara.

Senegal, deși bănuț, era excepția. Dopat sau nedopat, cîștigase pînă în prezent 474.664,25 de bolivari și alerga de patru ani, de fiecare dată cu un randament și mai bun. Se vede că avea un sînge excepțional, dacă se menținea în frunte, în ciuda efectelor alcaloidelor.

De cînd La Nación expropriase compania Stud Canaveral, pe 25 ianuarie, toate aceste clevertiri, care pînă atunci erau abia murmurate în mediile hipice, deveniră publice. Concret, despre Senegal se făcuseră pronosticurile cele mai pesimiste. Se credea că impresarii anume nu participaseră la licitație și că La Nación făcuse un tîrg prost expropriînd exemplarele lui Fortunato Herrera.

Totuși, experții care își investiseră banii în caii lui Stud Canaveral, pesemne că fuseseră foarte siguri de tîrgul în care se angajaseră. Cunoscutul proprietar chinez Hung, cu accentul și manierele lui orientale, suave, declarase la începutul licitației: „Dacă eu aș fi avut bani, aș fi dat jumătate de milion de bolivari și aș fi făcut o bună afacere“. Cal cu cal, licitația obținuse 343.000 de bolivari.

Adevărul pare să fie că Senegal se află într-o stare perfectă, restabilit deja după o neînsemnată leziune la gamba dreaptă. Din cauza vîrstei - cinci ani în iulie - nu va putea participa la Clasicul „Simón Bolívar“, pe care îl cîștigase patru ani la rînd. Cu toate acestea, noii proprietari pot obține de la el într-un an - după calculele experților - de trei ori mai mult decît se plătise la licitație. Odată retras din concursuri, vor avea un excelent reproducător. E încă o dovadă că cei ce plătiseră 97.500 de bolivari au motive să creadă că Senegal nu fusese niciodată dopat. Dacă ar fi fost dopat, nu ar fi putut aștepta de la el o descendență de campion, ci exact contrariul.

Prezentare și traducere de Dora Scarlat

Viata culturală la Milano

ÎN CAPITALA lombardă, pe cât de greu este să te hotărâști pentru un program cultural - variantele posibile depășind și apetitul celui mai bulimic amator -, pe atât de ușor este să te informezi în privința ofertelor; ușor dacă parcurgi maldăre de pliante (tone de hirtie de calitate ajung zilnic pe altarul publicității de tot felul) puse la dispoziție de primărie, sponsori sau organizatori, mai peste tot iar aproape exhaustiv în cel puțin două puncte centrale ale urbei: în eleganta Galerie Vittorio Emanuele și la Agenția de Turism de lângă dom. Oricum, paginile specializate ale cotidianelor și diverse publicații locale oferă principalele repere. Dacă ai uitat să te interesezi de reprezentațiile de zile mari ale Scalei (precedată fiecare, în scopuri propedeutice, de o masă rotundă, cu sau fără ilustrații muzicale, în cea mai frumoasă sală a Muzeului Operei sau în foyerul cu elegante coloane de marmoră, aproape transparentă), vei deduce imediat ce este pe punctul de a se produce din volumele sau albumele, consacrate temei în cauză, alcătuite și expuse în incredibilă sincronie în vitrinele librăriilor din Galerie, deschise și duminică după-masă. La fel de impresionantă este sintonia producției editoriale cu expozițiile temporare: emblema celei intitulată *Goji*, de pildă, figura în același timp la intrarea Palatului regal, unde era amenajată, pe toate afișele, dar și pe coperta unui album, apărut în știutele, invidiatele condiții grafice, ce trona în toate vitrinele cu cărți.

Dar cărei tentații să-i cedezi? Desigur, alegerea este mult simplificată în cazul în care costul biletelor te pune pe gânduri (la Scala, un bilet de categoria I ajunge la 250 000 de lire, dar prețul coboară progresiv, pe măsură ce numărul locului crește, ajungând la 10 000, dacă stai în picioare; dar oricât de modeste ți-ar fi posibilitățile, poți să pleci din oraș fără să fi pus piciorul la Scala sau în fiecare sală a celebrului *Piccolo Teatro*, ca să nu mai vorbim de muzee și expoziții? Dar și fără obligații pecuniare, există mai multe prilejuri de rafinate emoții estetice și intelectuale decât pot fi valorificate de o aceeași persoană, grație sponsorilor: primăria, vreuna din multele bănci (intrate în viața tuturor, fie și pentru simplul motiv că, de multe decenii, salariul și plata pentru orice prestație sînt depuse în contul personal). Institute culturale străine (ce-și invită personalitățile de acasă, dar și pe cele din peninsula) sau locale, biblioteci, muzee, nenumărate societăți (a filologilor, a ziaristilor ș.a.), uniuni sau grupuri de inițiativă. Numai cine nu vrea nu ajunge săptămînal, gratuit, la un concert, la o conferință pe ce temă dorește, la întâlniri cu somități intelectuale. Dar nici organizator dezamăgit nu există: pe orice vreme, în orice perioadă (week-end, vacanță), în orice sediu, milanezi de toate vârstele sînt prezenți în număr mare. La întîlnirea de la *Piccolo Teatro* cu poetul Mario Luzi, vreo 70 de inși au rămas două ore în picioare, pe hol, să urmărească spectacolul la televizorul cu circuit închis, instalat *ad hoc*. Nu mică i-a fost bucuria poetului, la sfîrșit, cînd „holiștii” au pătruns în sala ce se golea, să-l salute și ei. În aceeași

sală quasi circulară, fără scenă, cu bănci joase în stal, cu balcoane suprapuse, înguste, cu un singur șir de scaune înalte, în după-amiaza dedicată poetului Sandro Penna, lângă mine, un bărbat spre 40 de ani anticipa în surdina versurile recitate de actor. Cînd curiozității, l-am întrebat ce este: „medic, a fost răspunsul, pasionat de poezie în general, de Penna în special”. Trebuia să-mi imaginez - la Universitate, lângă automatul de cafea, din grupul numeros de studenți, tot un medicinist era singurul care citise integral cărțile de Mircea Eliade pe care le țineam în mînă.

VÎRSTA publicului depinde evident de temă, oratori și uneori de locul de desfășurare. La concertele de muzică simfonică modernă sau ragtimes predomină studențimea, ca și la cele clasice date în aulele universitare (mai des la „Cattolica”) sau într-unul din istoricele *chiostri* ale Spitalului lui Filarete, acum sediul central al Universității de Stat. La cele din dom sau biserici (nu puține avînd temeliiile din secolul al IV-lea) se întîlnesc, ca și la slujbele religioase, cam toate generațiile. La lunile literare sau ciclurile animate în diferite colțuri ale orașului, de scriitori (Dacia Maraini, Fulvio Tomizza, pentru a cita două nume), profesori de talia Mariei Corti sau cunoscători ai noilor tehnici de abordare textuală, istorici de artă, gînditori, chiar și cînd taxa nu este neglijabilă, vin clase întregi de liceeni, cu sau fără profesori, dar cu caietul de notițe și un pix neobosit. La suita de lecturi comentate din autori moderni, *Testo alla mano* (Campana, Kafka, Delio Tessa, Sereni, Pasolini, Jaccottet, Gadda, Celan), de scriitori (între care Franco Loi) sau critici din vechea și noua generație, finanțată de... Uniunea Librarilor, în primăvara aceasta a fost prezent numai publicul „casei”; ele s-au ținut într-o sală a Facultății de Litere și Filosofie, avîndu-și proprii specialiști, care, la rîndul lor, organizează congrese și simpozioane sau oferă cînd cînd spațiul propriului curs unui Claudio Magris, unui Tullio de Mauro, sau profesorilor străini. Un public similar se întîlnește la simpozioanele și mesele rotunde ale Bibliotecii Braidense sau Sormani: excelentă cea dedicată poetului armean Varujan, unde au conferențiat același Loi, preotul Bisericii armenice locale și talentata traducătoare, profesoara Anna Arslan, cunoscută și de studenții italieni bucureșteni. În treacăt fie spus, ambele biblioteci (și nu sînt singurele din localitate) au nenumărate fișiere cu *cinquentine*, așadar pentru volume datînd din copilăria tiparului. La cursurile tematice de istorie, arte plastice, literatură ale Cercului filologic milanez, ca și la expozițiile sau concertele găzduite în sediul său stil Liberty, publicul este format aproape în exclusivitate din profesori pensionari, care cotizînd decenii la rînd, beneficiind probabil și de cîte o donație, au ajuns să dispună nu numai de frumoasa clădire, monument de artă, ci și de o impunătoare bibliotecă, de abonamente la revistele de specialitate și la aproape toate cotidienele și hebdomadarele importante. Lunar,

și oferă un program diversificat și adevărate delicii: concertele de cameră susținute de virtuozii ai vecinei Scala (și nu numai de tineri debutanți, încurajați în acest fel) sau lecturi în dialect și graiuri lombarde. Mărturisesc că solidele cursuri de specialitate, din studenția bucureșteană, între care și cele „surescitate”, de filologie romanică (tînărul profesor era un ucenic vrăjitor prins în ciclul fonemelor), aplecarea asupra pledoariilor pro-dialectale, precum cele ale lui P. P. Pasolini, nu au reușit să mă apropie de esență ca seara filologilor milanezi, dedicată versiunii în *brianzolo* (subgrai lombard) a *Aventurilor lui Pinocchio*, deși, „participarea” mea, de grad secund, era posibilă doar prin reflex. Lectura dramatizată făcută de autorul traducerii abia tipărite, dar mai ales voluptatea cu care publicul valida noua versiune mi-au dezvăluit versantul nou erudit, dar cuceritor al chestiunii.

Ținuta pentru ocaziile culturale nu este o problemă la Milano: cum ultimul deceniu (cînd și italianul mediu și-a mai cumpărat cel puțin o casă de vacanță) a impus oriunde și oricînd taiorul, adaptat desigur sezonului, o femeie ajunge să nu se despărță de el nici pe caniculă. În anotîmpul rece (dacă îl putem numi așa), aceasta poate să-și pună vizonul cînd merge la piață (evident, doar pentru a face comanda), dar nu la teatru: nu s-a pierdut amintirea rafalei de ouă și roșii de la sfîrșitul deceniului al șaselea, ce amenda ostentatia de lux a publicului scaligerian, și nici nu a fost trecut sub tăcere faptul să anul trecut un ecologist mucalit a agățat o cursă de „vulpea” unei melomane. Mai problematică este opțiunea pentru domni: cum după '68 mai tot intelectualul era sau se declara de stînga, n-au lipsit semnalele vestimentare; de atunci, rar mai vezi un costum clasic la teatru (dacă nu e vorba de o premieră sau de ocupanții lojilor și stalului de la operă). Majoritatea bărbaților apar în pulover sau, cu dezinvoltura elegantului, rafinat de tradiție și de comerțul de calitate, combinat sacoul impecabil cu blugii. Oricum, cu sau fără alură sportivă, dar totdeauna elegant, milanezul se prezintă plin de interes la tot ceea ce generosul oraș îi oferă. Zecile de cinematografe - multe cu intrări și săli somptuoase -, care justifică prețul biletelor, numeroasele teatre și săli de concert (de la cea atît de încăpătoare a Conservatorului la intumul *Loggione Amici della Scala* sau la cele amenajate în vreun refectoriu medieval), muzeele, casele memoriale și expozițiile temporare cunosc mereu afluența. Extrem de exigent, dar nu lipsit de generozitate, publicul milanez se antrenează greu în aplauze compacte; dacă e entuziasmat, și sincronizează bătăile după „tonul” dat chiar de pe scenă, într-o descărcare motivată colectivă. Uneori, în stil tipic italian, răsplata vine pe căi neașteptate. În intervalul dintre două părți ale unui concert de cameră, susținut cu profesionalism de studenți (ai Universității din Milano și totodată ai Conservatorului), prin fereastra întredeschisă, de afară (de la benzinărie?) s-a auzit leit-motivul muzical abia încheiat, fluierat fără greș. Zîmbetul de încîntare a marcat în primul rînd chipurile

instrumentiștilor, ce-și trădează tinerețea și prin stîngăcia cu care se înclină în fața auditoriului.

O discuție aparte s-ar cuveni spectacolelor montate de Strehler, dar mai ales o cunoaștere directă a lor. Decoruri, punere în scenă, lumini, joc, ton nu cunosc stridențe, nici anacronisme: *Faust*, anul trecut, *Urișii munților*, anul acesta. În regia acestuia, supercerebrul Pirandello nu apare, cum s-a întîmplat aiurea, cu ingrediente de *commedia dell'arte*, depășită de pe vremea străbunilor iluminați, prin reforma goldoniană. Entuziasmează și simplitatea căutată a scenografiei la *Piața* (de aceeași factură cu *Gilceville din Chioggia*), ca și jocul elaborat al actorilor: fiecă gest și replică apar, față de cele reale, exact ca statuia în raport cu obiectul inspirator: scena încăierării este transpunerea ei coregrafică, nu o păruială, în acord cu registrul real al altercațiilor dintre italieni, în general, dintre venețieni, în special, și respectă textul goldonian, departe, foarte departe de plebeisme. Trebuie să ne amintim aceste lucruri pentru că filmele neorealiste italiene ne-au creat nouă, românilor, devotați unor familiarisme debordante și unui balcanagism „colorat” - total străine occidentalilor -, o imagine deformată nu numai despre nivelul de viață și civilizație, dar și despre psihologia și comportamentul urmașilor direcți ai Romei, la ei acasă. Atribuirea unei mentalități și unui comportament deformat de cromatica noastră, explică și preferința pentru un registru stilistic nu totdeauna fidel originalului din unele traduceri din italiană sau puneri în scenă prea crude ale dramaturgiei de peste Alpi.

CUM rezultă din cele deja relatate, *Piccolo Teatro* excelează nu numai prin ambițioasele montări teatrale. Numai în iarna și primăvara acestui an el a găzduit cîteva cicluri de manifestări memorabile. În foyerul *Teatrului Liric*, luînd drept pretext o premieră, s-au ținut cîteva joi la rînd, cu titlul *Pirandello și Imprejurimile*, întîlniri cu specialiști, care au conferențiat pe teme adiacente, și actori care au citit din opera unor autori moderni. În sala *Studio* a aceluiași teatru, au fost cinci după-amieze de poezie modernă sub genericul *Noii maeștri*. După proiectarea unor filme documentare consacrate unor autori lirici (Ungaretti și Valéry, Montale și Ponge, Penna și Rafael Alberti, Tessa și Aragon, în fine, Gabriel Celaya și Iosif Brodski), conferențiau specialiști de seamă ai genului: Stefano Agosti, în limbaj iacanian, despre Luzi, Raboni (proaspăt încununat de succes ca traducător al lui Proust) despre Sereni și Penna, Giorgio Agamben despre Caproni, Enzo Siciliano despre prietenul său Attilio Bertolucci, exact cînd în librării era expus volumul cu corespondența lor. După aceea recitau, cu sau fără acompaniament muzical, actorii celebrului teatru.

Alte cinci întîlniri, *Laborator shakespearian*, și o gală de filme cu Dramele romane au fost găzduite în aceeași sală. Despre ele și despre multe altele - infimă parte din ceea ce se poate vedea - ar fi attea de spus...

Doina Condrea Derer

Titayana

● Elisabeth Sauvy s-a născut în 1893, într-o familie burgheză din Perpignan. Ajunsă la Paris, și-a luat pseudonimul Titayana și a publicat povestiri, a fost damă de companie a unei prințese japoneze, a venit în România la invitația regelui să țină conferințe iar apoi, devenită jurnalistă, a străbătut lumea îmbrăcată în bărbat și și-a făcut un nume în meseria sa. I-a întâlnit pe Mussolini și pe Hitler, în 1936, publicând interviurile pe prima pagină din *Paris Soir*. După Eliberare, tocmai aceste două „materiale”, precum și o proastă reputație au dus-o la închisoare, iar numele său a fost uitat, deși Elisabeth Sauvy a trăit pînă în 1966. Uitat pînă azi, cînd ziaristul Benoît Heimermann i-a consacrat o biografie apărută la Flammarion. În imagine, Titayana în Maroc, în 1926.

Ultimul Guermantes

● Illan de Casa Fuerte (1882-1962), „ultimul dintre Guermantes”, a trăit în miezul nobilului cartier Saint-Germain, astfel că *Memoriile sale*, redactate în 1954-1955 și apărute de curînd la Julliard, sînt o descriere a mediului autocratic și monden ce servește drept cadru

lui Proust. Printre multe celebrități și capete încoronate, apar în paginile lui Illan de Casa Fuerte prințesa Mathilde, D'Annunzio, Robert de Montesquieu (modelul lui Charlus) și contesa de Noailles, „care îi va eclipsa pe toți prin elocință, vervă și personalitate”.

Albrecht Dürer

● Expoziția consacrată acestui maestru al artei germane de către Kunsthistorisches Museum din Viena, pînă la 30 octombrie, cuprinde opt picturi care demonstrează evoluția creației autorului, de la perioada dinainte de prima sa călătorie în Italia pînă la ultimele lucrări.

Nemuritorul Holmes

● Pînă unde poate face concurență stării civile un personaj literar, se vede în expoziția consacrată lui Sherlock Holmes la Grand Hotel Intercontinental din Paris, care prezintă „Donația Hudson”, formată din obiecte și documente ce ar fi aparținut celebrului detectiv britanic. Este reconstituit salonul din Baker Street 221B, în care pot fi văzute, pe lângă pipele, vioara, cascheta, macferlanul, lupele celebre, și capul împăiat al cîinelui din Baskerville, precum și bustul din ceară al lui Holmes, străpuns de glonte colonelului Moran.

35.000 de ani de istorie

● Georges Ifrah, fost profesor de matematică, mînat de o curiozitate enciclopedică, și-a consacrat ultimii 19 ani redactării unei monumentale istorii a cifrelor, de la omul din Cromagnon și pînă în era informaticii. Cele două volume, de peste o mie de pagini fiecare, din *Istoria universală a cifrelor* de Georges Ifrah au apărut vara aceasta la Ed. Bouquins/Laffont.

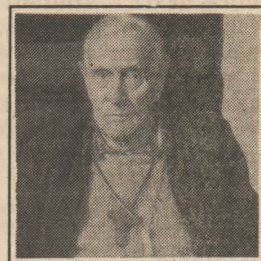
Fiica lui D'Artagnan

● Eloïse D'Artagnan este fructul iubirii vinovate a tatălui ei pentru Constance Bonacieux și eroina filmului de aventuri al lui Bertrand Tavernier, care a avut premiera săptămîna trecută. Subiectul e copilăros: Eloïse (Sophie Marceau), care crește într-o mănăstire, descoperă un complot împotriva viitorului rege Ludovic al XIV-lea, pleacă în căutarea tatălui ei (Philippe Noiret), îl găsește și îl antrenează în noi isprăvi justițiare de capă și spadă. În imagine, fata lui D'Artagnan și fiul regizorului, Nils Tavernier, ce deține un rol principal în film.

Patrick White, povestitorul

● Romancierul australian Patrick White (Premiul Nobel din 1973) a murit în 1990. Francezii îl descoperă acum în ipostază de povestitor cu *Three Uneasy Pieces*, tradusă sub titlul *Histoires peu ordinaires* la Ed. Arlea, un volumaș în care, pe mai puțin de o sută de pagini, scriitorul își dezvăluie întreaga for-

ță și puritate morală, în trei nuvele pline de elipse, mister și umor.

Premiul Büchner

● Unul dintre cele mai prestigioase premii literare din Germania, premiul Georg Büchner, în valoare de 60 000 de mărci, a fost atribuit scriitorului elvețian Adolf Muschg (născut în 1934 la

Zollikon - Zürich), autor a numeroase lucrări de teorie literară, romane și povestiri. Premiul Johann Merck pentru critică și eseu a fost acordat germanistului Peter Demetz (născut în 1922).

De la filosofia antică la modernism

● Thomas McEvilley, profesor la Rice University din Dallas, este specialist în istorie și filosofie antică, favoriți săi sînt Aristotel și Antisthene iar Platon și platonismul nu-i plac. După eseuri despre scepticism, a publicat recent o carte, *Artă, conținut și nemulțumire*, în care se ocupă de cu totul alt subiect: teoreticienii și practicanții modernismului american - Susan Sontag și Rosalind Krauss, Clement Greenberg și Michael Fried, Joseph Kosuth și Jack Burnham.

De la „negro” la „black”

● În cartea *Oameni de culoare* (Ed. Knopf, New York), Henri Louis Gates, ex-militant al „Panterelor negre”, ajuns acum profesor la Harvard, povestește cum a devenit dintr-un „fiu de cioroi” un „tînăr de culoare” respectat, militînd în favoarea bunelor relații inter-rasiale.

Christian-Jaque

● ... pe numele său adevărat Christian Maudet, a murit de curînd la Boulogne. Avea 89 de ani. Grafician, scenograf și jurnalist, el a intrat în cinematografie în 1933, realizînd de atunci 63 de filme, între care *François I* (1937), *Les Disparus de Saint-Agil* (1938) și *Les Petroleuses* (1971).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

La Quinzane littéraire

NUMĂRUL special (652) din august are o temă apetisantă: (A) boire (et a) manger și se dovedește, pe măsură ce-l citești, un adevărat festin de

idei. În editorialul lui Jean-Pierre Corbeau, profesor de sociologie la Universitatea din Tours, se justifică alegerea acestei teme aparent frivole printr-o parafrază la Claude Lévy Strauss - hrana nu este doar bună de mîncat, ci e și bună de gîndit. El pornește de la dubla semnificație a cuvîntului *manger*, ca verb (a mîncea) și ca substantiv (mîncare, hrană, aliment), primul trimițînd la cel care mîncă, la formele de sociabilitate, de convivialitate și ritualurile alimentare implicate, cel de al doilea la identitatea hranei, cu tehnici de preparare și prezentare, ambele variînd în spațiu și timp.

Firește, partea leului revine în acest număr literaturii despre, cu puncte de vedere inedite. Astfel, Francis Metivier, profesor de filosofie și specialist în Rabelais, se opune ideii comune

care face din autorul lui *Gargantua* un scriitor doar al cărnurilor și cîrnățării și e împotriva imageriei, care-i prezintă eroii doar ca niște grășani uriași. Eseul *Fructul la Rabelais* se ocupă de vegetalele ce servesc drept hrană eroilor lui Rabelais și de simbolistica lor, insistînd asupra metaforei sexuale a fructului. Nu lipsesc nici anticii greci și latini, în studiul lui Michel Constantini, *Poetica mîncării*, cu referiri la Homer, Platon, Petronius, Aristofan și descoperirile arheologice cu scene de banchet. Tema e reluată în *Roma imperială și marea îmbuibare* de Richard Adam. Călătoria în timp și spațiu e completată cu eseurile instructive și spirituale despre *Împărăția hranei și a fi comesean în India* de Marie-Claude Mahias (rolul înalt semnificativ al acceptării invitației la masă, în funcție de ierarhia castelor), despre *Bucătăria în Ilamul marocan* de Badiâa Anbary (în lumea marocană, în absența oricărui document scris, transmiterea rețetelor și secretelor se face de la mamă la fiică și de la soacră la noră), despre *Piinea neagră a lui Luther* (considerații foarte franțuzești ale lui Nicole Casanova despre bucătăria germană și stupefacția pe care i-au trezit-o piinea neagră cu untură sau cele 400 de feluri de Wurst, cam cîte

soiuri de brînză au francezii). Nu scapă de analize socio-psihologice nici specialitățile americane ce cuceresc Europa, în articolul *Fast-food, dorința ucisă* de Ivan Darrault-Harris, care e de părere că acest fel de a te hrăni în grabă cu hamburger și Cola e o imensă frustrare, îți ucizi foamea, fără plăcere și, cu timpul, „dorința moare de inaniție într-un corp obez”.

Aceasta e doar o parte din sumarul bogat al numărului. Pentru încheiere am ales o anecdotă a lui Georges Perec. El povestește că, în decurs de trei luni, a avut ocazia să mînce în patru restaurante chinezești, situate unul la Paris, altul la Sarrebrück - în Germania, la Coventry - în Anglia și la New York. Decorul era în toate cam același, dragoni, paravane de lac, litere chinezești, lămpioane. Dar felurile de mîncare difereau ca gust: în absența oricărui mijloc de referință, el crezuse pînă atunci că mîncărurile chinezești din Franța erau adevărate bucătărie chinezească, dar felurile chinezești din Germania semănau cu bucătăria nemțească, cele din Anglia cu cea engleză, iar bucătăria chineză din America avea ceva cu adevărat american. Și Perec conchide cu falsă naivitate: „Această anecdotă mi se pare semnificativă, dar nu știu exact pentru ce.” (Adriana Bittel)

La ce lucrează...

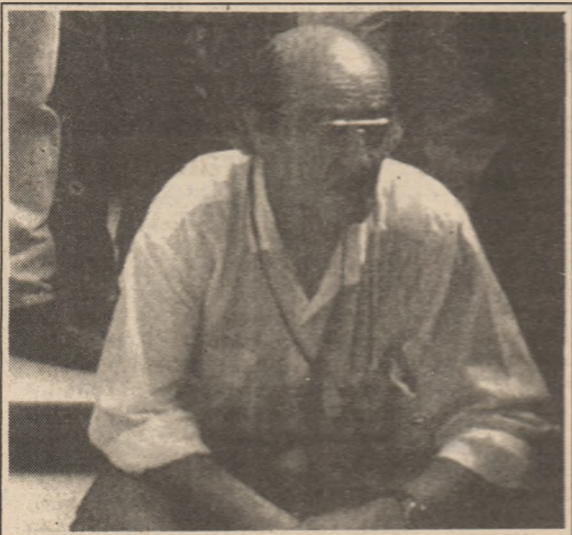
● **ROBERT REDFORD** și **DUSTIN HOFFMAN** poartă un... război bacteriologic. Meciul a început acum două luni și se va termina în 1995, când *Crisis in a Hot Zone* și *Quetbreak*, două filme cu subiect absolut identic, vor ieși pe ecranele americane. Ambele sînt inspirate dintr-un articol pu-

blicat în octombrie 1992, în „New Yorker”, în care Richard Preston relatează cum o echipă de biologi ai armatei încearcă disperat să stopeze diseminarea unui virus mortal, scăpat din laboratoare în regiunea Washington. Pentru personajul feminin, partenera lui Redford va fi Jodie Foster, iar a lui Hoffman, Rene Russo (în imagini).

● **EDDIE MURPHY** se pregătește să înceapă un remake după *Doctor Jerry* și *Mister Love*. Urîtenia profesorului din versiunea lui Jerry Lewis va fi înlocuită de un alt handicap: obezitatea. Obiectivul mărturisit:

de a lua apărarea americanilor grași împotriva celor fără burtă. Cum a făcut și în *Un prinț la New York*, Eddie Murphy intenționează să interpreteze el însuși mai multe roluri, în afara celui dublu al profesorului gras și al seducătorului macho: un profesor alb de gimnastică, un vânzător, părinții profesorului.

● **JAMES IVORY**, la aproape un an după marele succes *Rămășițele zilei*, turnează la Versailles, cu 300 de figuranți în costume de epocă și 180 de tehnicieni, *Jefferson la Paris*. Acțiunea se petrece în 1784, când Thomas Jefferson

(interpretat de Nick Nolte) s-a întâlnit cu Ludovic al XVI-lea. Pentru scenariu, Ivory s-a documentat timp de șase ani foarte minuțios iar filmul, prevăzut pentru martie 1995, va purta pecetea stilului care i-a adus celebritatea.

● **ROMAN POLANSKI** a lucrat toată vara la *Fata și moartea*, adaptare după piesa omonimă de mare succes, jucată și la noi: o femeie crede că recunoaște în vecinul său pe cel care

a torturat-o și violat-o cu 15 ani în urmă, pe cînd trăia într-o țară supusă diktaturii militare. În rolurile principale - nume cunoscute: Sigourney Weaver, Ben Kingsley, Stuart Wilson...

● **CINDY CRAWFORD** se lasă greu convinsă să debuteze în cinema. Joel Silver vrea să o asocieze lui Val Kilmer pe genericul filmului său *Fair game*, un polar a cărui acțiune se petrece la Miami și care are prevăzute în scenariu cîteva scene erotice fierbinți.

● **OLIVER STONE** nu se lasă. După ce a capotat cu proiectul unui film despre *Noriega*, a suferit o nouă deziluzie cînd guvernul argentinian i-a retras sprijinul pentru filmul *Evita*. Președintele Carlos Menem a explicat că nu înțelesese că filmul va fi o adap-

văratul cult pe care-l au argentinienii pentru Evita Peron. Cu toate acestea, Oliver Stone a decis să-și materializeze proiectul, care datează de șapte ani, filmările fiind programate să înceapă în februarie 1995, ceea ce-i va permite talentatei Michelle Pfeifer (în imagine),

tare a comediei muzicale omonime, considerată ca neconformă cu ade-

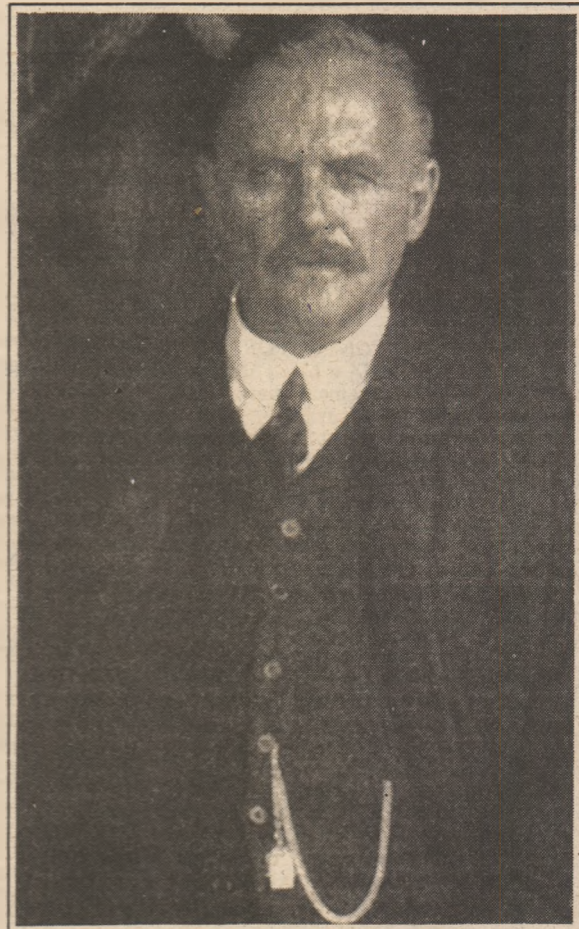
care a devenit mamă la 4 august, să dețină rolul titular.

● **GERARD DEPARDIEU** a semnat un contract cu Warner Bros pentru filmul *Bogus*, regizat de Norman Jewison. Este povestea unui copil de la un orfelinat din New Jersey, care are un prieten imaginar, Bogus, un sol de geniu-bun, gafeur și nalv, pe care doar el îl poate vedea, întruchipat de Depardieu.

● **QUENTIN TARANTINO** (*Pulp Fiction*) va începe luna aceasta, alături de Robert Rodriguez, Alexander Rockwell și Alison Sanders, un film de scheciuri intitulat *Patru*

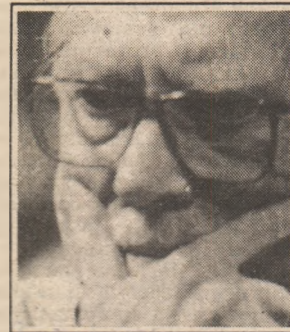
camere, a cărui acțiune se petrece în patru camere ale unui hotel, în noaptea de Anul Nou. Filmările se vor face la celebrul Chateau Marmont din Los Angeles.

● **MARTIN SCORSESE** a început luna trecută filmările la *Casino*, după un scenariu de Nicolas Pileggi, cu Robert de Niro, Sharon Stone și Joe Pesci în rolurile principale. Filmul are ca subiect legăturile între Mafia și industria jocurilor de noroc în anii '70.

● **ANTHONY HOPKINS** interpretează în filmul *Legends of the Fall* de Edward Zwick rolul colonelului William Ludlow, într-o istorie care începe odată cu secolul XIX și se termină cu anii '60. Cei trei fii ai colonelului sînt jucați de Brad Pitt, Aidan Quinn și Henry Thomas.

● **ROBERT ALTMAN** (în imagine) a adaptat, pentru două filme ce vor fi turnate unul după altul, piesa lui Tony Kushner *Îngeri în America*. Bugetul lor va fi, se pare, foarte mare, de vreme ce zvonurile de la Hollywood vorbesc de o distribuție cu Jodie Foster, Julia Roberts, Tim Robbins, Daniel Day-Lewis, Robert Downey jr., iar pentru rolul principal, cel al avocatului Roy Cohn, sînt vizate Al Pacino sau Dustin Hoffman.

RADIO TOTAL
FM 94,2 MHz
EXPRES
BUCUREȘTI Tel: 637 3790; 637 5645

Revista revistelor

Lume bună, protipendadă

Numărul 34 din *CONTEMPORANUL* - *IDEEA EUROPEANĂ* e bogat ilustrat cu instantanee de la ceremonia decernării premiilor revistei, desfășurată în localul clubului „Prestige” și sponsorizată de PNT-c.d. Nu știm cine a compus lungile explicații la poze, în stil turturelo-omagial, neconcordanțos cu spiritul serioasei publicații. Iată, de la prima pagină, o legendă pentru imaginile de ansamblu ce o împodobesc: „Colaboratori ai revistei, membri ai redacției, artiști, politicieni, editori, ziaristi, împreună cu familiile, o asistență *prestige*-ioasă,

sustinând cu privirea cupola spirituală a sărbătorii literare”. Bun, ne-am spus, comentatorul vrea să fie spiritual, ironic. Dar asta ce mai e?: „Doamna Olga Breban (dreapta), „Mama infinită”, femeia secretă a romanescului brebanian, gândind la mărturisirea elegiacă a fiului Nicolae:

„[...] Tu, ce m-ai ascunde și m-ai hrăni cu simplitate dacă ți-aș bate în geam noaptea, obosit de ultima mea crimă? Mereu mai tînără decît mine, sursa fascinantă a iubirii [...], împreună aici, «la celălalt talger al balanței» cu doamna Roxana Mihalache, critic muzical, soția excelentului eseist care este Adrian Mihalache, prototipul unui homo-universalis, familia Mihalache fiind o distinsă prezență în economia high-life-ului bucureștean și a evenimentului cultural la vîrf.” Aici intenția ironică fiind exclusă, nu ne rămîne să credem decît că autorul de legende și explicații nu tachinează, ci fletează bombastic. Ca și pe coloana alăturată: „Instantaneu critic: o pîndă în trei după cum reiese din geometria fotografei, cu specificația că triumvirii au depășit vîrsta «bermudelor». De la stînga la dreapta: Călin Căliman, inexpugnabil la adăpostul celor peste treizeci și cinci de ani de neîntreruptă «contemporaneitate», și căruia doar filmul existenței îi mai poate oferi vreo surpriză, vreo noutate; Octavian Soviany, definiție

a sinelui ca cetate, descriptor al ascunzătorilor tuturor, al său însă, rar, zgîrcit, uneori în poeme osebit transparente și Dan Stanca, un critic al «rațiunii practice», introvert și el dar silit de vocația sa jurnalistică să iasă în cetate anchetînd nemilos și tenace, mai ales delatiunea culturală.” Iar sub o poză înfățișînd mai multe doamne împrejurul unei mese: „-Cherchez les femmes?» Les voilà (de la stînga la dreapta): doamna Silvia Petrovici, doamna Olga Andronache, doamna Olga Breban, doamna Marilena Zalis, soția binecunoscutului eseist, traducător și romancier H. Zalis, doamna Lotus Meșter, profesor universitar la Facultatea de Biologie. Mă gîndesc, în perspectiva dinamizării existenței și a eliminării timpilor morți, că doamnele noastre, în loc să persiste în eterna greșeală de a tot schimba istoria (care oricum se găte, după cum spune Fukuyama!) mai bine ar schimba direct Lumea, pe care au născut-o... „Cugetarea cititorului de Fukuyama, expusă la persoana I, trebuia să poarte un nume. Orișit ne-am bate capul, e greu să-l ghicim.” În nr. 664 din *EVENTIMENTUL ZILEI*, pe prima pagină, în chenar, am citit, cu supratitlul „O nouă modă cucerește lumea bună a Bucureștiului” și titlul „Cîntăreața Laura Stoica își va face un tatuaj pe fund”, următoarea informație: „Moda tatuajelor face ravagii în protipendada bucureșteană (...). Din cele 35.000 de modele (de tatuaje), cîteva au fost deja executate pe posteroarele dansatoarelor de la barul Melody, cît și pe brațele muscubase ale rockerilor de la Quartz și Altar”. N-am fi dat atenție acestor frivolități, dacă nu ni s-ar fi părut simptomatic ce înțelege bista semnatară a rîndurilor, probabil o începătoare, prin *lume bună și protipendadă* scrisă fără ghilimele. Protipendada reprezintă virfurile privilegiate ale unei societăți - marea boierime medievală, marea burgheză, nomenclatura comunistă (care avea putere și privilegiu, fără să fie deloc „lume bună”, acest din urmă termen implicînd și un nivel de civilizație și cultură, o cizelare, fie și din snobism, a gusturilor și comportamentului). Faptul că în ziarul cel mai citit, protipendada și lumea bună sînt identificate cu dansatoarele și cîntăreții de bar, spune ceva despre confuzia din mințile tinere. E de meditat, cu milă. • *VIP*, care răspunde insușurabilei poftă de bîrfă și privit pe gaura cheii a marelui public, nu confundă termenii - se ocupă, în mod democratic, de toate celebritățile momentului, de la noi și de aiurea, cu faimă bună ori rea, de la valo-

Umor involuntar

„Președintele României este în concediu, la Cotroceni telefoanele răspund din unu-n șapte.”

Dan Frunteală
în *Românul* din 15 august 1994

„Pisica privatizării, ca un leopard de Ciorogârla, toarce pe umărul rotund al domnului Coșea.”

Idem

„În prima zi au venit ceva udemerști mobilizați de organizația locală ca să fie filmați de TVR și de colegii europeni care au bătut drumurile pînă aici cu speranța unei bombe.”

Ibidem

„tot el înscrie parșiv printre picioarele adversarilor uluși: 3-0.”

În *Adevărul* din 12 august 1994

„Va pune Dumitru ardei iute în jocul Progresului?”

Florin Condurățeanu
în *Jurnalul național* din 9 august 1994

„Nu sunt anticomunist (deși sunt împotriva comunismului)”

Valeriu Cristea
în *Literatorul* din 12 august 1994

„Pentru spargerea opacității și instaurarea dibace a unui sens mistic în stolurile circumvoluționale ale computezitorilor de azi, există, totuși, câteva șpiluri salvatoare.”

Andrei Pogorilovschi
în *Adevărul literar și artistic* din 21 august 1994

roși oameni de cultură la escroci și criminali, de la politicieni și oameni de afaceri, la vampe și play-boys. În nr. 35, printre multe altele, citim că: „După o viață în care a tăiat și spînzurat în domeniul culturii și cel al învățămîntului, după ani de zile de propagandă ateistă înverșunată, Șuzana Gădea a devenit credincioasă. În fiecare duminică dimineața se duce la Biserica Elefterie. Se spovedește, ascultă cu smerenie slujba, aprinde cîteva lumînări și se întoarce acasă”. Ce-ți e și cu acești înverșunați militanți atești care au descoperit cu toții căile Domnului! Cel puțin bătrîna biserică de azi, care are de ce se spovedi, nu poate fi bănuțată de oportunism, ca atîția alți, care se închină tot așa cum aplaudau în cadentă și participă pios la sfertanii, așa cum erau nelipsiți din prezidii. • În fiecare zi, în *ZIUA*, Ioan Groșan scrie în chip de editorial cîte o secvență cu gust de *Ars* (amatoria). Iată o mostră din nr. 66, cu titlul *Epurarea omului de către om*: „Una din cele mai simpatice noțiuni - nu știu dacă inventată, dar cu siguranță impusă de comunism în sfera politică - este noțiunea de epurare. Dacă marii lideri ai comunismului au fost maeștri în ceva, atunci în epurări au fost. Se epurau pe capete. Stalin și-a epurat în anii '30 trei sferturi din Biroul Politic, iar pe Troțki l-a găsit și epurat tocmai în Mexic. La rîndul lui, Stalin a fost epurat (chiar dacă post mortem) de Hrușciov, care a fost epurat de Brejnev, epurat și el de bătrînet. Kadar l-a epurat pe Imre Nagy, Gerek pe Gomulka, Dej pe Pătrășcanu și Ana Pauker, Husak pe Dubcek, Ceaușescu pe Apostol, Iliescu pe Ceaușescu, Iordănescu pe Cornel Dinu ș.a.m.d.” Se ajunge, bineînțeles, la zi și la posibilitatea de-a ne epura între noi.

lungi articole arestării lui Ioan Stoica și a lui Gheorghe Popilean. Se pare că pentru patronul *Caritasului* pușcăriu nu e o noutate. Acesta, fost șmenar=personă care se indeletnicește cu schimburi valutare, la negru, fost șmecher de mică amplex pe vremea lui Ceaușescu, a fost lăudat de actualul primar de Ia Cluj, care nici măcar în ceasul al 12-lea nu recunoaște că a greșit lăudîndu-l pe Stoica. Te pomenești că Gh. Funar vrea să-i țină de urtă lui Stoica și noi nu pricepem?! • Logica lui CV Tudor în materie de guvernare, așa cum a rezultat din citatele apărute în presă din declarațiile lui, e următoarea. Situația țării e grea. Deci, PRM-ul vrea să guverneze și el. Dar același PRM nu se va băga în guvern, dacă la toamnă situația nu va fi mai bună decît în prezent. Întrebarea firească e ce mai caută PRM-ul la guvernare, dacă actuala echipă va izbuti de una singură să îndulcească viața guvernanților? Și viceversa, dacă echipa lui N. Văcăroiu nu va izbuti, ceea ce e mai mult decît probabil, de ce amenință CV Tudor că nu se va băga în guvern? În declarații de acest soi se vedește fripturismul politic al acestui senator de strînsură lipsit de program și de idei. În cîteva cuvinte, crezul său politic e: „Ori toți ca să muriți, ori toți ca să scăpăm!”. Din nenorocire, un ins cu un asemenea grad de irresponsabilitate a ajuns în situația de a se autoinvita la guvernare, iar premierul N. Văcăroiu, în loc să-i închidă ușa în nas, declară că PRM-ul e un aliat de nădejde al partidului de guvernămînt. Dacă N. Văcăroiu ar guverna la el acasă și atîta tot, ne-ar amuza să-l vedem asociindu-l pe CVT la această întreprindere, dar cum e vorba de guvernarea unei țări, tot ce putem spune e că primul ministru e pe cale de a împinge România într-o aventură primejdioasă.

SPORT

Șansa și greutatea echipelor noastre

ÎN GENERAL vorbind, echipele noastre au nimerit binișor în cupe. Adică au șanse. Restul se joacă. În ceea ce o privește, Steaua mi se pare o echipă cu totul specială. Încep să-i simt șansele în seria ei din Cupa Campionilor. Prea pierde la noi în campionat. Rapidul e ceea ce se cheamă o echipă obraznică. Bate cînd nu gîndești. Din păcate însă, pierde atunci cînd ești sigur că va pierde. Dinamo e o echipă ciudată - nu se știe niciodată ce rezultat va face. În copilărie țineam cu *Dinamo* din pricină că în această echipă exista un fotbalist extraordinar, Pircălab, care nu dădea goluri, dar îi obliga pe alții să le înscrie. Mai tîrziu, în această echipă a apărut marele Lucescu, pe care totdeauna l-am crezut jucător la Dinamo, dar nu ceea ce se chema pe vremuri un dinamovist. Îmi plăcea construcția limpede a acestei echipe și geometria ei vizibilă între compartimente. Evident că dacă aș fi asociat echipa cu spiritul care o patrona, probabil că m-ar fi înfiorat tocmai calitățile pe care le observam la această echipă, prima a Ministerului de Interne. În fond, marea C.C.A. de pe vremuri a suferit o sumedenie de transformări pînă să devină Steaua de azi. Plus metamorfozele Stelei din ultimii ani.

Ca să fim foarte limpezi, echipele noastre din cupe n-au, după părerea mea, acea greutate care să le facă de speriat în meciurile internaționale. Ele nici nu vor ajunge departe. Asta o garantez împotriva speranțelor mele. Steaua va claca din pricină că are de jucat într-un sistem de tip turneu, care presupune o formă sportivă cît de cît constantă, nu sclipiri de un meci. Restul echipelor noastre au șanse, în primul tur, dacă vor juca mai bine ca în campionat. Din păcate, un Jean Vlădoiu n-are sentimentul importanței jocurilor la care ia parte. Ca și mulți alții, se simte mai bine la Rapid decît la națională sau la vreo echipă de club din străinătate. De aici încolo, jucătorii marilor noastre ambiții vor fi puștii care azi fac tușa sau joacă prin cine știe ce echipe ale patriotismului nostru neîncercat de oferte.

Tușier

O aventură primejdioasă

Aflăm, dintr-un text semnat de Dumitru Tinu în *ADEVĂRUL*, că premierul Văcăroiu n-a pus la punct, așa cum s-ar fi convenit, chestiunea participării noastre la eliberarea Cehoslovaciei, în partea ei slovacă. Premierul s-a mulțumit să ocupe un loc în rîndul al doilea, deși România și-a jertfit, în primul rînd, mii de soldați pentru eliberarea Slovaciei. Sîntem de acord cu autorul din *Adevărul*, că premierul a jucat un rol absolut nepotrivit, în raport cu jertfele armatei române. Dl. Văcăroiu s-a mulțumit să stea în rîndul al doilea, credem, din pricină că e făcut pentru așa ceva. Premierul român ar fi trebuit să stea în primul rînd al ceremoniilor din Slovacia, în calitate de reprezentant al celor care au reprezentat onoarea armatei române dincolo de granițe. Dacă dl. Văcăroiu simțea nevoia să stea în rîndul doi, ar fi trebuit să delege pe altcineva care să îndeplinească, în primul rînd, rolul de premier al României. Altfel, acasă, dl. Văcăroiu e de o obraznicie pe care o putem considera, prin contrast, mai curînd tristă. • Tia Șerbănescu și-a reluat seria *brefurilor* din *COTIDIANUL*, cu aceeași incisivă vivacitate și cu aceeași rară eleganță care face din *bref* un adevărat gen publicistic. • Toate (sau aproape toate) marile cotidiene consacră

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care va rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86.;
650.33.69.; 659.35.42. (foto).
Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei. ISSN 1220-6318.

24 pag. - 400 lei